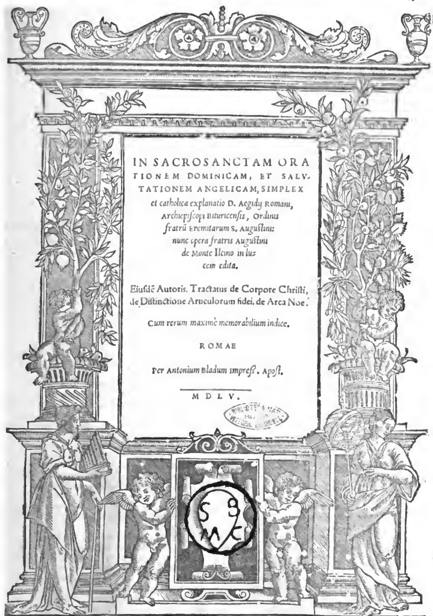

IN SACROSANCTAM ORATIONEM DOMINICAM, ET SALUTATIONEM ANGELICAM, SIMPLEX

et catholica explanatio D. Aegidy Romani, Archiepiscopi Bituricensis, Ordinis fratrũ Eremitarum S. Augustini: nunc opera fratris Augustini de Monte Ilcino in lucem edita.

Eiusdẽ Autoris. Tractatus de Corpore Christi, de Distinctione Articulorum fidei, de Arca Noe.

Cum rerum maximè memorabilium indice.

ROMAE

Per Antonium Bladum impreß. Apost.

M D L V.

INDEX RERVM INSIGNIORVM

Primus numerus Paginam, secundus Columnam indicat.

A

B

C

D

Dispositio

E

F

G

H

I

L

M

N

O

P

Q

R

S

FINIS.

ERRORES

Pagina. 2. Col. 3. Lin. 43. Lege. Secundum, istius patris largitatem, et munificentiam: secundum illud Iacobi, etc.
Item pag. 16. col. 4. lin. 50. vbi est i.n. lege, st.o.
Alios errores, si occurrent, corrigat pius lector.

D. AEGIDII COLVMNII

Romani, Bituricensis Archiepiscopi, et Primatis Aquitaniæ, Ordinis fratrum Eremitarum sancti Augustini, doctoris clarissimi,

Expositio in Orationem Dominicam,

A fratre Augustino de Monte Ilcino emendata & edita.

PROLOGVS.

PORTET semp orare, & non deficere: Luc, 18. Inter oia necessaria ad salutem, teste Christo in verbis propositis, maxime necessaria est oratio, & præsertim oratio Dominica, quā habemus prę manibus exponendam. Circa quam orationis necessitatē, tria consideranda nobis occurrunt. Primū de causa inducente ad orationem. Secundu n de
G forma circunstantiæ orationis. Tertium, de materia contesta in oratione Dominica, videlicet Pater noster, qui es in cęlis, etc. Quantum ad primum, notandum ꝙ quatuor causæ debent nos inducere ad orandum. Prima est, diuinus cultus: per orōnē.n. colimus & recognoscimus deum. vnde Esaiæ. 8. Nunquid non populus à deo suo requiret visionē pro viuis ac mortuis? Quasi dicat: Sic voluit ipse vt oraremus ꝑpter tria. Primo, vt ab ipso omne donum recognoscatur: Iacobi. 1. Omne datum optimum, & donum perfectum, de sursum est descendens à patre luminum. Ipse.n. solus est qui dat bona naturæ, & bona fortunæ; bona gratiæ, & bona gloriæ. Secundo, vt cum ipse bonum dederit, gratius habeatur, & melius custodiatur: Ioā. 5. Ecce sanus factus es: iam noli peccare, ne deterius tibi aliquid contingat. Tertio vt ad ipsum frequentius recurramus. 1. Thess. 5. sine intermissione orate. Psal, 89. Dñe refugium factus es nobis à generatione in generationē. ¶ Secūda causa quę debet nos inducere ad orandum, est humanus status, & defectus. Cum enim simus in multis miseriis, secundum illud Iob. 13. Homo natus de muliere breui viuens tempore, repletur multis miseriis. Item in multis periculis. 2. Cor. 11. Periculis fluminum, periculis latronū, periculis ex genere, etc. Item in multis dubiis Iob. 37. Nos quippe inuoluimur tenebris: Ideo nos omnes, oportet in cunctis recurrere ad deū
A vt eius auxilium impetremus. 2. Par. 20. Cū ignoramus quid agere debeamus, hoc solum habemus residui, vt oculos nostros dirigamus ad te. Iacobi. 1. Siquis autem vestrum indiget sapiētia, postulet à deo qui dat omnibus affluēter, & nō improperat. Dum.n. oramus, crescit desideriū, secundum illud Psal. 38. Concaluit cor meum intra me, & in meditatiōe mea exardescet ignis. Crescit secundo etiam meritum, iuxta illud Psalmi. 34. Oratio mea in sinu meo cōuertetur: quia meritū orationis, redit in sinum orantis p remunerationem. Tertio crescit & beneficiū, Luc. 11. Surget, & dabit illi quotquot habet necessarios. ¶ Tertia causa quę nos inducere debet ad orandū, est textus Euangelicus, in quo primo legit̄
B ꝙ Xp̄s multotiens orauit: in quo nobis orandi exēpliū præbuit. Vnde dicitur, quia erat pernoctans in oratiōe, Luc. 6. Et Ioan. 13. dicebat, Exempliū.n. dedi vobis vt quēadmodum ego feci, ita & vos faciatis. Secundo, quia ipse in Euangelio inuitat ad petendum, & orandū: Ioan, 16. vsq; modo non petistis quicq̄ in nomine meo, petite, & accipietis, vt gaudiū vestrum sit plenū. Et Luc. 21. Vigilate itaq; omni tēpore orantes. Tertio ideo Euangelium inducit nos ad orandum, quia Christus in eo informat, vel notificat orationis modū, Matth. 6. Cum oraueritis, non eritis sicut hypocritæ, etc. Constat autē ex his quæ diximus, ꝙ libēter dabit, & abundanter, & celeriter, qui suo exemplo, suo verbo, & modi
G notificatione, sic studiose nos incitat ad orandū. ¶ Quarta causa quæ nos ad orandū inducit, est multiplex orationis fructus, qui triplex assignari potest. Primus in ordine ad deū qui est fidelis, & ideo exaudit orationem si dirigatur ad eū. Vnde Tobię. 12. Quando orabas cum lachrymis, & sepeliebas mortuos, & derelinquebas prādium tuum, & mortuos abscondebas per diem in domo tua, & nocte sepeliebas eos, ego obtuli orationem tuā domino. Vnde patet quia oratio est fidelis nuncius ad deum. Secundus orationis fructus est in comparatione ad proximū, in quacunq; necessitate sit constitutus, siue sit viuus, siue mortuus. Iacobi. 5. Orate pro inuicem vt saluemini. 2. Mac. 12. Sancta ergo, & salubris
D est cogitatio pro defunctis exorare, vt à peccatis soluantur. Tertius fructus orationis sumitur in comparatione ad Diabolum, quia oratio est scutū & telum contra diabolum Vnde psal. 34. Ego autem, cum mihi molesti essent, induebar cilicio: humiliabam in ieiunio animam meam, & oratio mea in sinu meo conuertetur. Et. 1. Pet. 5. Sobrii estote, & vigilate, supple, in orationibus; quia aduersarius vester diabolus tanq̄ leo rugiens circuit quærens quem deuoret, cui resistite fortes in fide. Et Matth. 26. Vigilate, & orate, vt non intretis in tentationē. ¶ Viso quę sint causæ quæ nos ad orandū inducunt, quod principaliter proposuimus declarandum, restat videre secūdo quæ debet esse forma circunstan

tiæ orationis. Ad cuius intellectum est notan-
dum, ꝙ quadrupliciter debet circunstare forma
orationis, ad hoc ꝙ oratio sit efficax. Prima aũt
orationis circunstantia est profunda humilitas,
Eccl. 35. Oratio humiliãtis se nubes penetrabit,
& donec propinquet non consolabitur, & non
discedet, donec altissimus aspiciat. Humilitatis
autem tria sunt signa. Primum, abiectio sui. Se-
cundum, contritio peccatoris. Tertium vero,
est peccati cognitio. Huiusmodi vero signa om
nia ponuntur per ordinem in Euangelio secũ-
dum Lucam: quando in cap. 18. de Publicano
sic dicitur. Publicanus à longe stans, nolebat
nec oculos ad cęlum leuare, sed percutiebat pe
ctus suum dicens: Deus propitius esto mihi pec
catori. In eo. n. ꝙ dicitur quia à longe stabat, &
oculos ad cęlum leuare nolebat, notatur abie-
ctio sui. In eo autẽ ꝙ percutiebat pectus suum,
& dicebat, Propitius esto mihi peccatori, pec-
catorum cognitio denotat̃, & de ipsis vera cor-
dis contritio. Secunda orationis circunstantia,
est debita copulatio. Debẽt. n. copulari oratio-
ni eleemosyna, abstinẽtia, & lacrymæ, secundũ
Tob. 12. illud Tobiæ: Bona est oratio cum ieiunio, &
eleemosyna, magis q̃ thesauros auri reconde-
re, etc. Et illud Iohelis. 2. Conuertimini ad me
in toto corde vestro, in ieiunio, & fletu, & plan
tu, etc. Tertia circũstantia orationis est, impor-
tuna expostulatio, cuius importunitatis tria sũt
signa. Primum signum est orationis frequẽtia:
Esaię. 23. Bene cane, frequenta canticum, vt me
moria tui sit. Secundum signũ est orationis pse
uerantia. Luc. ii. si perseuerauerit pulsans, dico
vobis, & si non dabit illi surgens eò ꝙ amicus
eius sit, propter improbitatem tamen eius, sur-
get, & dabit illi quotquot habet necessarios.
Tertium importunitatis signũ, est instantia ora
tionis, quando. s. mens concordat cum voce: se
cundum illud Pauli. 1. Cor. 14. Orabo spiritu,
orabo & mente. Et Psal. 62. Sitiuit in te anima
mea quàm multipliciter tibi & caro mea. Et iõ
dicitur Luc. ii. Pulsate & aperietur vobis: qđ fa-
cere debemus non solum ore, sed & mente pul
sando. Quarta & vltima circũstantia orationis
est digna & iusta petitio: qđ fit, si ille qui orat,
tria facit. Primum, vt ipse, aut ille pro quo orat,
non habeat contrariam dispositionẽ: secundũ
ꝙ dicitur Ioan. 9. Scimus quia peccatores deus
non audit: & hoc est, quia petunt pro se ipsis re
tinendo contrariã dispositionẽ gratię, cuiusmo
di sunt ipsa peccata. Quòd vero non sit iusta
petitio si pro aliis orent, in quibus contraria di-
spositio inuenitur, patet per illud quod habet̃
Ier. 7. 11. et. 14. Noli orare pro populo hoc,
& ne assumas pro eis laudem, & orationem: qa
non exaudiam, etc. Secundũ quod requirit̃ ad
iustam petitionem est, ꝙ illud quod petitur, ha
beat iustam rationem, iuxta illud quod à quodã
Cato. dicitur, Quod iustum est petito, & quod videat̃
honestum. Quod autẽ iustè & rationabiliter à

A nobis ante omnia dicitur esse petendum, Chri
stus declarauit his verbis: Matth. 7. Primũ quę-
rite regnũ Dei, & oĩa adiicientur vobis. De qui-
busdam vero qui neq; regnũ dei quęrunt, neq;
ea quę iustam rõnem hñt, dr̃ Iacobi. 4. Petitis,
& non accipitis, eo ꝙ male petatis. Tertio, vt pe
titio orantis habeat rationem, requiritur vt de-
bita obseruetur conditio, ita vt in omni oratio-
ne dicatur: Verũtamen non mea, sed tua volun Luc. 22.
tas fiat. His alis iusta & rõnabilis efficitur oratio
nostra, & volat ad Deum, & requiescit in sinu
eius, secundum illud Psal. Quis dabit mihi pen Psal. 54.
nas vt colũbæ, & volabo, & requiescã? ¶ Postq̃
vidimus principaliter quæ sunt causæ oratiõis,
& secundo declarauimus formæ orationis cir-
B cunstantias, restat declarare materiam contestã
in oratione Dominicã, qđ tertio loco diximus
faciendum. Circa quod, est diligenter notandũ
ꝙ Apostolus Rom. 8. dicit. Nam quid oremus
sicut oportet, nescimus. Et ideo Christus verus
Magister docuit nos orare, Matth. 6. dicẽs: Sic
orabitis: Pater noster qui es in cęlis, etc. Quæ
oratio multipliciter cõmendatur. Primo ab au-
thore, quia ore Christi condita est. Et ideo po-
test dicere hæc oratio illud Eccl. 24. Ego ex ore
altissimi prodiui. Continet autem tria hęc ora-
tio, quæ nobis in militãti ecclesia cõstitutis sunt
necessaria. Primo cõtinet modum captandi be-
neuolentiam cęlestis curiæ, deum patrem salu-
tando. Secundo docet modum narrandi indi-
C gentiam nostram orando. Tertio tradit modũ
instandi, perseueranter orationem frequentan-
do. Primo, voluit deus pater docere modum sa
lutationis, quam misit per angelum Luc. i. Aue
gratia plena, etc. Vbi salutatur regina à rege cę
lesti. Secundo, & tertio, Deus filius voluit doce-
re nos modum narrandi indigentiam nostram
orando, & importune instare desiderata quæ-
rendo, in illo Psalmo in quo dicit frequenter,
Miserere mei deus, etc. Et ista tria sunt quæ fa- Psal. 50.
ciũt orationem perfectam. Aliæ autem oratio-
nes factæ ab hominibus, non sunt tantæ aucto
ritatis. Gal. 1. Nõ enim ab homine accepi illud,
neq; didici, sed per Iesum Christum, & Deum
patrẽ. Quod & de Dominica oratione quam
D exponere intendimus, congruentissime potest
intelligi, secundũ ꝙ ab apostolo Paulo de Euã
gelio est dictum. Nam quæ docent nos homi-
nes, in multis possunt esse nociua, quæ autẽ do
cet nos deus, cuiusmodi est oratio proposita, no
ciua esse non possunt: sed omnia proficua. iux
ta illud Esaiæ, Ego dominus docens te vtilia. Isa. 48.
Secundo commendatur ista oratio à breuitate,
Matth. 6. Orantes nolite multum loqui. Ipsum
enim multiloquium cum aliquando subtrahat
deuotionem orationis quæ debet esse in corde
orantis, merito in oratione prohibetur. Docuit
autem Christus breuem orationem, ppter tria.
Primo propter hoc voluit orationem esse bre
uem, vt à scientia, & eius frequentia, nullus excu
saretur.

faretur. De qua oratione merito illud dici potest quod Moyses de lege dixit Deuteron. 30. & Paulus dixit de Euangelio Rom. decimo. Mandatum, scilicet, orationis, quod hodie prçcipio tibi, non est supra te, neq; procul positum, vt possis dicere: Quis nostrum valet ad cçlum ascendere vt ferat illud ad nos, vt audiamus atq; opere compleamus; neq; trans mare positum vt causeris, & dicas: quis e nobis poterit mare transfretare, & illud ad nos vsq; deferre, vt possimus audire & facere quod prçceptum est? Sed iuxta te est sermo in ore tuo, & in corde tuo, vt facias illum. Secunda causa breuitatis orationis Dominicæ fuit, vt efficacior cognosceretur oratio in desiderio, si in spi- B tu & veritate fiat, secundum illud Ioan. quarto. Eos qui adorant eum, in spiritu & veritate oportet adorare, quàm in multitudine verborum. Breuis enim oratio in fide & cum deuotione facta, penetrat cçlum. Tertia causa quare breuem orationem docuit nos Christus, fuit, vt auctoris sapientia commendaretur, qui in tam paucis verbis comprehendit omnia necessaria nobis, vt patebit in expositione. Et ideo conuenit huic orationi quod legitur de Mãna, Sapien. 16. Deseruiens vniuscuiusq; voluntati, ad quod quisq; volebat, conuertebatur. Tertio commendatur à virtuositate. Nam si virtus aliqua est in herbis, in lapidibus, & in verbis, maxima est in verbis Christi, secun- C dum illud Psal. 67. Ecce dabit voci suæ vocem virtutis. Triplicem enim habet virtutem, verbum Dei. Primo habet specialem virtutem ad saluandum morbum mentis & corporis, iuxta illud Sapientiç. 16. Tuus domine sermo sanat omnia. Secundò ad superandas vires hostis, secunda Cor. 10. Arma militiæ nostræ nõ sunt carnalia, sed potẽtia deo ad destructionem munitionum. Et. 1. Petri. 2. Vigilate, scilicet, in oratione, quia aduersarius vester diabolus etcç. cui resistite fortes in fide. Vnde vnus sanctus Pater dixit, Sicut serpens ligatur incantatione, ita diabolus oratione. Tertio habet virtutem ad placãdam irã iudicis, Lucæ tertio. Pater peccaui in cçlum, & coram te, etcç. Vnde sequitur D quod pater placatus, venit obuiam ei, & cecidit ad collum eius, & osculatus est eum. Hinc Hieronymus, Oratio dominum lenit, lacryma pungit. Quarto & vltimo commendatur à compendiositate. Nam sub compendio eius (vt supra diximus, & inferius dicetur) continentur omnia necessaria ad salutem, & quantum ad consequutionem omnium spiritualium bonorum, & quantum ad prouisionem omnium necessariorum corporalium, & quantum ad amotionem omnium corporalium & spiritualium malorum contrariorum: adeò vt de hac oratione congruentissime dici possit illud Rom. nono. Verbum breuiatum fecit Dominus super terram. His prælibatis, de cau- A sis orationis, quantum ad primum: de circunstantiis formæ orandi quantum ad secundum, & de dispositioue materiæ in oratione Dominica quantum ad tertium, secundum quòd à principio proposueramus: restat vt accedamus ad expositionem literæ.

EXPOSITIO ORATIONIS DOMINICAE.

ATER, Hæc oratio Dominica diuiditur in duas partes principales, scilicet, in proçmium, & in orationem. In prima parte captat qui orat beneuolentiã patris cçlestis p ipsius inuocationẽ: in secunda efflagitat gratiam omnium quæ nobis ad salutem sunt necessaria, & eorum instanter quçrit confirmationem. Secunda ibi (Sanctificetur nomen tuum.) Fidelis ergo oratio, & omni acceptione digna, vbi sic reuerenter inuocamus Deum, & sic sufficienter postulamus necessaria bona, & instanter quærimus supplementum, & confirmationem illorum. Vnde legitur Hester. 14. Tribue sermonem compositum in ore meo vt placeant verba mea in conspectu regis. Hic est ille sermo compositus, cuius verba in conspectu regis cçlestis placitura confidimus. Circa primum vbi captat beneuolentiam, tria facit. Primo cum dicit (Pater) ponit originale principium vniuersæ creaturæ, quia vt ait Apostolus Eph. quarto, ab ipso omnis paternitas in cçlo, & in terra nominatur. Secundo ponit speciale principium creaturæ rationalis, ibi. (Noster:) iuxta illud Malach. secũdo Nunquid nõ vnus pater omnium nostrum? Tertio ponit incomprehensibile mysterium cçlestis naturç, ibi, cum ait (Qui es in cçlis.) Dicit ergo (Pater) In quo tria considerare debemus. Primo debemus considerare reuerentiam quam ei debemus. Malach. primo. Si ego pater sum, vbi est honor meus? Exodi. vigesimo. Honora patrem tuum. Secundo debemus considerare confidentiam quam habere possumus recipiendi omnia oratione illa quæ dulcescit paterno nomine, & omnium petitionum nostrarum impetrandarum recipere fiduciam in precibus. Matth. septimo. Si vos cum sitis mali nostis bona data dare filiis vestris, quanto magis pater vester cçlestis dabit spiritum bonum petentibus se? Tertio considerare debemus erubescentiam quam habere possumus quia sumus filii degenerantes à tali patre, iuxta illud Lucæ, tertio. Non sum dignus vocari filius tuus: quia scilicet degenera-

ui à moribus & virtutibus tuis. Vnde merito
de nobis intelligi potest quęrela domini in Psal
Psal.17. mo dicentis, Filii alieni mentiti sunt mihi, filii
alieni inueterati sunt, & claudicauerunt à semi-
tis suis. Iuxta autem hæc tria quæ diximus con
siderandа, quando dicimus (Pater) sunt alia
tria cognoscenda. Primum in hoc quòd dici-
mus, Pater, recognoscimus suam causalita-
tem, secundum illud Deuteron.32. Nunquid
non ipse est pater tuus, qui fecit te quantum ad
corpus, creauit te quantum ad animam, posse-
dit te quantum ad vtrunque. Secundo, in hoc
exprimimus suam pietatem, quæ omnibus ge-
nerationibus nota fuit. Hinc Hieremiæ.3.
Tu autem fornicata es cum amatoribus multis,
tamē reuertere ad me dicit Dominus, leua ocu-
los tuos in directum, & vide vbi non prostra-
ta sis. In viis sedebas expectans eos quasi latro
insidians in solitudine, & polluisti terram in for
nicationibus tuis, & in malitiis tuis. Quamob-
rem prohibitæ sunt stillæ pluuiarum, & sero-
tinus hymber non fuit. Frons mulieris mere-
tricis facta est tibi, noluisti erubescere. Ergo sal
tem admodo voca me, pater meus, dux virgi
nitatis meæ tu es. Nunquid irasceris in perpe-
tuum, aut perseuerabis in finem? Et Esaię.49.
Nunquid obliuisci potest mulier infantem su-
um, vt non misereatur filio vteri sui? Et si illa
oblita fuerit, ego tamen non obliuiscar tui.
Ecce in manibus meis descripsi te, muri tui co
ram oculis meis semper. ¶ Tertio ostendimus
bonam nostram voluntatem qua volumus esse
filii huius patris, secundum illud Hierem. ter-
tio, vbi nobis præcepit, vt ipsum vocemus pa-
trem si filii eius esse volumus. Vnde ait, Pa-
trem vocabis me, & post me ingredi non cessa
bis. Et ad Ephesios quinto dicitur, Estote imi-
tatores dei sicut filii charissimi, etcę. Possumus
autem si volumus & addere alia tria, quæ pos-
sumus considerare quando dicimus (Pater)
Primum, istius patris prouidentiam, iuxta illud
Sapiētiæ, quartodecimo. Tua autē, Pater, pro-
uidentia ab initio cuncta gubernat, etcę. Se-
cundum illud Iacobi primo, Omne datum o-
ptimum, & donum perfectum de sursum est
descendens a patre luminum. Tertium, beni-
gnitatem, & longanimitatem, qua nos patien-
ter ad pęnitentiam reuerti expectat, iuxta illud
Rom. secundo, Ignoras quòd benignitas dei
ad pęnitentiam te adducit? Ad maiorem tamē
euidentiam dictorum est notandum, quòd hoc
nomen (Pater) capitur duobus modis, essen-
tialiter, & personaliter. Si capiatur essentiali-
ter, quando dicimus Pater, est inuocatio to-
tius indiuiduæ Trinitatis, & non alicuius per-
sonæ diuinæ, quia sicut vnus tantum est deus,
iuxta illud Deuteron. sexto. Dominus deus ve
ster, Deus vnus est: ita & omnium nostrum
est vnus pater essentialiter, secundum illud
Matth. vigesimotertio, Vnus est enim pater ve
A ster qui in cęlis est. Si vero teneatur personali
ter, est inuocatio primæ personæ diuinæ, quia
proprie prima persona in trinitate, est pater fi-
lii dei per naturam: quem inuocamus speciali-
ter sicut principium totius Trinitatis, & vniuer
sitatis: secundum illud. Ephesiorū tertio. A quo
omnis paternitas in cęlo & in terra nomina-
tur. Notandum secundo, quòd omnia commu
nia & essentialia in diuinis, licet omnibus & sin
gulis diuinis personis æqualiter conueniant,
possunt tamen aliquando alicui diuinæ perso-
næ appropriari. Vnde (Pater) si essentialiter
capiatur, licet omnibus & singulis personis di
uinis conueniat, appropriari tamē potest vni-
cuique personæ diuinæ, & quælibet persona di-
B uina per appropriationem potest dici (Pa-
ter.) Primo, Deus pater qui prima est in diuinis
persona, appropriate dicitur (Pater noster)
ratione adoptionis, quia vt dicitur Eph. pri-
mo, Vocauit nos in regnum filii dilectionis
suæ. Dicitur etiam filius (Pater noster) ratio-
ne redemptionis; de quo dicitur Esaiæ nono,
Et vocabitur nomen eius pater futuri seculi.
Spiritus sanctus etiam dicitur per appropria-
tionem Pater noster, ratione prouisionis, se-
cundum illud Hebr. duodecimo, Obtempe-
rabimus patri spirituum, & viuemus. Sed est ad-
huc vlterius notandum, quòd septem modis
quis indignus potest fieri patris istius nomine.
Primo ex dissipatione propriæ hæreditatis:
C Luc. tertio, Iam non sum dignus vocari filius
tuus. Et hoc dixit, postquam dissipauit omnem
substantiam suam viuendo luxuriose, vt ibidē
dicitur. Secundo ex rebellione paternæ volū-
tatis. Deuteron. vigesimoprimo, Si genuerit
homo filium contumacem, & proteruum, qui
non audierit patris ac matris imperium, & coer
citus obedire contempserit, apprehendent eū,
& ducent eum ad seniores ciuitatis illius, & ad
portam iudicii, dicentque ad eos: Filius noster
iste, proteruus, & contumax est, monita no-
stra audire contemnit, commessationibus va-
cat, & luxuriæ, atque conuiuiis: lapidibus eum
obruet populus ciuitatis, & morietur, vt aufe-
ratis malum de medio vestrum, & vniuersus
D Israel audiens pertimescat. Tertio, ex ingratitu
dine exhibitæ bonitatis. Esaiæ, primo, Filios enu
triui & exaltaui, ipsi autem spreuerunt me, etc.
Quarto, ex degeneratione ingenitæ dignita-
tis, secūdum illud Psal. decimiseptimi. Filii alie-
ni mentiti sunt mihi, filii alieni inueterati sunt,
& claudicauerunt à semitis suis. Quinto ex imi
tatione diabolicæ prauitatis. Ioannis octauo.
Vos ex patre diabolo estis, & desideria patris
vestri vultis facere. Sexto, ex ostensione pro-
priæ facultatis. Prouer. 10. Filius sapiens, idest
ille qui audit disciplinam patris, lætificat pa-
trem suum: filius vero stultus, idest, ille qui
non audit disciplinam patris, neque recorda-
tur legis matris suæ, sed in propria facultate
confidit

Confidit (vt legitur Luc. 15. de filio prodigo, A
qui peregre profectus est in regionem longin-
quam) mestitia est matri suæ. Septimo & vlti-
mo redditur quis indignus patris istius nomi-
ne, ex desperatione promissæ salutis. Eph. 5.
Propter hoc venit ira Dei in filios diffidentiæ.
Omnes isti qui se indignos faciunt nomine hu
ius patris, dicuntur filii confusionis. Prouerb.
10. Qui congregat in messe filius sapiens est,
qui autem stertit æstate, filius confusionis. Ne
ergo reddamur indigni paterno nomine: ne
filii confusionis dicamur & alieni: ne dicentes,
(Pater noster) filii inueniamur domino men
tientes, debemus attendere & obseruare diui-
nas admonitiones, iuxta illud Pauli Heb. 10. B
Nos autem non sumus subtractionis filii in per-
ditionem, sed fidei in acquisitionem animæ.
Item & illud Esaiæ. 50. Attendite ad Abraham
patrem vestrum. Et Ioannis. 8. *Si filii Abrahæ
estis, opera Abrahæ facite. Si deus pater ve-
ster esset, diligeretis vtique me.* Secunda cum
dicit.

Noster. Ponit speciale principium creaturæ ra
tionalis, in quo verbo tria proponuntur con
sideranda. ¶ Primum recognoscimus commu-
nem Dei prouidentiam respectu omnium fi-
liorum eius: in qua dei prouidentia erga nos,
admonemur de tribus quæ in nos inuicem exer
cere debemus. Primo, admonemur mutuæ C
charitatis, quia fratres sumus, & ideo debemus
cauere omnem seditionem. Gen. 13. Ne quæ-
so sit iurgium inter me & te, & inter pastores
meos & pastores tuos, fratres enim sumus. Se-
cundo admonemur impendere omnem san-
ctificationem fratribus, nobis auxilium exhi-
bentibus, iuxta illud Prouerb. 18. Frater qui
adiuuatur à fratre, quasi ciuitas firma, etcæt.
Denique ex eius communi prouidentia omni-
um filiorum, admonemur quód omnes tendi
mus ad eundem finem, & communem gloriæ
Psal. 126. possessionem. Psal. Ecce hæreditas Domini,
filii merces, fructus ventris. ¶ Secundo princi-
pali, admonemur in hoc propriæ humilita-
tis, quia omnes sumus filii vnius patris. Ma-
lach. secundo, Nunquid non pater vnus om- D
nium nostrum? Nunquid non deus vnus crea
uit nos? Quare ergo despicit vnusquisque no-
strum fratrem suum violans pactum patrum
nostrorum? Habemus enim tres patres, Deũ,
& Adam, patres communes omnium nostrum,
& vnusquisque proprium patrem habet à quo
est genitus. Ex patre æterno, cuiusmodi est De-
us, non habemus materiam superbiendi, quia
pater est per gratiam. Romanorũ octauo. Nõ
enim accepistis spiritum seruitutis iterum in ti-
more, sed accepistis spiritum adoptionis filio-
rum, in quo clamamus Abba pater. Si ergo
accepisti, quid gloriaris quasi non acceperis?
Item ex patre terreno communi, scilicet Adã,
similiter non habemus materiam superbiendi:

A quia tu non aliter in eo fuisti, quàm vilissimus
rusticus; quia (vt dicitur Sapien. decimo) Ipse
primus formatus est à Deo pater orbis terra-
rum, idest omnium hominum in terris. Et Ro
manorũ quinto. Ex vno omnes in cõdẽnatio-
nem. Denique ex patre proprio similiter non ha
bemus materiam superbiendi, quia vnusquisque
nostrum dicere potest illud Psal. 50. In iniqui
tatibus conceptus sum, & in peccatis concepit
me mater mea. Et Ephes. secundo. Omnes
nascimur filii iræ. Et ideo vana est gloria à par
tu, & ab vtero, & à conceptu, vt dicitur Oseæ
nono. Ideo dicit Apostolus, secunda. Corin.
quarto. Vnus aduersus alterum non infletur.
B ¶ Tertio principali cum dicimus (Noster) ad-
monemur propriæ dignitatis, quæ triplex est.
prima ex magnitudine tanti fratris, quia Chri
stus non confunditur nos fratres vocare, vt di-
citur Hebr. secundo. Et ideo dicendo, (Pater
noster) cõnumerat se nobis, iuxta illud Gen. 45.
Ego sum Ioseph frater vester. Licet enim ho-
mo magnam dignitatem habuerit & honorem,
quia factus fuit ad imaginem & similitudinem
Dei, & quia accepit regimen super cæteras crea
turas, tamen ista fuit magnæ delectationis, &
dignitatis supremæ, quód filii Dei vocaremur,
& simus, vt dicit. 1. Ioan. 3. Si autem filii, & hæ-
redes, Romanorũ octauo. Dedit enim eis pote
C statem filios dei fieri, Ioan. primo. Secunda di-
gnitas, ex multitudine tantorum fratrum. Apo
calipsis sexto. Donec compleantur conserui
eorum, & fratres eorum qui interficiendi sunt
sicut & illi. Omnes enim sancti, præteriti, præ-
sentes, & futuri, sunt fratres nostri, si filii dei su-
mus. Matth. 12. Qui fecerit voluntatem patris
mei qui in cælis est, ille meus frater, soror, & ma
ter est. Tertia dignitas nostra est ex donatione
tantæ hæreditatis. Psal. 15. Etenim hæreditas
mea præclara est mihi. Prima Petri, primo. Qui
regenerauit nos in spem viuam per resurrectio
nem Iesu Christi ex mortuis in hæreditatem in-
corruptibilem, & incontaminatam, & immarces
sibilem, conseruatam in cælis. Est tamen notan-
dum quód hanc fraternitatem, seu communita
D tem dei, plura diuidere possunt, quæ à nobis
sunt fugienda. Primo, Superbia, seu Ira, vel
Inuidia. Sap. decimo. Per Iram homicidii, fra-
ternitas deperiit. Secundo, Auaritia, vel Opu
lentia. Gen. 13. Nec poterat eos capere terra, vt
habitarent simul. Erat quippe substantia eorum
multa, & nequibant habitare communiter. Ex
meo enim & tuo, nascũtur scandala. Actorũ. 4.
dicitur de bonis fratribus: Multitudinis autem
credentium erat cor vnum, & anima vna, nec
quisquã eorum quæ possidebat, aliquid suum
esse dicebat, sed erãt illis omnia cõia. Tertio di-
uidit hanc fraternitatẽ, malitia, iuxta illud Iob.
30. Frater fui Draconum, & socius Struthionũ.
Cum ergo dicendo, Pater noster, præcipue
nobis commendetur charitas fraternitatis, ista

omnia quæ diuidunt fraternitatem, fugere debemus inquantum possumus. Tertia ibi cum dicit.

Qui es in cælis. Ponit incomprehensibile mysterium cęlestis naturæ. Vbi tria considerant. Primo, mysterium diuinitatis innuit. Secundo, desiderium nostræ mentis erigit. Tertio, vitium temeritatis deprimit. Circa primum notandum ꝙ Deus propter tria dicitur habitare in cęlis. Primo, propter altissimam maiestatem suā. Vnde in cę lis est. i. in occultis: dicitur. n. cęlum secundū Damasc à Celo celas. Tim. vltimo, Lucē habitat inaccessibilem. Et Esaiæ. 45. Vere tu es Deus absconditus. Secundo, propter copiosissimam fęlicitatem. Vnde in cęlis est, quasi dicat in copiosissimo cellario, & apothecis omniū B gratiarum. Rom. 10. Diues in omnes qui inuocant illum. Psal. 35. Inebriabuntur ab vbertate domus tuæ, & torrente voluptatis potabis eos. Tertio, dicit esse in cęlis propter benignissimā sanctitatem suam. Licet enim ipse sit in omnibus creaturis suis per essentiam, per potentiam, & præsentiam: tñ ideo dicitur esse in cęlis, quia in eis miro modo relucet sapientia sua, iuxta illud Psal. 18. Cęli enarrāt gloriam dei, & opera manuum eius annunciat firmamentum. Specialiter tñ habitat in cęlis, idest, in cęlestibus uiris. Vnde Esaiæ. 66. vbi dicitur, Cęlum mihi sedes est, dicit alia litera: Anima iusti, sedes est sapiētiæ. Psal. 122. Ad te leuaui oculos meos qui habitas in cęlis, hoc est, in sanctis. Propter secūdū C est notandum, ꝙ desiderium nostræ mentis eleuatur tripliciter. Primo, ad quærenda cęlestia: Col. 3. Quæ sursum sunt quærite vbi Christus est in dextera dei sedens, quæ sursum sunt sapite, non quæ super terram. Secundo, eleuat desiderium nostrum ad sectandam vitam cęlestē: Leuit. 19 Estote sancti, quoniā ego sanctus sum dominus deus vester. Et Matt. 5. Sic luceat lux vestra coram hominibus, vt videant opera vestra bona, & glorificent patrem vestrum qui in cęlis est. Tertio, cum omnia vera bona ab illo nobis descendant, iuxta illud Iacobi. i. Omne datum optimum & donum perfectū de sursum est descendens à patre luminum: eleuamur ad ipsum, vt bonorū omnium auctorem, colendū, D & adorandum in veritate, sm illud Ioan. 4. Spiritus est deus, & eos qui adorant eum, in spiritu & veritate oportet adorare. Quantum ad tertium est notandum, ꝙ qñ dicimus, (Qui es in cęlis,) propter tria in nobis deprimitur vitium temeritatis. Primo, vt non scrutemur occulta dei nostri. Prou. 25. Qui scrutator est maiestatis, opprimetur à gloria. Et Ecclesiastes. 5. Deus enim in cęlo, & tu super terrā, idcirco sint pauci sermones tui. Secundo, vt non abomineris infirma proximi tui, quia in pauperibus & vilibus personis iustis, est deus. Esaiæ. 57. Excelsus & sublimis habitās æternitatem, & sanctum est nomen eius, in excelso, & in sancto habitans, &

A cum contrito, & humili spiritu, vt viuificet spūm humilium, & viuificet cor contritorum. Honorem ergo quem facis pximo, facis deo: & è conuerso, vituperium proximi, est dei. Matth. 25. Quod vni ex minimis meis fecistis, mihi fecistis. Tertio, vt nō vilifaciamus nos ipsos, neq; inclinemur ad turpia peccata, quia sumus cęlum cōtinens deum. 2. Cor. 6. Vos estis templū dei viui. Et. 1. Cor. 3. Nescitis quia templum dei estis, & spiritus dei habitat in vobis? Si quis autem templum dei violauerit, disperdet illum deus. Templum. n. dei sanctū est. quod estis vos. Et. 1. Cor. 6. Nescitis qm̄ corpora vestra mēbra sunt Christi? Tollens ergo membra Christi, faciam membra meretricis? Absit. An nescitis qm̄ qui adhæ B ret meretrici, vnum corpus efficitur? Erunt. n. inquit, duo in carne vna. Qui autem adhæret dño, vnus spiritus est.

Sanctificetur nomen tuum. Expedito proęmio in quo docuit in principio orationis nos captare beneuolentiam patris cęlestis, hic incipit oratio ipsa, in qua docemur efflagitare gratiam oium eorum quæ nobis ad salutem sunt necessaria. Postq̄ ergo homo oraturus fecit paternam inuocationem ad captandā beneuolentiam, tam dulciter, tam breuiter, tam sapienter inuocans patrem, qui habet diligere nos, cuius est nr̄m curam gerere, in cęlis existentē, qui potens est in oēs qui inuocant illum: consequenter orare incipiens, proponit suam petitionē ad impetrā C dam gratiam, dicens, (Sanctificetur nomen tuū.) Quæ gratia consistit in tribus. Primo, in adeptione bonorum omniū spiritualiū. Secundo, in prouisione omniū necessariorum tēporaliū. Tertio, in remotione omniū malorum contrariorū tam corporaliū q̄ spiritualium. Igitur iuxta tria bonorū genera in quibus cōsistit gratia, in septem petitionibus quæ in hac oratione dominica continentur, tria facit. Primo efflagitat bona spiritualia. Secundo, quærit bona corporalia. Tertio petit à se remoueri omnia mala contraria tam corporalia q̄ spiritualia. Secūda ibi (Panē nostrum quotidianum.) Tertia ibi, (Dimitte nobis debita nostra.) Circa primum in quo efflagitat bona spiritualia, est sciendū, ꝙ D tria sunt bona talia spiritualia. Prima sunt in sanctificatione diuinitatis, de qua primo quęrit, cū dicit. (Sanctificetur nomen tuum.) Secunda cōsistunt in approximatione æternæ gloriæ. Tertia in adimpletione diuinę voluntatis. Omnia igitur hæc bona efflagitans ille qui orat, tria facit. In prima petitione quærit confirmationem gratiæ. In secūda, appropinquationem gloriæ. In tertia, obseruationē obedientiæ dei inter gratiam & gloriam. Secunda incipit ibi. (Adueniat regnum tuū.) Tertia ibi. (Fiat voluntas tua.) Prima petitio ad Patrem porrigitur, cuius nomen petimus in nobis sanctificari. Secunda porrigitur ad Filium, cuius regnum accelerari petimus nobis. Tertia ad Spiritum sanctum, cuius

voluntatem

voluntatem impleri petimus à nobis. Quoniã ex ipso, idest, ex patre: per ipsum, idest per filiũ: & in ipso, idest, in spiritu sancto, sunt omnia, vt dicitur Rom. ii. Et Luc. ii. nobis præcipitur: Petite, scilicet, à Patre: quærite, scilicet, à filio: & pulsate, scilicet, ad spiritum sanctum. Quantum ergo ad primã petitionem quæ est (sanctificetur nomen tuum,) notandũ, ꝙ in hac petitione tria petimus secundũ triplicem eius expositionem. Primo petimus grãm honorificandi deum. Vnde sic intelligitur: (sanctificetur,) idest, glorificetur à nobis deus, per suam gratiam. Esaiæ. 8. Dominum exercituum, ipsum sanctificate. Honoratur autẽ nomen eius tripliciter. Primo in corde per deuotionem, secundũ illud Luc. 1. Magnificat anima mea dominũ. Secundo in ore per cõfessionem, iuxta illud Psal. 33. Semper laus eius in ore meo. Tertio in opere, per ædificationem proximorũ. Math. 5. Sic luceat lux vestra corã hominibus, vt videant opa vestra bona, & glorificent patrem vestrũ qui in cęlis est. Et quantũ ad omnia hæc tria dicitur. 1. Pet. 4. In omnibus honorificeť deus per Iesum Christũ. Et Esaiæ. 29. Sanctificabunt sanctum Iacob, & Deum Israel prædicabunt. Secundo petimus gratiam sanctificandi nomen dei in nobis, quod fit tripliciter. Primo, per mundiciam. 1. Thess. 4. Sciat vnusquisq; vestrum vas suum possidere in sanctificatione, & honore. Apoc. vltimo, Qui sanctus est, sanctificetur adhuc. Secundo per perseuerantiam. Ioan. 17. Sanctifica eos in veritate, idest, cõfirma. Psal. 67. Cõfirma hoc deus quod opatus es in nobis. Tertio per cõuenientiam vt vita nostra conueniat cum Christo. Exodi. 20. Non assumes nomen dei tui in vanum. Leuit. ii. Sancti estote qm̃ ego sctũs sum. Sed heu hodie facti sumus in sanctificationẽ modicã: Ezech. ii. Ero eis in sanctificationẽ modicã: qa solũ, vel in verbis, vel in habitu. Secũdo sumus facti in sanctificationem pollutam. Ezech. 28. In multitudine iniquitatum tuarũ, & iniquitate negociationis tuæ, polluisti sanctificationem tuam. Tertio in sanctificationem desertam. 1. Mach. 4. Vt viderunt sanctificationem desertam, fleuerunt. Secũdo principaliter petimus gratiam cognoscendi nomen eius, idest, perueniendi in claram notitiam ipsius dei. Quod fit tripliciter. Primo per donum sapientiæ in lege & Euangelio: secũdũ illud quod petitur in Psal. 118. Reuela oculos meos, & cõsiderabo mirabilia de lege tua. Hoc etiam petit Christus nobis. Ioan. 17. Sanctifica eos in veritate, quam scilicet agnoscant. Secundo per donum gratiæ, in fide, & merito. Ezech. 36. Sanctificabo nomen meum magnum inter gẽtes, vt sciant quia ego dñs. Et Ioã. 14. Manifestabo ei me ipsum. Tertio per donum gloriæ in spe, & prҽmio. Ezech. 20. Sanctificabor in vobis, & scietis quia ego dñs, cum eduxero vos ad terram Israel, idest, visionis dei. Tũc sanctus erit omnis qui scriptus est in Hierusalem, sicut dicitur in Esaia cap. 4. Notandum primo ꝙ in nobis sanctificatur nomen patris, & filii. & spũs sancti. Primo nomen patris, si sumus filii, Ioã. i. Dedit eis potestatẽ, filios dei fieri his qui credũt in nomine eius. Secundo sanctificatur nomen filii si sumus fratres. Heb. 2. Non confundiť, eos fratres vocare, dicens, Narrabo nomen tuũ fratribus meis. Tertio deniq; sanctificatur in nobis nomẽ spiritus sancti. Gal. 6. Si spiritu viuimus, spiritu & ambulemus. Nõ efficiamur inanis gloriæ cupidi inuicem prouocantes, inuicem inuidentes. Propter hæc quæ dicta sunt, specialiter petimus gratiã confirmationis paterni nominis, quod inuocauimus, dicentes. (Pater noster), vt scimus filii. 1. Ioã. 3. Charissimi nũc filii dei sumus, & nõdum apparuit quid erimus. Et ideo secũdum istam expositionem petimus (vt sanctificetur nomen patris in nobis,) idest, vt appareat, & clarescat ꝙ ipse est pater noster, & nos filii, quod perfecte nõ erit nisi in gloria. Hier. 3. Patrem vocabis me. Oseę. 1. Et erit in loco vbi dicetur eis nõ populus meus vos, dicetur eis filii dei viuentis. Notandum secundo ꝙ tres istæ expositiones huius petitionis iam datæ, sumuntur à triplici etymologia huius nominis, Sctũs. Dicitur. n. primo, sanctus, quasi Agios, idest, sine terra. Vnde eleuatus à terra dicitur sctũs: & sic sanctificať nomẽ dei, idest, exaltatur à nobis. Apoc. 4 Et requiem nõ habebant die ac nocte dicentia, Sanctus, sanctus, sanctus, etc. Psal. 33. Exaltemus nomẽ eius in idipsum. Secundo, sanctus idem est ꝙ mundus, & nomen dei sanctificatur in nobis, quãdo nos ipsos sanctificamus, & mundamus deo. Heb. 2. Qui. n. sanctificat, & qui sanctificantur ex vno omnes. Tertio & vltimo, sanctus dicitur firmus, quasi sanatus. Et sic sanctificatur nomen eius in nobis, quãdo cõfirmatur nomen eius in nobis per reuelationem veritatis. Ioan. 17. Ego pro eis sanctifico. i. cõfirmo me ipsum. Notandum tertio, ꝙ ꝓpter hoc in tertia persona ponuntur istæ tres petitiones primæ, nõ autem in prima, neq; in secunda. Primo quia non ex meritis, vel ex actibus nostris, est in nobis ista grã, sed à deo solo. Vel nõ posuit secundo, in prima persona, quia non est opus nostrum tantum: neq; in secunda, scilicet quasi per aliud, cum nõ sit opus alterius solum, vt Dei: sed in tertia persona vt vtriusq; opus necessarium ostẽderetur, dei, scilicet, & nostrũ. Secunda ibi cum dicit.

Adueniat regnum tuum. Vbi consequenter post cõfirmationem gratiæ, & adoptionis filiorum, per nomen patris in nobis sanatũ & firmatũ, quęrimus appropinquationem, & possessionem ęternę gloriæ, sicut illius summæ & fęlicissimæ rei quę est hęreditas filiorum. Rom. 8. Hæredes quidem dei, cohęredes vero Christi, si tamen compatimur. Et ideo petimus accelerationem regni hęreditarii, quia per hoc ꝙ sumus filii patris ęterni, sumus reges sui regni. Apoc. 1. Fecit

nos regnum, & sacerdotes, deo & patri suo. Matth. 25. Percipite paratum vobis regnũ. Aduertendum tñ ad maiorem intelligentiam huius petitionis, ꝙ licet hæc petitio principalr̃ intelligatur de appropinquatione, & possessione regni ęterni, nihilominus tñ potest intelligi de triplici regno. Primo, de regno gratię. Secũdo, de regno iustitiæ. Tertio, de regno fęlicitatis æternæ. ¶ Quantũ ad primũ, de regno gratiæ, petimus vt adueniat regnum gratiæ eius .i. ꝙ ipse regnet in nobis per gratiam. Luc. ii. Profecto peruenit in vos regnũ dei. Hoc autẽ regnũ gratiæ ideo in nobis quærimus aduenire, vt per ipsum liberemur à regno seu multiplici tyrannide diaboli. Regnat.n. diabolus in hominibus B tripliciter. In quibusdã enim regnat diabolus ꝑ superbiam. Iob. 41. Ipse est rex super oẽs filios superbię. In quibusdam vero regnat per concupiscentiam. Rom. 6. Non ergo regnet peccatum in vestro mortali corpore, vt seruiatis concupiscentiis suis. Tertio in quibusdam regnat per auaritiam. i. Cor. 4. Iam diuites facti estis, sine nobis regnatis. Hæc sunt illa regna quæ ostendit diabolus Christo: Matth. 4. Ostendit ei omnia regna mundi. Et ideo petimus liberari à regno istius tyranni, vt adueniat regnum christi. Luc. 17. Ecce enim regnũ dei intra vos est.

¶ Secũdo principaliter põt intelligi hæc petitio de regno iustitiæ, quod modo per regnũ malitię contemnitur. Vnde dr̃ (Adueniat regnum tuum) idest, appareat iustitia regni tui. Psal. 2. C Reges eos in virga ferrea, idest, iustitia inflexibili, sicut dicit glosa. ¶ Vltimo intelligit̃ de regno gloriæ, de quo dicitur Luc. 19. Abiit, scilicet, Christus per ascensionẽ accipere sibi regnũ, idest, regiam potestatem, & reuerti in fine mundi ad iudicium. Huius regni appropinquationem sancti desiderant propter tria. Propter malitiam quæ excrescit. Propter iustitiam quę vilescit. Et propter patientiã quę languescit. Apoc. 6. Vsq; quo sanctus & verus non iudicas, & nõ vindicas sanguinem nr̃m de his qui habitãt in terra? Psal. 93. Redde retributionẽ superbis. Cum aũt venerit hoc glorię regnũ quod petimus, primo rex exiget rationem à seruis suis. D Matth. 18. Simile est regnũ cęlorum homini regi q voluit rõnẽ ponere cum seruis suis, etc. Secundo faciet disceptationem cum illis, Ioẽ. 3. Congregabo oẽs gẽtes, & deducam eas in valle Iosaphat, & disceptabo cum eis ibi. Tertio, post factam disceptationem, eos qui bene operati fuerint, introducet in regnũ. Matth. 25. Venite ad possidendũ paratum vobis regnũ à constitutiõe mũdi, quia esuriui & dedistis mihi mãducare, sitiui & dedistis mihi bibere, etc. Et sic in ista petitiõe, primo exprimitur desideriũ orãtis: Psal. 41. Quomodo veniam, & apparebo ante faciem Domini? Psal. 83. Cõcupiscit & deficit anima mea in atria domini. Secundo ostẽdit tedium pigritiæ nostræ, qui ad velocitatem ve- A nięndi ad nos, regnum dei solicitamus. Vnde huius petitionis talis potest esse sensus: (Adueniat regnum tuum) .i. cito veniat, solicite, & velociter, quia nos ita pigri sumus, ꝙ venire nõ possumus, aut negligimus Matth. 4. Pęnitentiã agite, appropinquabit enim regnũ cęlorum. Quia si appropinquamus deo, appropinquabit nobis. Et ideo in Apoc. 21. Vidi ciuitatem sanctã Ierusalem nouam descendentem de cęlo à deo paratam sicut sponsam ornatam viro suo: quę ideo dicitur descendens de cęlo, vt intelligatur quasi appropinquans ad recipiẽdos ciues suos. Tertio intelligitur beneficium gratiæ ad dignitatem nostram: secundum quam non despicit deus vilitatem nostram, sed vocauit nos in regnum filii delectionis suæ, in quo habemus redemptionem, & remissionem peccatorũ, vt dicitur ad Col. 1. Et ideo dicimus Adueniat regnum tuum, idest, nos seruos facias reges in regno tuo. Tertia ibi cum dicit.

Fiat voluntas tua, sicut in caelo, & in terra. Vbi conuenienter post confirmationem grãe quam efflagitauimus in prima petitione, & post appropinquationem gloriæ, quã quæsiuimus in petitione secunda, petimus conformationẽ voluntatis nostræ, & volũtatis diuinæ: vt probemus quę sit voluntas dei bona, beneplacens, & perfecta, vt dicitur Rom. 12. Exponitur autẽ ista petitio sicut & alię, tribus modis. Primo vt sit conditio omniũ petitionum nostrarũ. Cum enim voluntas nostra frequenter distorta sit, curua, & praua, petimus vt in petitionibus nostris, non nostra voluntas fiat, sed dei: secundũ qđ Christus in sua orõne docuit. Matth. 26. Veritamen non sicut ego volo, sed sicut tu. Pater si non põt trãsire hic calix nisi bibam illum, fiat voluntas tua. In hac ergo petitione illa conditio intelligitur in omnibus petitionibus nostris obseruãda, scilicet, si expediat, si contrariũ non obsistat, secũdum ꝙ dicitur. Iacobi. 4. Pro eo vt dicatis, si dominus voluerit, faciemus hoc, aut illud. Frequẽter enim sensualitas mouet, voluntas appetit, ratio non discernit: & ideo. Eccl. 18. Fili post concupiscentias tuas non eas. Hæc autem conditio ponenda est in omnibus orationibus nr̃is propter tria. Primo ad cauendam fallaciam in petitione. Nam quid oremus nescimus, Rom. 8. Secundo ad profitendum obedientiã ex parte petentis, quæ propriam volũtatem nõ habet. Vnde ait Bernar. Tollam propriam voluntatem, & infernus non erit. Psal. 72. In voluntate tua deduxisti me. Rom. 7. Non quod volo bonum hoc ago. Tertio ad emolliendum clementiam ex parte eius à quo petimus, dum in eius beneplacito ponimus nos, & quãtum possumus cõformamus voluntatem nostram voluntati suę, & nõ aliud volumus q̃ quod deus vult nos velle. Et sic intelligitur illud quod supra dictum est. Rom. 12. Vt probetis quæ sit voluntas Dei bona, beneplacens, & perfecta. De voluntate

Ser. 3. de Resur.

enim

enim dei nemini dubitandũ est, triplici de cau-
sa. Primo quia pronior est ad miserendum, q̃
simus soliciti ad quęrẽdũ auxilium suũ. Ezech.
18. Nolo mortẽ peccatoris dicit dñs, sed vt ma-
gis reuertatur & viuat. Non vult deus mortem
nostram, & non libenter ei offero vitam meam?
Secundo nõ debemus dubitare de bona dei vo
luntate, quia generalior est ad saluãdũ, & prin
cipalior, q̃ ab hominibus credat. 1. Timoth. 2.
Qui vult oẽs homines salnos fieri, & ad agnitio
nem veritatis peruenire. Tertio, quia efficacior
est ad implendũ quod vult, q̃ quæcunq; creata
voluntas. Psal. 113. Omnia quæcũq; voluit fe-
cit in cęlo, & in terra, & in omnibus abyssis. Ad
clariorem tamen intelligentiã huius tertii, est di
ligenter notandum, quod est verum de volũta-
te beneplaciti, secundum q̃ dr̃ Rom. 9. Nõ est
volentis neq; currentis, sed miserentis est dei.
Dei enim voluntas, & si simplicissima sit, tñ du-
1.sen.dist.45 q.vlt. pliciter capitur, vt diximus in q̃onibus nr̃is sup
primo sententiarũ: est.n. voluntas dei beneplaci
Dist.46.q.2. ti, & signi. Adhuc voluntas beneplaciti distin-
guitur, quia alia est antecedens, & alia cõsequẽs.
Voluntas signi est quæ cõtinetur in hoc versu:
Præcipit, aut prohibet, permittit, consulit, im-
plet. Respectu.n. p̃ntis implet bona, & permit-
tit mala: respectu futuri, ad quod non oẽs tenẽ
tur, cõsulit ea quæ sunt consiliorum, vt est relin
quere omnia pp deum. Et ista voluntas nõ sem
per consequitur effectum suũ, quia deus aliqua
præcipit volũtate signi quæ non vult fieri à no
bis, vt patet de imolatione Isaac, quam pręcepit
Abrahæ, Gen. 22. cum tñ non vellet illam, sed
tantum fidem, & obedientiam Patriarchæ. Vo
luntas autẽ beneplaciti, quæ appellatur antece-
dens, est, qua vult deus, secundũ impositionem
à se datam, bonũ creaturæ suæ simplr̃, non cõ-
cernendo nisi bonum naturæ: & qua suæ crea
turæ non negat cõmunia auxilia necessaria ad
consequendum finem suum. De hac voluntate
antecedente loquitur Sapiens cum dicit Sap. 6.
Aequaliter est illi cura de omnibus. Et de hac
voluntate antecedente (cum solum capiatur ex
parte dei, & tantũ naturam respiciat & non p̃so
nam, & auxilia generalia non aũt particularia,
neq; cõsecutionem finis, neq; opera nostra seu
bonum vsum liberi arbitrii, quæ omnia sunt ne
cessaria ad salutem) verissime dr̃ q̃ nõ semper cõ
sequitur finem suũ: quod patet ex dicto Apo-
stoli. 1. Tim. 2. Deus vult oẽs homines saluos
fieri: quod de voluntate antecedente intelligĩt:
& patet q̃ non oẽs homines saluantur. Volun
Dist.47.q.1. tas deniq; consequens est, qua Deus vult quæ
vult, nõ solum in generali, sed secundũ omnes
circunstantias: quia respicit non solũ impositio
nem, sed etiam executionem ordinis: nõ solum
naturam, sed personã: non auxilia tñ cõmunia,
sed etiam particularia: non ea tantum quæ sunt
ex parte dei, sed etiã ea quæ requiruntur ex p̃te
nostri vt saluari possimus: vt bonũ vsum liberi

arbitrii

A arbitrii, & obseruationẽ mandatorum dei. Et
hæc est voluntas, de qua dr̃ in Psalmo supra ci-
tato. 113. Omnia quęcũq; voluit fecit. Et de qua
dicit Apost. Rom. 9. Voluntati eius quis resi-
stit? Et de ista voluntate diuina dicimus (Fiat vo
luntas tua) de qua nullomodo nobis est dubitã
dum, nisi misericordiæ suæ & beneficentiæ po
namus obicem. ¶ Secũdo, exponitur ista petitio
vt sit recognitio omnium defectuũ nostrorũ re
spectu voluntatis diuinæ. Vnde dicit orans:
(Fiat voluntas tua) idest, fac me facere, & imple
re voluntatem tuam, quia per me ipsum nõ pos
sum absq; auxilio tuo. Ioã. 14. Sine me nihil po
testis facere. Psal. 142. Doce me facere volunta
tem tuam. Et ad hunc sensum dicit Apostolus
B Rom. 7. Velle adiacet mihi, perficere autẽ nõ
inuenio. Notandum tamen, q̃ licet multa sint
quæ retrahunt nos ab impletione volũtatis di-
uinę, siue sensualitas quæ attrahit, siue sensuali
tas quæ allicit, tñ multa sunt quæ debẽt nos in-
ducere ad executionem illius. Et primũ est sub-
iectiõis necessitas, quia serui sumus, Luc. 17. Cũ
feceritis omnia quę pręcepta sunt vobis, dicite
serui inutiles sumus: quod debuimus facere fe-
cimus. Secundum est punitio ęquitatis, Luc. 12.
Ille seruus qui cognouit voluntatem dñi sui, &
nõ properauit, & non fecit secundũ voluntatẽ
eius, vapulabit multis. Tertium est conditio bo
næ voluntatis, Rom. 12. Quæ est bona, bene-
placens, & perfecta. Quartũ est affectio beni-
C gnitatis, Matt. 12. Qui fecerit voluntatem patris
mei, ille meus frater, soror, & mater. Quintũ est
cognitio veritatis: si quis voluerit facere volun-
tatem eius, cognoscet de doctrina mea vtrũ ex
deo sit, etcę. Ioan. 7. Sextum est adeptio purita-
tis. 1. Thess. 4. Hæc est voluntas dei, sanctifica-
tio vestra. Septimũ, & vltimum, est retributio ę-
ternitatis, Matt. 7. Qui fecerit voluntatẽ patris
mei q in cęlis est, ille introibit in regnũ cęlorũ.
¶ Tertio exponit̃ petitio ista vt sit cõpletio om
nium desiderabilium à nobis, sic (Fiat voluntas
tua) idest impleatur voluntas tua in nobis, & de
nobis perfecte: quod nõ erit nisi qñ implebitur
in bonis desiderium nostrum, scilicet, post hãc
vitam. Vnde prima petitio pertinet ad visionẽ
D immediatam, qua sanctificabitur, idest, clara fiet
notitia nominis dei: quia Ioan. 17. dicitur: Hęc
est vita æterna vt cognoscant te verum deũ pa-
trem, & quem misisti Iesum Christum. Secũda
petitio pertinet ad apprehensionem securam,
qñ adueniet regnum dei sine rebellione aliqua
in nobis. Tertia pertinet ad consũmatam frui-
tionem, cum fiet voluntas dei in nobis, & ex no
bis, sicut ab Angelis. Tunc.n. voluntas nr̃a erit
penitus domina oĩum uiriũ inferiorũ sine cõtra
dictione, penitus subiecta respectu supiorũ sine
rebellione: & penitus libera respectu omnium
interiorum, & exteriorum. Gal. 5. Vos in liber-
tatẽ vocati estis fratres, etcę. ¶ Quod aũt addit
(Sicut in cęlo, & in terra): Secundum oẽs tres

datas expoſitiones, ſemp intelligitur eodem mo
do. Tribus igitur modis poteſt exponi: Primo
(ſicut in cęlo, & in terra) ideſt, ſicut fit in Ange
lis & ab Angelis, ita fiat in nobis & à nobis, qui
ſumus terra reſpectu illorum. Aliter exponitur
(ſicut in cęlo) fit, ideſt in ſyndereſi quæ nunq̃ er
rat (ita fiat in terra) ideſt in inferioribus viribus,
Vel tertio aliter, & ſic exponatur (ſicut in cęlo)
ideſt in Chriſto, qui eſt caput noſtrum (ita fiat
in terra) ideſt, in Eccleſia, quæ eſt corpus eius
myſticum: Et ideo. Ioá. 17. dicit Chriſtus orás,
Volo pater vt vnum ſint mecum, ſcilicet per cō-
formitatem voluntatis, ſicut ego & tu vnum ſu
mus. Deinde ſequitur illa pars principalis.

Panem noſtrum quotidianum da nobis hodie. In qua vni-
ca petitione, poſtq̃ in tribus præcedētibus quę-
ſiuit bona omnia ſpiritualia, petit orans proui-
ſionem omnium neceſſariorū temporalium. In
pane. n. quotidiano intelligitur omne neceſſa-
rium ad quotidianū victum, ſiue cibus, ſiue po-
tus, ſiue veſtitus, ſiue domus, ſiue ſumptus, ſiue
corporis valetudo, etcę. Eccl. 29. Initium vitæ
hominis, aqua, & panis, & veſtimentum, & do-
mus protegens turpitudinem. Sed anende ſin-
gula verba huius petitionis. In hoc. n. ꝙ dicitur,
Panem, excluditur ſuperfluitas quæ nō eſt con
tenta pane. 1. Tim. 6. Habentes alimenta, & qui-
bus tegamur, his contenti ſimus. In hoc ꝙ di-
cit (noſtrum) excludit improprietatem: quia co
medere panē non proprium, ſicut eſt panis de
rapina, peccatum eſt. Pſal. 127. Labores manuū
tuarum quia manducabis, beatus es & bene tibi
erit. Eph. 4. Qui furabatur, iam nō furetur, ma
gis autē laboret operando manibus ſuis quod
bonū eſt. In eo ꝙ addit (quotidianum) oſtendit
neceſſitatem, ſine qua præſens vita nō ducitur:
quæ eſt indigens alimoniis quotidianis: & ideo
dictum eſt Eccl. 29. Initium vitæ neceſſarium
homini eſt panis, & aqua, etcę. In hoc quód
dicit (Da) oſtendit dei liberalitatem, & benignita
tem, qui non vendit, ſed gratis, & large donat.
Iacobi. 1. Dat omnibus abundanter, & non im-
properat. Et. 2. Cor. 9. Qui autem adminiſtrat
ſemen ſeminanti, & panem ad manducandum
pręſtabit, & multiplicabit ſemen veſtrum, & au
gebit incremēta frugum iuſtitiæ veſtræ. Deniq;
in eo ꝙ addit (Hodie) excludit cupiditas, quæ
in annos plurimos recondit, & cōgregat: ſecū-
dum illud Lucæ. 12. Anima mea habes multa
bona repoſita in annos plurimos, etcę. Matt. 6,
Nolite ſoliciti eſſe in craſtinum. Quód autem
ſm aliam literam dicitur (ſuperſubſtantialem)
oſtendit quādam eius accidentalitatem: quia nō
debemus ſubſtantialiter, & per ſe appetere tem-
poralem cibū, ſed ſecundario & quaſi acciden
taliter, & hoc in ordine ad vitam ęternam: ſm
illud Matth. 6. Quærite ergo primū regnū dei,
& iuſtitiam eius, & hęc omnia adiicietur vobis,
quaſi ſcilicet accidentalia. Poteſt aūt hęc petitio
etiam intelligi ſpiritualiter, & hoc tripliciter. Pri
A mo de pane ſacramentali. Sap. 16. Angelorum
eſca nutriuiſti populum tuū, & paratum panem
de cęlo pręſtitiſti illis ſine labore, omne delecta
mentum in ſe hn̄tem, & omnis ſaporis ſuauita-
tem. Et hic panis nobis eſt quotidie neceſſarius,
vnde viaticus dicitur, & ideo quotidie à nobis in
hac petitione petendus. Secundo poteſt intelli-
gi de pane ſpirituali, cuiuſmodi eſt verbum Dei
per quod nutritur anima. Matth. 4. Non in ſo-
lo pane viuit homo, ſed in omni verbo qd̓ pce
dit de ore dei. Vterq; autē iſtorum panum cor
hominis confirmat, ſm illud Pſal. 103. Panis
cor hominis confirmat. Et vtrūq; à deo petere
debemus: quia non ſolū ille eſt qui carnē ſuam
dat nobis ad manducandum, iuxta illud Matt.
B 26. Accipite & māducate, Hoc eſt corpus meū:
ſed eſt etiam ille qui iuxta dictum Pſal. 67. Dat
verbum euangelizantibus virtute multa. Ter-
tio, poteſt etiam dici ꝙ in hac petitione quæra
mus nobis à deo panem æternalem, cuius gu-
ſtus dabitur nobis in via, ſed fructus & poſſeſ-
ſio habebitur in patria, & ex eius guſtu & poſſeſ
ſione beati erimus, ſm illud Lucæ. 14. Beatus
qui manducabit panem in regno Dei. Deinde
ſequitur illa pars.

*Dimitte nobis debita noſtra, ſicut & nos dimittimus debito-
ribus noſtris.* In qua, poſtq̃ quæſiuit omnia bona
ſpiritualia nobis ad ſalutem neceſſaria, & hoc
quantum ad tres primas petitiones: & efflagita-
uit omnia bona corporalia nobis neceſſaria in
C hac vita, & hoc quantum ad petitionē quartā:
quærit & efflagitat remotionem omnium ma-
lorum corporalium & ſpiritualium. Et ideo ꝑs
iſta magis dicitur deprecatio, q̃ oratio: quia ora
tio eſt proprié de bono adipiſcēdo: de malo ve
ro amouendo: cuiuſmodi pars iſta dr̄, proprie
deprecatio eſt dicenda. Notandum autē ꝙ ma-
la quæ à nobis amoueri cupimus, ad tria gene-
ra reducuntur, aut ad mala culpæ, aut ad mala
pugnæ, aut ad mala pęnæ. Et vt ab omnibus
malis liberemur, tria facit orans in hac parte vl-
tima orationis dominicæ quę deprecatio dicit.
Primo efflagitat liberari à malo culpæ in quin
ta petitione. Secūdo quærit liberari à malo pu-
gnæ. Tertio petit liberari à malo pęnæ. Secun-
D da incipit in principio ſextæ petitionis, ibi (Et
ne nos inducas) Tertia incipit in principio pe
titiōis ſeptimæ & vltimę, ibi (Sed libera) Quo
ad primam iſtarum petitionum quæ eſt in ordi
ne quinta, notandum ꝙ primo manifeſtat cul-
pam cum dicit (Debita noſtra) Luc. 7. Duo de-
bitores erant cuidam fęneratori, ideſt, anima,
& corpus, Chriſto. Et vnus debebat denarios
quingentos, & alius quinquaginta: non habē
tibus illis vnde redderēt, donauit vtriſq;. Rom.
8. Debitores ſumus nō carni & ſanguini vt ſm
carnem viuamus, etcę. Secundo poſtulat miſeri
cordiam, cum dicit (Dimitte nobis.) Matth. 18.
Procidens autē ſeruus ille orabat eum dicens:
Patientiam habe in me, & omnia reddam tibi.

Miſertus

Misertus aũt Dominus serui illius dimisit eum, & debitum dimisit ei. Tertio obligat se ad indulgẽtiam aliorum: vnde ait, sicut & nos dimittimus debitoribus nostris, Matt. 6. Dimittite & dimittetur vobis. Matth. 18. Serue neq̃ omne debitum dimisi tibi quoniam rogasti me. Nonne oportuit te misereri cõserui tui, sicut & ego tui misertus sum? Circa primum sciendum ꝙ multa debita detinent nos ligatos. Primum est de cõmisso, sicut de beneficiis dei quæ recepimus, siue de officiis dei, quæ nobis credita suscepimus, Luc. 16, homo quidem erat diues, qui habebat villicum, & hic diffamatus est apud illum quasi dissipasset bona illius. Et vocauit illum & ait illi. Redde rõnem villicationis tuæ. Iam non poteris villicare. Secundum debitum est de pmisso, siue generali in baptismo, siue speciali in voto. Psal. 49. Redde altissimo vota tua. Eccl. 5. Melius est non vouere, quàm post vota, promissa nõ reddere. Tertium debitum est de amisso, siue in dimittendo, siue in cõmittendo. Ecclesiastes vltimo: Cuncta quæ fiunt adducet deus in iudicium pro omni errato, siue bonũ, siue malum sit. Vel possumus & aliter assignare debita quæ nos tenent, vt sint ista, ꝙ deo debeamus reuerentiam, & obedientiam: timorem, honorem, & amorẽ. Mal. 1. si ergo pater ego sum, vbi est honor meus? Et si dominus ego sum, vbi est timor meus? Proximo autẽ debemus beneuolentiam affectus, & effectus, Rom. 13. Nemini quicquã debeatis, nisi ꝙ inuicem diligatis. Vltimo, nobis ipsis debemus prouidentiam cõtra carnem, mundum, & Satanam. Vnde Paulus 1. Tim. 4. non solum dixit, Attende doctrinæ, sed prius dixerat, Attende tibi, etcę. Circa secũdum, notandum ꝙ ista debita tenent nos sicut compedes, sicut febres, & sicut vepres. Primo tenent nos sicut compedes, iuxta illud Prou. 5. Iniquitates suæ capiunt impium, & funibus peccatorum suorũ constringitur. Et ideo petimus ꝙ dimittat disrumpendo compedes. Psal. 115. Dirupisti vincula mea, tibi sacrificabo hostiã laudis. Psal. 123. laqueus contritus est, & nos liberati sumus. Secundo quia tenent nos sicut febris, ideo petimus ꝙ dimittat, relassando febres Luc. 4. Imperauit febri, & dimisit illam. Tertio, cum teneant nos debita nostra quemadmodũ vepres, ideo petimus vt dimittat nobis illa, vepres comburendo, Isaiæ. 33. Spinæ congregatæ igni comburentur. Hoc non solum petimus nos pro inuicem, vt comburantur in nobis vepres, relaxantur febres, & disrumpantur vincula sed efflagitant etiã sancti pro nobis, ad Christum dicentes, Matt. 15. Dimitte eã quia clamat post nos. Est tamen notandum ꝙ sanctorũ orationes pro nobis exaudiuntur, si eorum virtutes fuerimus imitati, & nos etiam cũ ipsis nõ cessabimus pro nobis orare. Matt. 18. Omne debitum dimisi tibi quoniam rogasti me. Circa tertium est notandũ, ꝙ in hoc ꝙ dicit, sicut & nos

A dimittimus, dicit glosa, ꝙ orans, deum sibi constituit debitorem, & se deo. Et intelligendũ est (sicut) idest, faciliter, sine multa instãtia, vel emẽda. Vel (sicut) hoc est, totaliter, ita vt neq; in facie, neq; in corde rancorem teneas. Vel (sicut) scilicet pręsentialiter, non in morte, nõ post vindictam, Eccl. 28. Homo homini seruat iram, & à deo quærit medelam? Matt. 6. si autẽ non dimiseritis hominibus, nec pater vester dimittet vobis peccata vestra. Notandum tamẽ, ꝙ (sicut) non dicit, neq; æqualitatem, neq; totalem imitationem diuinæ pietatis, cum diuina pietas qua à Deo nobis remittunť debita nostra, in immensum nostram pietatem superet, qua debitoribus

B nostris debita relaxamus. Sed dicit omnem possibilitatem conatus humani, quo diuinã pietatẽ debemus inquãtum possumus, imitari. Dubitabit forte aliquis circa istam petitionem, vtrũ existens in odio peccet illam dicendo. Et videť ꝙ sic: quia cum in odio existat, & dicat se dimittere debitoribus suis, mentiť deo, & qui deo mentitur, peccat, ergo etcę. Dicendum ꝙ existens in odio, dicendo hanc petitionem, licet non impetret, non tamen peccat, si illam non dicit cũ obice contrariæ dispositionis, scilicet, in odio pertinaciter perseuerando. Quòd autem nõ peccet, duplici via patere potest. Prima via, quia dicit illam in persona ecclesię, quæ Christum spon-

C sum suum sequens dimittit debitoribus suis, & orat pro illis. Secunda via est, quia licet in odio oret, & ex toto non dimiserit inimicis suis, non propter hoc peccare dicitur orando, quia exprimit desiderium suum, licet imperfectum: quo desiderio, ostendit ꝙ ad statum talẽ venire vellet, ꝙ ex toto & perfecte dimitteret. Et sic patet quomodo ẽt ab his qui in odio existunt, sine peccato dici possit. Ponitur autem ista petitio rationabiliter immediate post petitionem necessariorum tẽpotalium, & spiritualiũ: quia ex illis specialiter constituimur debitores, siue ad gratiarum actiones, siue ad rõnem donorũ quæ accepimus si bene vsi sumus, siue propter faciles transgressiones & abusiones in eis. Secunda ibi cum dicit.

D *Et ne nos inducas in tentationem.* Est sexta petitio, in qua petit orans liberari à malo pugnæ. Ad cuius intellectum est notandum ꝙ triplex est tentatio. Prima, qua tentamus. Secũda, qua aliquãdo tentamur. Tertia est sine qua præsens vita non ducitur. Circa primã tentationem est sciendum, quòd pluribus modis contingit nos deum tentare; vel prouocando ipsum per contrarium actum; vel non credendo potestatem dei Psal. 77. Tentauerunt deum, & sanctum Israel exacerbauerunt. Vel præsumendo de se ad petendum signum, Isaiæ. 7. Non petam, & nõ tentabo dominum: licet Achaz ex diffidentia dixerit illa verba. Vel quærendo experimentum de deo, an sit deus, Matt. 4. Non tentabis dominũ deum tuũ. Vel etiam dimittendo humanum cõ

filium, & arbitrium, & exponendo se periculo & pręcipio: secundum quem modum exponit̃ illa auctoritas Matt. 4. non tentabis, etc exponendo scilicet se pręcipitio: et noli esse sicut ille qui tentat dominum. Circa tentationẽ secundam est etiam sciendum, ꝙ sicut in tentatione prima cõtingit nos tentare deum pluribus modis, ita & secunda tentatiõe pluribus modũ nos à deo tentari contingit, & ab hominibus. Et primo potest hoc esse ad accipiendum experimentum in scibilibus quo ad intellectũ. Vel per vniuersalia principia artis, quibus ignoratis necessario ignoratur ars, sed scitis non necessario scit̃: sicut si quæterem tentando aliquem de grãmatica, quid est Nomen, acciperem ex cõmunibus experimentũ ignorantiæ, non scientiæ. Vel tẽtamur etiam de sciẽtia per propria, quibus scitis, necessario scitur ars: sicut si quærerem de congruitate, & incongruitate orationis, & locutionis: & sic tentans, accipit experimentũ scientiæ, & ignorantiæ: & de tali tentatione non loquimur hic. Est & tentatio ad accipiendũ experimẽtum in operabilibus: & ista est ad sciendam quãtitatem virtutis: cuiusmodi experimentum vtile est ad humiliationẽ, si parua est virtus in homine, & creditur esse magna: & ad eleuationẽ spei in deo, si magna est virtus in homine & credit̃ esse parua: & ad exercitationẽ vitæ, & exempli quo ad alios. Ex his modis tentat deus, vel per flagella vel alio modo, sicut tentauit Abraham, Tobiã, Iob, & alios huiusmodi. Tob. 12. Quia acceptus eras deo, necesse fuit vt tentatio probaret te. Psal. 25. Proba me deus, & tenta me, vre renes meos, & cor meum. ¶ Est & tentatio impellens ad illicitum, quando diabolus sub ratione boni apparentis nititur inclinare cõsensum voluntatis nostræ ad illicitum, vel per exteriora, vel p interiora: de qua dicit Apostolus. 1. Tim 3. Ne forte tentauerit vos is qui tentat. Vnde Gregor. Fideli famulo dominus cunctas hostis callidi machinationes insinuat, omne quod opprimendo rapit, omne quod insidiando circũuolat, omne quod desperãdo frangit, omne quod promittendo decipit. Ab hac tentatione quæ est pugnæ, petimus vel prohibitionem ne veniat, propriæ infirmitatis cõsciii sicut petebat Paulus, vt discederet ab eo stimulus carnis suę, vt habetur. 2. Cor. 12. Vel cohibitionem cum venerit, iuxta illud. 1. Cor. 10. Fidelis autẽ deus qui non patietur vos tentari supra id quod potestis: sed faciet cum tentatione etiam prouentũ, vt possitis sustinere. Vel subuentionẽ & confortationem in pugna tentationis, iuxta illud Eph. 6. Confortamini in domino, & in potentia virtutis eius. induite vos armaturam dei, vt possitis stare aduersus insidias diaboli, quoniam nõ est nobis colluctatio aduersus carnẽ & sanguinẽ, sed aduersus principes & potestes, etcę. Et Psal. 17. Diligã te domine fortitudo mea, dominus firmamentum meũ, & refugium meũ. Petimus

A ergo, nõ induci in tentationem idest, ne intus inducamur in tentationem, sicut in medium laqueorum vel inimicorũ. Psal. 31. Tu es refugiũ meum à tribulatione quæ circundedit me, exultatio mea erue me à circundantibus me. ¶ Vel potest aliter sic exponi, vt sit figurata locutio: (Ne nos inducas in tentationem, idest, ne tentationem ducas in nos, ita ꝙ tentatio veniat, sicut tentatio vulnerans cor nostrũ Psal. 90. Scuto circundabit te veritas eius, non timebis à timore nocturno. Vel ne inducamur à concupiscentia nostra in tentationem, vt abducamur ab oratione. Iacobi. 1. Vnusquisq; n. tentatur à cõcupiscentia sua abstractus, & illectus. Et in his tribus modis intelligitur ꝙ non inducat, idest, non permittat nos superari à tentatione. Cum B autẽ deus immittit tentationẽ, muniri debemus primo per scutum patientię, iuxta illud Thren. 3. Dabis eis scutum cordis, laborem tuũ, idest, dabis eis exemplum laboris tui, contra tentationem quam deus permittit. Secundo muniri debemus orando, & præcauẽdo, iuxta illud Matt. 27. Vigilate & orate, vt non intretis in tentationem. Tertio debemus muniri fide, resistendo 1. Pet. 5. Resistite fortes in fide. ¶ Tertia tentatio est, sine qua præsens vita non ducitur, quæ, quia est ex nobis innata, vitari non põt, vt nõ veniat. Et ideo Apostolus illam nõ prohibet vt in nobis nõ sit, vt habetur. 1. Cor. 10. Tentatio vos non apprehendat nisi humana. Quę non sine fructu nobis à deo permittitur, quia est via C exercendæ virtutis. Iudicium. 3. Hæ sunt gẽtes quas dominus dereliquit vt erudiret in eis Ierusalẽ, & omnes qui non nouerant bella Chananæorum, etcę. Ita & de motibus tentationum dici potest. Aliquando verò nomine tentationis sine qua præsens vita non ducitur, ipsa peccata venialia intelliguntur. Et ista dimittuntur per orationẽ dominicam, vel per aspersionẽ aquæ benedictæ, vel per benedictionẽ summi Pontificis, vel per visionem corporis Christi, & huiusmodi, vt dicit Augustinus. Tertia & vltima, ibi, cum dicit.

Sed libera nos a malo. Vbi liberati à malo culpæ, & muniti cõtra malum pugnæ, petimus amotionem mali pęnæ. Circa quod est notandum, ꝙ D huiusmodi malum est triplex. inferni, Purgatorii, & Mundi ¶ Primum malũ pęnæ, vt inferni, est malum pessimũ propter tria: primo propter ęternitatem: secundo propter acerbitatẽ: tertio, propter multiplicitatem. De primo, Matth. 25. Ite maledicti in ignem ęternum. De secundo, Matth. 13. Ibi erit fletus, & stridor dentium. De tertio, Psal. 10. Ignis, & sulphur, & spũs procellarum pars calicis eorum. ¶ Secundũ malum, vt malum Purgatorii, est grauissimum, quia est improportionatum viribus nostris. Nullum enim malum est in mundo, quod illi comparari possit. Aut dicitur grauissimum, propter acerbitatem, maxime cum agat in essentia animę immediate.

diate. Quæ cum sit simplex, tota patitur secundum se totam, virtute diuinæ iustitiæ iudicantis. Et in hac purgatorii pęna cremabuntur lignū, fęnum, stipula: sicut dr̄. 1. Cor. 3. Vniuscuiusq; opus quale sit ignis probabit. Lignum dicūtur peccata mortalia tecta hic per misericordiam, et quasi cōmunita per contritionē: sed pęnitentia non perfecta, purgabuntur ibi. Fęnum dicunē venialia suborientia ex carnalibus cōcupiscētiis, sine quibus vita pñs non ducitur. Stipula verò dicūtur peccata venialia spiritualia, sicut motus leues vanæ gloriæ, vel iræ, & huiusmodi: quæ propter sui adhęrentiam, etiā cum habente charitatem, transeunt. Psal. 65. Transiuimus per ignem, & aquam, scilicet, purgatorii, & deduxisti nos in refrigerium. ¶ Tertium est malum cōmunissimum, scilicet, mundi, quo omnes inuoluimur, à quo prouenit nobis multiplex miseriarum modus, iuxta illud Iob. 13. Homo natus de muliere breui viuens tempore, repletur multis miseriis. ¶ A primo malo liberamur per contritionem, quia statim per contritionem ęterna pęna cōmutatur in temporalē, iuxta illud Psal. 84. Eruisti animam meam ex inferno inferiori. ¶ De secundo liberamur in confessione virtute clauium: si tamen arbitrium sacerdotis nō erret in compensatione pęnæ purgatorię in pręsentem: quam facit sacerdos ex auctoritate bono-

A rum, & excellentium operum congregatorū ex meritis Christi, & aliorū sanctorum, qui fecerunt opera supererrogationis sub clauibus ecclesiæ, quasi in triclinio: secundum quem modum, suscitatum dedit Lazarum soluendum discipulis, vt habetur Ioan. ii. Et Dan. 3. Eripuit nos ab inferis, & saluos nos fecit de manu mortis, & liberauit de medio ardentis flammę. ¶ A tertio malo liberamur in morte, quando à miseria transimus ad gloriam, iuxta illud Rom. 8. Ipsa creatura liberabitur à seruitute corruptionis in libertatem gloriæ filiorū dei. Et Psal. 24. Libera deus Israel ex omnibus iniqtatibus suis.
B Et Psal. 123. Laqueus contritus est, & nos liberati sumus. ¶ Notandum est aūt q̄ litera Chrysostomi est (Libera nos à pernicioso) secundum quem modum legendo, intelligitur ista petitio de Diabolo impugnante, qui propter abundātiam malitiæ sic vocatur. Et secundum istam literam, videtur hæc petitio dependere à præcedēte, quæ est de tentatione. Vltimo additur ab Ecclesia supplicibus votis.

Amen. Vbi confirmantur omnia quę in hac oratione dominica sunt quæsita: & à deo quærit̄ vt in veritate omnia fiant. Dicitur ergo (Amen) i. ita veraciter fiat, ita nobis concedat deus. Et in hoc terminatur sententia orationis Dominicę, de qua sit laus dño nostro Iesu Christo.

FINIS.

D. AEGIDII COLVMNII

Romani, Bituricensis Archiepiscopi, et Primatis Aquitaniæ, Ordinis fratrum Eremitarum sancti Augustini, doctoris clarissimi,

Expositio in Salutationem Angelicam. videlicet, Aue Maria, Gratia plena.

Ab eodem fratre Augustino de Monte Ilcino emendata & edita.

VE. Postquã exposuimus orationem Dominicam, volumus etiam declarare salutationẽ angelicã, videlicet, Aue Maria, gratia plena. Quæ diuidit in quatuor partes pricipales. Quarum primam dixit Angelus, qñ beatam virginẽ salutauit, vt legit Luc. 1. Quæ est illa (Aue gratia plena dñs tecũ, benedicta tu in mulieribus.) Secundã fecit Ecclesia, scilicet, Maria, beatã Mariam proprio nomine salutando, quã non salutauit proprio nomine Angelus. Tertiã ptem fecit Elizabeth, vt Lucæ. 1. hr̃, & est illa: Et bñdictus fructus ventris tui. Quartam, & vltimam partem etiã addidit Ecclesia, ibi, eum dr̃: Iesus, sancta Maria mater dei, ora pro nobis peccatoribus, nunc & semper, Amen. Quatuor ergo fiunt principaliter in ista salutatione. In prima parte salutatur virgo Maria. In secunda parte salutatur nominatim. In tertia, magnificatur à magnitudine fructus ventris sui. In quarta & vltima, tanq̃ aduocata & mediatrix peccatorum apud filium, inuocatur in auxilium nostrum.

Circa primã partẽ, duo facit Angelus. Primo salutat ipsam virginem, illam cõmendando per amotionem oĩum imperfectionum: quã & nos ipsius exẽplum sequuti, quotidie salutare debemus. Secundò narrat illius priuilegia & gratias, per quas facta est digna, vt ab angelis salutetur, & honoretur. Secunda ibi, Gratia plena. Dicit ergo primo illam salutando (Aue) idest, sine ve, sine culpa, & absq; omni imperfectione. Ad cuius salutationis clariorem intelligentiam est notandum, q Eua postq̃ transgressa est legem dei,

A & diabolo consulenti consensit, q culpam contraxit, & peccati maculam: & ideo non erat digna vt ab angelis salutaretur, cum dñi omnium angelorum præceptum violauerit: sed magis merebatur punitionem peccati sui, & audire à dño, & ab Angelis eius, Ve, & non Aue. Ita & Adam, quia magis Euam audire voluit q̃ deũ, & fructum vetitum manducauit, dei & angelorũ amicitiam perdidit, & non solum ab angelis nõ fuit salutatus & honoratus, sed sua culpa cũ tota posteritate de Paradiso terrestri eiectus fuit, secundum illud Gen. 3. Emisit eum dñs de paradiso voluptatis, vt operaretur terram, de qua sumptus est. Eiecitq; Adam, & collocauit añ paradisum voluptatis Cherubim, & flammeũ gla-
B dium, atq; versatilem, ad custodiendam viam ligni vitæ. Culpa etiã istorum est factum, vt oẽs homines in ira dei nascerẽtur, iuxta illud Apostoli Eph. 2. Eramus natura filii iræ. Et ideo nõ solum indigni vt salutaremur à deo, & ab angelis eius, sed propter illam culpam eramus digni cõminationibus, iuxta illud: Væ væ habitantibus in terra. Et digni pœnis, secundum illud Apost. Rom. 5. Sicut per vnum hominẽ peccatum introiuit in mundum in quo oẽs peccauerunt, & per peccatum mors; ita in oẽs homines mors pertransiit. Stipendia. n. peccati, mors, vt dr̃ Rom. 6. Virgo verò gloriosissima, cùm singulari priuilegio dei qua fuit præuenta añquã nasceretur (quia in utero fuit sanctificata, & ab
C omni peccato immunis facta) de illo antiquo serpẽte victoriam reportauerit, iuxta illud, Ipsa conteret caput tuum, inuẽta est digna, vt illam angeli salutarẽt, & vt reginã cœlorum, ab omni peccato mundam, dei patris sponsam, filii matrem, habitaculum spiritus sancti, q̃nq; sup choros angelorũ exaltandam, honorarent. Vñ legitur apud Luc. 1. Et ingressus Angelus ad eã, dixit, Aue. In qua salutatione, tria cõmendãtur in hac beata virgine. Primo, quia angelis fuit dignior, vñ ab illis est salutata, & honorata. Secũdo, quia ita dignior fuit angelis, vt caruerit omni ve inter alias mulieres. Tertio, quia quasi omnium virtutum facta erat triclinium. Circa primum notandũ q angelus homini põt comparari tripliciter. Vel ratione finis & beatitudinis,
D & sic sunt æquales, quia homines assument ad gloriam angelorũ, iuxta illud Lucæ. 20. Qui digni habebuntur sæculo illo, & resurrectione ex mortuis, neq; nubent, neq; ducent vxores, neq; vltra mori poterunt: æquales. n. angelis sunt, & filii sunt dei, cum sint filii resurrectionis. Vel potest comparari secũdum naturam: & sic angelus est nobilior, quia intellectus nr̃ tenet infimum gradum in genere intelligentiarum. Et de Christo fm assumptam humanitatis naturã dr̃ in Psal. 8. Minuisti eum paulominus ab angelis. Tertio modo põt cõparari quantũ ad aliquas prærogatiuas, & gratias: & sic homo, & præsertim beata virgo, omnibus angelis dr̃ esse maior:

& maxime

& maxime quia ex speciali prærogatiua, vt dicit A Apost. Heb. 2. Nusq̃ angelos apprehendit, sed semen Abrahæ apprehendit. Vnde patet ꝙ merito est ab Angelo salutata, & honorata, cũ nũquã legatur ꝙ antea aliã creaturã angeli salutauerint, & honorauerint, quia ipsa oĩbus creaturis dignior est inuenta, cuius dignitates, & priuilegia clarius apparebunt in prosequendo hãc salutationem Angelicã. ¶ Circa scdm est notandum ꝙ triplex est væ, sine quo fuit beata Virgo. Primũ n. est, væ corruptionis & pudoris. Secundum est, væ cõcupiscentiæ & libidinis. Tertium est, væ pœnalitatis partus. Et ab omnibus his væ, beatissima virgo fuit liberata. Primo fuit liberata à væ corruptionis & pudoris, quæ per sexuũ accidit cõmixtionem, quia inuiolatã semp tenuit B virginitatem ante partum, in partu, & post partum. Isaiæ. 7. Ecce virgo concipiet & pariet filiũ. Et Luc. 1. dixit beata virgo ad Angelum, Quomodo fiet istud qm̃ virũ non cognosco? Et est subintelligendum, neq; me cogniturã voui. Et Angelus dixit ei: Spiritus sanctus superueniet in te, & virtus altissimi obumbrabit tibi; ideo qđ nascetur ex te sanctum, vocabitur filius dei. Et ad Ioseph. Matt. 1. Quod n. in ea natum est, de Spiritu sancto est. Hęc fuit tabula lapidea sine stylo scripta, Exod. 32. Hæc virga Aaron germinãs sine pluuia, Num. 17. Hęc deniq; fuit porta illa de qua legitur Ezech. 44. Porta hęc clausa erit, & non aperietur, & vir non intrabit per eam, qm̃ dominus deus Israel ingressus est per C eam, eritq; clausa principi. Secundo fuit liberata à væ libidinis, & concupiscentiæ, seu ab omni peccati fomite, quod oĩum malorum est seminarium, iuxta illud Prou. 9. Sapientia ædificauit sibi domum, supple. singulariter illam purificãs ab omni fomite peccati, vt idonea esset habitatio cęlestis regis: quod nõ esset, si venti peccatorum, & aquę iniquitatum irruere possent in domum illam, & ipsa posset peccare. Ad cuius intelligẽtiam clariorem est notandũ, ꝙ fomes peccati à sanctis, vt patet per Augustinum in lib. (Aeg. de pctõ orig. cap. 1.) de Baptismo paruulorum, quinq; nominibus appellatur. Primo dicit fomes peccati, vt est in nobis quædam corruptela & pronitas ad peccandum. D Secundo, concupiscentia, quia est habilitas ad cõcupiscendũ quæ non conueniunt. Tertio dr̃ lex membrorũ, prout vires inferiores rebellauerunt superioribus: quibus caro vtitur contra spiritum. Quarto dr̃ languor naturę, ꝑ quanto primus homo fuit in naturalibus vulneratus, & illud vulnus trãsfuit in posteros. Quinto dr̃ tyrannus, quia hoiem spoliauit gratuitis: tyranni nãq; semper est spoliare sibi subiectos. Hęc autẽ omnia, vt secundo sniarũ dr̃, quia ex peccato originali tanq̃ ex radice pessima oriuntur, & peccatum originale, ꝭm cõem legem cõe est omnibus filiis Adę, ꝭm illud Apost. Per vnũ hominẽ peccatũ introiuit in mundum, in quo oẽs peccauerũt; ideo in omnibus inueniuntur

filiis Adæ cõia esse. In omnibus n. hominibus ꝭm legem cõem, sunt omnia ista, fomes peccati, concupiscentia, lex mẽbrorũ & carnis, languor naturæ, & tyrãnus. In Christo aũt, quia immunis fuit ab omni peccato, siue actuali, siue originali (iuxta illud Ioã. 14. Venit princeps mundi huius, & in me non habet quicq̃) nulla fuit possibilitas peccati, nullus fomes, nulla concupiscentia, aut languor, aut membrorũ lex, vel tyrannus. Item in hac virgine benedicta, quia ab (Aeg. quodl. 6. q. 20.) omnibus actualibus peccatis fuit libera, & ab originali in quo cõcepta fuerat, fuit in natiuitate sanctificata, ꝭm illud Cant. 4. Tota pulchra es amica mea, & macula nõ est in te: rõnabiliter dr̃, ꝙ talia inuenta nõ sunt, sed ꝙ ipsa fuit libera ab omni væ, & spãliter à væ concupiscentiæ, & libidinis. Et hæc est cõis sanctorũ snia, ꝙ in hac virgine gloriosa, peccati fomes, aut penitus extinctus, aut ligatus fuerit, ita vt nõ posset illam inclinare cõtra rectum rõnis iudiciũ in quemcũq; peccati actum, vel leuem motum inordinatum, aut externũ, aut internũ. Vnde vere de ea dr̃ Cant. 6. Pulchra es amica mea, quantum ad exteriora: & suauis, & decora sicut Ierusalem. i. sicut visio pacis, cuius pulchritudo ẽt in confirmatione bonorũ consistit, quantũ ad interiora. ¶ Tertio fuit libera à væ pœnalitatis partus. Eu ę enim post primã pręuaricationem dictum fuit. Gen. 3. Multiplicabo ęrumnas tuas, & conceptus. In dolore paries filios. Hæc aũt, vt dr̃ Lucæ. 2. Peperit filium suũ primogenitum, & vnigenitum, cuius partus multiplicari non sunt: & pãnis eũ inuoluit, quia dñm in gaudio, & exultatione, absq; vllis doloribus partus, mundo genuit Saluatorem, & ipsum quem genuit, hilariter adorauit. ¶ Quod autem ipsum sine dolore genuerit, triplex causa assignari potest, vt prima sit ipsa proles: secunda, virgo ipsa parturiens: tertia, sumus nos, pro quibus dei filiũ parturiuit. ¶ Prima causa dr̃ ipsa proles, quia credendũ nõ est ꝙ ille qui eunctos sanare venerat, ꝙ virgini matri in sua natiuitate dolorem inferret. Venit enim quærere, & saluum facere qđ perierat, iuxta illud Lucę. 19. Ipse dolores nostros tulit, & languores nostros portauit, Isaiæ. 53. ¶ Secũda causa dr̃ ipsa beata virgo, quia non erat rõnabile, ꝙ quæ sine peccato concupiscentiæ genuit, dolorem in partu sentiret. Matth. 1. Quod. n. in ea natũ est, de spiritu sancto est. ¶ Tertia causa dicimur nos, pro quibus illa peperit Saluatorem: quia sic fieri oportebat, vt à nobis tolleretur omnis tristitiæ suspirio, & semper gauderemus in illo, in cuius natiuitate Magi, & Pastores gauisi sunt, & Angeli annunciauerunt gaudium in vniuerso mundo, iuxta illud Lucæ. 2. Ecce euangelizabo vobis gaudium magnum, quod erit omni populo, quia natus est vobis Saluator mundi. Et Phil. 4. Gaudete in dño semper, iterũ dico gaudete. ¶ Circa tertium in quo dr̃, ꝙ ideo ab Angelis fuit salutata & honorata, qa

omnium virtutũ triclinium inuenta est, triplex
virtus in hac virgine benedicta ad præsens cõ-
mendari põt. Primo, virtus fidei. Secundo, vir-
tus virginitatis. Tertio, virtus humilitatis. Circa
primã virtutem dici põt ꝙ fides virginis glorio-
sæ in tribus excessit fidem omnium viatorũ. Pri
mo, quia fuit generalior. Secundo, fuit clarior.
Tertio, fuit constantior. ¶ Primo fuit fides eius
generalior fide omniũ viatorum, quia oẽm ve-
ritatem cõprehendit. Vnde Hieronymus in ser
mone de Assumptione, de illa dicit: Ipsa est so-
la quę nos post deum cõfert omni veritati. Et
Ecclesia de ea canit, Gaude Maria virgo, cun-
ctas hæreses sola interemisti in vniuerso mũdo:
quod dici non põt de alio viatore. Quid.n. de
veritate, & de deo non credebat, & cognosce-
bat, quæ in se dei sapiẽtiam latentem cõtinebat,
& primam omnium veritatẽ? Secũdo ideo eius
fides dr̃ clarior, quia clarius omnibus credenda
cognouit per internã patris, & filii, & spũs san-
cti instructionem. Omnia.n. credẽda, & præser
tim mysterium suæ incarnationis, & humanę re
demptionis, Christus in suo secretissimo pecto-
re, sic aperuit, vt ei tãdem nota essent, & sibi, ſm
claram cognationẽ. Vñ Lucę. 1. Mariæ ange-
lum interroganti, Q̃ño fiet istud qm̃ virũ nõ co
gnosco? Rñdit Angelus: Spũssanctus superue-
niet in te, & virtus Altissimi obũbrabit tibi. Idest,
Pater, Filius, & Spũssanctus, ista omnia tibi fa-
cient clariora, q̃ cuicũq; creaturę, etiam ipsis an-
gelis sint nota. Tertio fuit constantior in perse
uerando, quia in nullo vitæ suæ momento titu
bauit in fide, iuxta illud. Eccl. 1. Gñatio præte-
rit, gñatio aduenit, terra vero in ęternum stat.
Generatio præterit. i. plurimi Apostolorũ de-
fecerunt à fide, aut oẽs titubarunt in tpe passio-
nis. Generatio aduenit. i. conuersi sunt ad fidem
Cẽturio, Latro, Magdalena & alii. Terra aũt. i.
Virgo Maria, quæ terra appellatur, iuxta illud
Psal. 84. Benedixisti dñe terram tuam: Et illud
Isaiæ. 45. Aperiatur terra & germinet Saluato
rem: in ęternũ stat, quia fidem immobiliter teti
nuit vsq; in finem vitæ suæ. Adeò vt merito ab
Elizabet de hac fide, generaliori, clariori, & fir-
ma, fuerit laudata, & cõmendata, ſm illud Luc.
1. Beata quæ credidisti, vl' omnia, clare, absq;
dubio, & firmiter, sine titubatione, quia perficiẽ
tur omnia quæ dicta sunt tibi à dño. Scd'o fuit
in ea virtus virginitatis, de qua virginitate ꝑꝑ
tria laudari meretur. Primo quia perfectiorẽ sta
tum in quo deo seruire posset, elegit, iuxta illud
Apost. 1. Cor. 7. Qui matrimonio iungit virgi
nem suam, bene facit: & qui non iungit, melius
facit. Secundo põt cõmendari rõne modi, quia
voto vouit, & cõseruauit dño virginitatem suã.
Aeg. quodl. 2. q. 2. vnde maius meritum hr̃ q̃ si ex pręcepto virgi-
nitatem seruasset. Vnde Lucę. 1. dixit ad Ange
lum: Q̃ño fiet istud qm̃ virum nõ cognosco. i.
neq; cognosco, neq; me cogniturã disposui? Et
Matth. 19. Beati qui se castrauerunt ꝑꝑ regnũ

A cęlorum. ¶ Tertio, laudari meret̃ rõne perseue
rantis exhibitionis, quia vsq; ad vltimum suę vi
tæ, & corpore, & mẽte, virgo permansit: cui nõ
fuit par, neq; visa est hẽre sequentem, quæ sine
exemplo placuit dño nr̃o Iesu Christo. ¶ Ter-
tio principaliter, põt in ea cõmendari virtus hu
militatis. Tripliciter.n. potest in ea laudari hu-
militas. Primo, quia fuit humilis in corde. Secũ-
do, quia fuit humilis in verbis. Tertio, quia fuit
humilis in operibus. Primo laudari põt de cor
dis humilitate, qa omnia sua bona ex corde co-
gnouit se non habere ex ꝓpriis meritis, sed ex
misericordia dei. Vnde dixit Lucæ. 1. Magnifi-
cat anima mea dñm, & exultauit spũs meus in
deo salutari meo, quia respexit humilitatem an-
B cillæ suæ, ecce enim ex hoc beatã me dicent om
nes gñationes, etcę. Vbi glosa dicit: Totum in-
terioris animi affectum in agendis gr̃arum lau-
dibus offero: totum qđ viuo: totum qđ sentio:
quod discerno, in eius magnitudine contẽplan
da, & eius præceptis obseruandis impẽdo, etc.
Et Beda: Nihil suis meritis tribuit, quæ totam
suã magnitudinem ad illius donum refert, qui
essentialiter potens, & magnus existens, fideles
suos de paruis, atq; infirmis, fortes cõsueuit fa-
cere, atq; magnos. Secundo, fuit humilis in ver
bis: & ita humilis, vt vbicunq; inueniat̃ locuta,
(vt ait Benardus) de humilitate totus constat
sermo. Locuta angelo eam vt dominã salutanti,
ait: Ecce ancilla dñi, fiat mihi ſm verbum tuum.
C Luc. 1. Dum quoq; patrem magnificat, Eliza-
beth præsente, ait: Respexit humilitatem ancil
læ suæ. Dum filiũ dolens quærit, sponsum suũ
se valde inferiorẽ sibi anteponit. Ait.n. Lucæ. 2.
Pater tuus & ego dolentes quærebamus te. Dũ
iteratò in Cana Galileæ filium affat̃ pro vino,
vt confusionẽ nubentium præueniret rogatu-
ra, nõ vt mater filio imperauit, nõ importunas
pręces porrexit, sed voluit humilis ancilla roga
re nõ audens, tm̃ defectum insinuat dicens, Ioã.
2. Vinum non hñt. Tertio fuit humilis in ope-
ribus. Vnde legitur Luc. 1. Vt discessit angelus
ab ea, abiit Maria in montana cum festinatione,
in ciuitatem Iuda, & intrauit in domum Zacha
riæ, & salutauit Elizabeth, q̃q̃ illa esset maior.
D Apud quam cũ mansisset quasi tribus mẽsibus,
vt quę ꝑꝑ officium venerat (vt dicit Ambrosius
super Luca) officio inhæreret, non est dubitan
dum in illo tpe mundi dominam, vilioribus ser
uitiis, cum summa humilitate fuisse cognatę suę
famulatam. Cum igitur corde, verbo, & opere
fuerit humilis, congruẽtissime cum Augustino
dicere possumus: O verè Mariæ beata humili-
tas, quæ deum hominibus peperit, vitã mortali
bus dedit, cęlos innouauit, mundũ purificauit,
paradisum aperuit, & omnium animas fidelium
ab inferis liberauit. O verè gloriosa Mariæ hu-
militas, quæ porta cęli efficit̃, scala dei cõstituit̃.
Facta est certe Maria scala cęlestis, ꝑ quã Chri
stus descendit ad terras. Deinde cum dicit.

MARIA.

A MARIA. Ponit̃ scđa pars principalis, quam fecit ecclesia: & interponit̃ inter verba angeli, ante completionem partis primæ. In qua, postq̃ in primo verbo salutationis angelicæ est cõmedata virgo Maria per amotionem omnium malorum ab ipso angelo: cõmendatur, & honorat̃ ab ecclesia ex nomine suo proprio, qđ est (Maria). Quod nomen semper cum nomine filii sui dñi nostri Iesu Christi, nobis in ore resonare debet, quia sicut de nomine filii eius dicit Ioel,
Ioel. 2. Qui inuocauerit nomen dñi, saluus erit: Ita & de nomine huius Virginis gloriosæ, piè, & rõnabiliter credi debet. Si.n. in nomine filii dei qcquid petimus accipiemus à patre, ſm illud Ioã. 16. Vsq; modo nõ petistis quicq̃ in noĩe meo, petite, & accipietis; q̃ro & in nomine beatę vir-
B ginis petendo, & illam, quę mater est dei, proprio nomine inuocando, & honorando, nõ accipiemus? Hoc autem patere potest ex eo qđ in persona ipsius dr̃ Eccl. 24. In me omnis spes vitæ, & virtutis. Quod de ipsius nominis inuocatione põt intelligi. ¶ Hoc autẽ nomen, post nomen filii sui cõuenientissimè dr̃, ꝙ sit nomen super omne nomen, vt dr̃ Phil. 2. Quod tripliciter pbare possumus. Primo rõne terribilitatis. Secundo rõne dulcedinis. Tertio rõne sibi exhibitæ venerationis, & reuerentiæ. ¶ Primũ dr̃ hoc nomen Maria, post nomen filii sui, nomen super omne nomen, rõne terribilitatis: qa sicut in nomine terribili, & tremendo Iesu eiiciuntur
C Dęmonia, & aduersa omnia, ſm illud Marci. 16. In nomine meo dęmonia eiiciẽt, linguis loquẽtur nouis, serpentes tollent, & mortiferum siqd biberint, nõ eis nocebit, etcę. Ita & post hoc nomen, in nomine beatæ Marię virginis omnia eiiciunt̃ aduersa, neq; aduersus eã portæ inferni stare possunt, cum ipsa inferni principis caput, (per eum quem in corpore gessit) contriuerit, iuxta illud quod dr̃ Gen. 3. Ipsa conteret caput tuum. Et ita terribile est hoc Mariæ nomen, vt dęmones illud sustinere non possint, sed ipsum audiendo, cum tremore, & dolore clamãt illud Canticorũ. 6. Terribilis vt castrorũ acies ordinata. ¶ Scđo dr̃ post nomen filii, nomen sup omne nomen, rõne dulcedinis: quia materno noĩe
D nihil est dulcius. Vñ canit ecclesia de ipsius dulcedine, O clemens, O pia, O dulcis virgo Ma-
Cant. 2. ria. Et in Cãticis dr̃. Vox.n. tua dulcis. Quòd si dulcis est vox beatæ virginis, & cum dulcedine auditur à nobis, q̃uo non est dulce, & affectuo-
Serm. q̃ incipit Signũ magnũ. sum nomẽ ipsius? Vnde dicit Bernardus: Sicut nomẽ Iesus est mel in ore, in aure melos, in corde iubilus: sic & nomen Mariæ. ¶ Tertio etiam dr̃ super oẽ nomen, post nomen filii, rõne sibi exhibitæ reuerentię, & venerationis: qa sicut in noĩe Iesu omne genu flectit̃, cęlestiũ, terrestriũ, & infernorũ, vt dr̃ Phil. 2. & omnes ipsum adoratione latria colunt, & adorant: sic in nomine Mariæ omne genu flectit̃, & omnes illam adorant, & si non adoratione latria, qua solus ado-

A ratur Deus, adoratione tamen hyperdulia, cũ tamen sancti alii sola dulia venerẽtur adoratio-
Cant. 1. ne. ¶ Possumus etiam addere, ꝙ sicut de nomine sponsi legitur, Oleum effusum nomen tuum: sic & nomen beatæ Virginis oleũ effusum dici põt. Nomẽ.n. sponsi dr̃ oleum effusum pp tria, primo qa ad silitudinẽ olei lucet. Scđo, quia pascit. Tertio, quia vngit. Primo lucet prędicatũ, iuxta illud Ioan. 1. Erat lux vera quæ illuminat oẽm hominẽ venientẽ in hunc mundũ. Et Ioã. 8. Ego sum lux mundi. Scđõ pascit in verbo, et in sacro susceptum, ſm illud Matt. 4. Nõ in solo pane viuit homo, sed in omni verbo qđ pcedit de ore dei. Et Ioã. 6. Ego sum panis viuus, q de cęlo descẽdi, si quis mãducauerit ex hoc pane,
B viuet in ęternũ. Tertio vngit inuocatũ, & lenit, Actorũ. 4. Non est aliud nomen sub cęlo datũ hominibus in quo oporteat nos saluos fieri. Et Ioel. 2. Quicũq; inuocauerit nomẽ dñi, hic saluus erit. ¶ Sic & nomẽ virginis Mariæ oleũ effusum dr̃: quia ſm largissimã effusionem p suũ nomen nobis cõicant̃ beneficia dei: qđ melius apparebit si ipsius nominis interpetrationes consi-
Mariæ nominis interptatio. deremus. Interpetrat̃.n. primò stella maris illuminans & illuminata. Scđo interpetratur domina. Tertio, amarũ mare. In quibus omnibus interpetrationibus apparet, q̃uo nomẽ huius benedictæ Virginis tanq̃ oleum in nos effundat̃, vt congruentissime oleum effusum sit dictum. Circa primam interpetrationem est notãdum,
C ꝙ cum stella sit à sole illuminata, & per lumen susceptum à sole, sit illuminans alia, licet vna sit stella: ita & si virgo Maria interpetretur stella maris illuminatrix, & illuminata, vnam tamen diximus interpetrationem: quia ipsa est stella illuminata à Christo filio suo, qui est sol iustitię, vt canit de illo Ecclesia: & illuminat peccatores, quia non solum ostendit eis Iesum, secundum quòd ab ea petit ecclesia, quando dicit, Et Iesum benedictum fructum ventris tui nobis post hoc exilium ostende: sed & mundo lucem attulit, quando edidit Saluatorẽ. ¶ Cõmẽdatur autẽ in hac virgine, cum dr̃ stella maris, triplex dignitas. Primo luminositatis abundantia, quando dicit̃, illuminata. Secundo, abun-
D dantia charitatis, in eo quòd dicitur illuminatrix. Tertio, excellentissima eius perfectio & gloria super oẽs sanctos, in eo ꝙ non quæcũq; stella dicitur, sed singulariter stella maris interpetratur. ¶ Primo cõmendatur in illa abundantia luminositatis in eo quòd dicitur illuminata, qa singulari gratia illuminata fuit maiori lumine q̃ quæcunq; alia creatura. Ad cuius euidentiã notandum, ꝙ deus dicitur lux, & sancti lux appellantur, aliter tñ & aliter: quia deus dicitur lux tãtum illuminans, & nullo modo illuminata, ſm illud primę Ioã. 1. Deus lux est, & tenebrę in eo nõ sunt vllę. Item, Erat lux vera, quæ illuminat oẽm hominẽ venientem in hũc mundũ: sancti vero & angeli licet dicant̃ lux illuminans, dñr

etiã lux illuminata, quia à deo suscipiunt lumen
suum. Vnde de Angelis legit Psal. 103. Qui fa
cit angelos suos spũs, & ministros suos flãmam
ignis. De hominibus autẽ dr̃ (et præsertim de
his in quibus splenduit lumen fidei cuiusmodi
fuerunt Apostoli) Matt. 5. Vos esti lux mundi.
Et ad Eph. 5. Eratis aliqñ tenebrę, nunc autem
lux in dño. Et. 1. Thes. 5. Oẽs vos filii lucis estis
& filii dei. Licet autẽ oẽs angeli dei, & homines
sancti dicant lux, & illuminati à deo: tñ vnus an-
gelus magis alio est illuminatus, & supiores sunt
illuminati magis quàm inferiores. Simili modo
& sancti: vnus.n. alio est clarior, & maius lumen
accepit q̃ alius, iuxta illud Apostoli. 1. Cor. 15.
B Differt stella à stella in claritate. Cum ergo dr̃
in eo ꝙ Maria interpetrat illuminata, intelligit
abundantia luminositatis in ea, hoc est, q̃a ipsa
est lux immediata ipsi summæ & æternæ luci. &
rõnabilr debet credi ꝙ lux sit dignior, purior,
pulchrior, & abũdantior, q̃ de quacũq; alia crea
tura dici possit. Ipsa. n. est lux illa lucida, & leuis,
de qua dicit Isaias. 19. Ecce dñs ascendet super
nubem leuem, & ingredietur Aegyptũ. i. ingre
dietur in hunc mundum per carnis assumptio-
nem ex hac beatissima virgine. De ea etiam intel
ligit illud Apoc. 12. Mulier amicta Sole, & Lu-
na sub pedibus eius, & in capite eius corona stel
larum duodecim: & in vtero habens. Ex quibus
est manifestum quanta lucis abundantia illumi
C nata fuerit, inferius à Sole & Luna, superius à
stellis & angelis, & interius ab eo quem habebat
in vtero, qui (sm̃ illud Ioan. 1.) erat lux vera,
quæ illuminat oẽm hominẽ venientẽ in hunc
mundum. Et iuxta illud Apost. 1. Tim. 6. lucem
inhabitat inaccessibilem. ¶ Secundo cõmendat
in ea abundantia charitatis, in eo ꝙ dr̃ illumina
trix, quia credi debet, ꝙ sicut est illuminata sup
oẽs creaturas, & mater est pietatis & misericor-
dię, ita super oẽs creaturas nobis misericorditer
lumen influit. Vnde rectè de ea potest interpe-
trari illud Eccl. 24. Ego feci in cęlis vt oriretur
lumẽ indeficiens: quia ipsa sua humilitate Chri
stum veram lucẽ à cęlis in terram perduxit. Et
quasi aurora valde rutilans (vt ecclesia canit) de
D se ipsa solem illum produxit, & mundo parturi
uit, qui illuminat omnia. Et sicut ex abundantia
charitatis & gratię dñi nostri Iesu Christi, & de
plenitudine eius nos oẽs accepimus gratiã pro
gratia & abundantiorem lucem q̃ meruerimus:
ita dicere possumus ꝙ in eo ꝙ Maria dicta est
illuminatrix, tanta denotatur eius abundantia
charitatis qua nos illuminat, vt de plenitudine
& abundantia suæ lucis & grę oẽs accipiamus.
Vñ Ber. dicit, Oĩbus oĩa facta est, sapiẽtibus & *(Ser. de B. virg. supra illud Apocal. 12. Signũ magnũ.)*
insipiẽtibus copiosissima charitate debitricem se
fecit, oĩbus misericordię sinum aperuit, vt de ple
nitudine illius accipiant vniuersi. Captiuus redẽ
ptionẽ, ęger curationẽ, tristis cõsolationẽ, pec
cator veniam, iustus grãm, angelus lętitiam etc.
¶ Tertio, in ea ꝙ singulr dr̃ stella maris, denotat

A **excellentissima eius perfectio & gloria sup oẽs**
sanctos: quia ipsa post solem iustitiæ Christum,
prima est stella, & omnibus clarior, quæ in hoc
mari magno & spacioso, in quo sunt reptilia
quorum non est numerus, necessario est super
oẽs alias eleuata: micans est meritis, & illustrans *(Bern. hom. 2. supra Missus.)*
exemplis meritis super oẽs, & orõnũ suffragiis,
adiuuat laborantes: & exemplis vitæ perfectissi-
mæ dirigit deuiantes. Vnde Ecclesia canit, Cu
ius vita gloriosam lucẽ dedit seculo. Hanc suã
ipsius excellentissimã perfectionẽ aperuit ipsa
virgo benedicta in suo Cantico, cum dixit Ma *(Luc. 1.)*
gnificat anima mea dñm, etcę. Quia fecit mihi
magna qui potens est. Magna autem mihi fecit,
B quam matrem nõ tm̃ suam, sed totius seculi ex-
hibuit, & talem fecit, vt tanq̃ ad magnã dei & ho
minum mediatricem recurrerent vniuersi. De
ista maris stella, illuminata à deo & illuminatri-
ce nostra sic dicit Bern. Ipsam sequens, non de- *(Serm. 2. supra Missus est.)*
uias: ipsam rogans, nõ desperas: ipsa tenente, nõ
corruis: ipsa te protegente non metuis: ipsa du
ce, non fatigaris: ipsa propitia, peruenis: & sic
in te experieris q̃ meritò dictum sit, & nomẽ vir
ginis Maria. i. maris stella. ¶ Secundo (vnde ma
gis apparet ꝙ nomen eius sit oleũ effusum) Ma
ria interpetrat domina. Primo, quia cum sit ma
ter eius qui omniũ dñs est, iuxta illud Psal. 23.
Dñi est terra & plenitudo eius, etcę. Et illud He
ster. 13. Dñe domine rex omnipotẽs in ditione
C tua cuncta sunt posita, & non est qui tuæ pos-
sit resistere volũtati, si decreueris saluare Israel.
Tu fecisti cęlũ & terram, & quicquid cęli ambi
tu cõtinetur, dñs vniuersorum es, etcę. Ipsa etiã
omnium domina credi debet. Vnde ecclesia de
ea dicit, Regina cęli, porta paradisi, dña mun-
di pura. Secundo, dr̃ domina, quia sicut deus
in eo ꝙ bonis nostris non eget, dr̃ dñs noster,
iuxta illud Psal. 30. Dixi dño, deus meus est tu,
quia bonorũ meorũ nõ eges: ita illa nõ eget no
stris bonis, cum bonis omnibus sit plena, vt dice
tur inferius. Tertio, ideo dr̃ domina, quia nõ so
lum mater est dñi omnium, & bonorũ nostro-
rũ nõ eget, sed quia tanq̃ domina, & totius mun
di regina, bona plurima nobis impetrat, & largi
D tur: & sicut in Psal. dicit Propheta. Psal. 22. Do
minus regit me, & nihil mihi deerit: ita & de hac
virgine benedicta confidere possumus, quia si
sub ipsius dominio, & protectione manebimus,
nihil nobis deesse poterit: quia non solum in ec
clesia viatorum, sed & in illa triumphantiũ, gra
tia filii, & meritorum suorũ abundantia, maxi-
mam retinet potestatem, sm̃ illud Eccl. 24. Et in
Ierusalem potestas mea. i. in Ecclesia, quæ est
uisio pacis. ¶ Tertio, interpetrat virgo Maria,
amarũ mare, ex qua interpetratione patet, ꝙ no
men eius sit oleum effusum. Ad cuius intelligẽ-
tiam est notãdum, ꝙ triplex est amaritudo. Pri-
ma est amaritudo peccati. Secunda austeritatis
& terroris. Tertia est amaritudo pęnalitatis, &
luctus. Prima amaritudo est peccati, quę cũ sit
radix

radix omnium amaritudinum, amaritudo amarissima dr̃ De hac amaritudine dr̃ Ier. ii. Scito, et vide, qm̃ amarum est reliquisse dñm, post peccata scilicet ambulando. Et Eccl. 3. Melior est mors, q̃ vita amara. i. viuere in peccatis. Et ista amaritudo nõ debet intelligi in beata Virgine, cum dr̃ ꝙ interpetratur mare amarũ: quia maris. i. peccati amaritudo in ipsa non fuit, vt supra diximus. Vnde August. in lib. de natura & gr̃a, ait, Gum de peccatis agif, de sancta virgine Maria nullam prorsus volo habere q̃õnem. Secunda amaritudo est austeritatis & terroris, de qua amaritudine dicit Apost. Col. 3. Viri diligite vxores vestras, & nolite amari esse ad illas. Hæc amaritudo non est in virgine benedicta, vt ipsa respicit viatores, licet in ea sit, vt respicit dęmones. Vñ de ea possumus intelligere illud Canticorum. 6. Pulchra vt Luna, scilicet, viatoribus, rõne dulcedinis electa vt Sol, scilicet, comprehensoribus, rõne etiam dulcedinis: terribilis vt castrorũ acies ordinata, scilicet, dęmonibus, ratione horroris, & terribilis aspectus. Vnde Bernardus declarans ꝙ in ea talis amaritudo nõ inueniaf respectu viatorũ, sic dicit: Nihil in ea austerum, nihil terribile, tota suauis est, omnibus offerens lac & lanam. Tertia dr̃ amaritudo pęnalitatis & luctus: de qua Prou. 14. Cor quod cognouit amaritudinẽ animæ suæ, in gaudio eius non miscebitur alienus. Hanc amaritudinẽ habuit gloriosissima Virgo, & pp istam, interpetrata est amarum mare. Triplex aũt pęnalitatis & luctus amaritudo in ea fuit, pp quam effusum est nomen Mariæ in nobis. Fuit. n. amara afflictione propria: amarior compassione aliena: amarissima pp mortem filii sui dñi nostri Iesu Christi. Primo fuit amara afflictione propria, quia & si caruerit omni peccato actuali, & añq̃ nasceretur fuit ab originali sanctificata, non tñ caruit pęnalitatibus corporalibus, & mentis, q̃bus natura humana pp originale peccatũ subdita fuit: vt fame, siti, frigore, fatigatione, & morte. Possumus ẽt addere ꝙ his pęnalitatibus nõ cõtenta, adhuc corpus suũ sanctissimum, & si in nullo spiritui repugnaret, tñ orõnibus, ieiuniis, laboribus, vigiliis, & multiplicibus disciplinis castigauit, & voluntaria paupertate, luctu, & abstinentiis, attenuauit. Vñ de ea possumus exponere illud Cant. 3. Quæ est ista quæ ascendit sup desertũ sicut virgula fumi, ex aromatibus myrrhæ, & thuris, & vniuersi pulueris pigmentarii? Vbi primo cõmendatur virgo Maria, ab ascẽsu à rerum mundanarum contẽplatione & affectu, ad contemplationem rerũ cęlestium, cum dr̃: Quæ est ista quæ ascendit? Secundo cõmendatur à loco ascensus cum subdif, Per desertũ. Cum. n. laudabile sit qualitercũq; ascẽdere, laudabilius est ascendere per desertum, vbi sunt spinę, & alia impeditiua. Vnde summæ laudis est bene conuersari, vt fecit hæc beatissima virgo, in medio nationis prauæ, plurimas spinarum. i.

Serm. Signum magnum apparuit.

A corporalium, & mentis, pęnalitatum puncturas calcans. Tertio cõmendatur q̃tum ad agilitatẽ ascendendi, cum additur: sicut virgula fumi. Dr̃ enim virgo Maria virgula fumi, quia licet fuerit nigra, & obscura amaritudine propriæ afflictionis, erat tñ agilis, & erecta ad diuina. Quarto notatur ꝙ amara fuerit ex pęnalitatibus voluntarie susceptis, ad carnis mortificationem, cum dicit: Ex Aromatibus mirrhæ. Vbi cum mirrha amara sit, & significet carnis mortificationẽ, denotatur ꝙ fumus, cui assimilatur virgo Maria, surgit ex aromatibus mirrhæ, quia deo placere quæsiuit cum carnis mortificatiõe. Gal. 5. Qui Christi sunt: carnem suã crucifixerunt cum vitiis, & concupiscentiis. Quinto & vltimo, laudatur à plenitudine virtutum, quæ significanf in eo ꝙ subdif, Et thuris, & vniuersi pulueris pigmentarii.

B ¶ Secũdo fuit amarior cõpassiõe aliena, & hoc triplici causa. Primo pp dilationẽ p̃missi, causam cõem humanę g̃nationis in se suscipiens: vnde cum aliis deũ timentibus, & expectantibus redemptionẽ Israel, dicebat, Mitte domine quem missurus es. Exodi. 4. Hinc Bernar. ad virginem, super Missus est, ait: Hoc est qđ quærebas, quod gemebas, quod diebus & noctibus orando suspirabas. Secundo amarior fuit post filii sui ascensionem, pp excęcationẽ populi sui: vnde cunctorum qui excęcati erant, salutis auida, poterat dicere illud Apostoli, Rom. 9. Tristitia mihi est magna, & dolor cõtinuus cordi

C meo. Optabam. n. ego ipse anathema esse à Christo p fratribus meis, qui sunt cognati mei ſm carnẽ, qui sunt Israelitæ. Quod tam verius & rõnabilius, potest intelligi de benedicta virgine, q̃ de Apostolo Paulo intelligatur, quanto magis ipsa charitate ardebat, & compassionis tenebatur amaritudine. Tertio fuit amarior ex tribulatione, & persecutiõe Apostolorũ, & aliorum sanctorũ: & ex hac compassionis amaritudine, illis auxilium impetrabat à filio, & largiebatur eis. Et sicut Apost. 1. Cor. 9. dicit: Omnibus omnia factus vt oẽs facerem saluos: sic virgo sanctissima ex amaritudine compassiõis omnibus misericordiam implorabat, omnibus offerre non cessabat auxilium suum. Quartò & vltimo fuit amarissima pp mortẽ filii sui dñi nostri

D Iesu Christi, ſm ꝙ in Euangelio legitur, Ioã. 19 Stabat aũt iuxta crucẽ Iesu mater eius. i. doloribus plena, & omni amaritudine. Et ista est sentẽtia ecclesię catholicę dicentis: Stabat Mater dolorosa iuxta crucem lacrymosa, dum penderet filius. Vbi adimpleta fuit prophetia Simeonis sibi dicentis, Luc. 2. Tuam ipsius animam, pertransibit gladius, scilicet, doloris, & afflictionis. Et sic patet ꝙ hoc nomen Maria rationabiliter dr̃ oleum effusum, pp largam effusionẽ beneficiorum dei, quæ in nomine Mariæ donanf nobis, vt declarauimus in triplici ipsius nominis interpetratione. Dubitaret forte aliquis, ad maiorem declarationem salutationis angelicæ, quare

Hom. 4.

illud nomen, qđ Angelus in sua salutatione ta-
cuit, dicendo, Aue gratia plena. Ecclesia inter-
posuit dicens: Aue Maria, gratia plena, &c. Di-
cendũ ꝙ sicut Angelus non errauit (nõ.n. erra
re põt qui in gratia per lumen gloriæ sunt con
firmati) tacendo ꝓpriũ virginis nomen: ita neq
peccat ecclesia, quæ (vt dř. 1. Tim. 3) colũna est,
& firmamentũ veritatis, proprio nomine Virgi
nem benedictam salutando Sed & angelus rõ-
nabiliter nomen ipsius tacuit, & ecclesia rõnabi
liter ipsum expressit. Ratio aũt, quare Angelus
tacuit nomẽ virginis proprium, de facili põt pa
tere. Nam consueuit deus qñ nouum aliqđ my-
sterium vult implere, & alicuius personæ statũ
mutare, & illam in statu eminentiori cõstituere,
ipsius nomẽ mutare, vt ex mutatione nominis,
mutatio status itelligeret̃. Sic.n. fecit cum Abra-
ham voluit constituere patrem multarum gen
tium, illi nomẽ mutauit, vt legitur Gen. 17. Nõ
vltra vocabitur nomẽ tuum Abram, sed Abra-
ham appellaberis, quia patrem multarũ gentiũ
constitui te. Sic fecit cum Petro, qñ eum voluit
principem Apostolorũ, & totius ecclesiæ catho
licæ facere caput, iuxta illud Ioan. 1. Tu es Si-
mon filius Iohãna, & vocaberis Cephas, quod
interpetratur Petrus. Ita & religiosi ad religio-
nis statum accedentes, sibi nomina mutant, vt
ex nouo nomine admoneantur in nouo illo &
eminentissimo statu, nouam & cęlibem ducere
vitam. Angelus ergo proprium nomẽ ideo ta-
cuit, & eam nouo nomine salutauit, videlicet,
gratia plena, vt per mutationẽ nominis, muta-
tionẽ status illi significaret, & eminentiã. Qđ.n.
dř (Gratia plena) nomen est dignitatis, & ꝓprii
nominis Marię circũlocutio, ab Angelo expres
sum, & á deo pp nouitatem status, virgini semp
benedictę impositũ: iuxta illud Isaiæ. 62. Voca-
bitur tibi nomen nouũ, qđ os domini nomina-
uit. Ratio vero pp quam ecclesia ad nouum no
men, addidit (Maria) & ipsum propriũ nomen
expressit, etiam de facili patet, si considerent̃ di-
ligenter quæ supra diximus. Diximus.n. inter
cętera multa, duo quæ ad propositum faciunt.
Primo diximus ꝙ Maria vt domina, & stella
maris nobis est data, vt gratiæ ipsius plenitudo,
suppleat in nobis culpæ defectũ, & á miseria hu
ius mundi nos ducat ad vitam. Secũdo diximus
ꝙ Gratia plena, vt in sequentibus clarius dicet̃,
nomen est dignitatis: pp quod denotatur excel
lentia, & abundantia gratiæ in hac virgine. Ec
clesia ergo ideo ad nouum nomen, addidit no
men proprium, vt non solum per nomen no-
uum, scilicet (Gratia plena) sanctissimæ illius
virginis dignitatem recolamus, sed etiam vt per
proprium suum ipsius nomen eam inclinemus
ad subueniendum nobis in necessitatibus no-
stris. Deinde cum dicit.

Gratia plena. Reuertitur ad primam partem salu-
tationis angelicæ, in qua, postq̃ Angelus vir
ginem salutauit illam cõmendando per amotio

A tionem omnium imperfectionum, narrat ipsius
priuilegia & grãs, per quas facta est digna vt ab
Angelis salutaretur, & honoraretur. Ad cuius
euidentiam est notandum, ꝙ ex particulari dei
priuilegio, per carnis nostræ assumptionẽ, tota
natura humana, & oẽs homines sunt quodam-
modo mirabiliter sublimati, ita vt post filii dei in
carnationem, oẽs Angeli se reputent cõseruos *Aeg. de pctõ orig. cap. vlt.*
nostros, quia licet ante incarnationẽ permitte-
rent angeli se adorare ab hominibus, vt patet
in Dan. cap. 10. Qui cecidit in faciem suã, & ado
rauit angelum loquentem ei: post incarnatio-
nem tñ, hoc non est permissum. Nam vt legit̃
in Apocalipsi. 19. et. 22. Ioãnes hoc volens fa-
B cere, est prohibitus ab Angelo dicẽte sibi: Vide
ne feceris, conseruus.n. tuus sum, & fratrũ tuo-
rum. Hoc priuilegio & gratia singulari, virginẽ
gloriosam salutat & cõmendat Angelus, illam
tanq̃ dominã honorando, cum dicit (Grã ple-
na) vbi tria facit Primo illam cõmendat de ple-
nitudine gratiæ in generali. Secundo, in specia
li illam cõmendat ꝙ habeat deum secum. Ter-
tio ꝙ inter mulieres sit specialr̃ á dño bñdicta.
Secunda ibi (Dñs tecum) Tertia ibi (Benedicta
tu in mulieribus). Dicit ergo, Gratia plena) .i.
ideo tibi reuerentiam facio, & te saluto, quia ob
status tui mutationem, & pp illam sublimitatem,
ad quam te dñs ordinauit vt sis mater filii eius,
C nouo hoc vocaris nomine, qđ os dñi nomina-
uit: & non solum vocaris, sed gratia es plena.
Ad cuius intelligentiam primo est notandũ ꝙ *Aeg. 2. sen. di sti. 26. prin. 2. q. 2.*
gratia tripliciter põt accipi, aut cõiter, aut pro-
prie, aut ꝓpriissime. Primo modo gratia cõiter
sumpta, capitur pro omnibus quę naturaliter
creaturæ acceperunt á deo. Omnia.n. quæ na-
turaliter á deo accepimus, cum per dei dilectio-
nem (qua nos diligit, iuxta illud Sapientię. 11.
Diligis omnia quę sũt, & nihil odisti eorũ quæ
fecisti) acceperimus, & cum ea quę per dilectio-
nem dantur, gratis dentur, quædam gratiæ dici
possunt. Et secundum istam intelligentiam non
debent intelligi verba Angeli, quia tunc in nul
lo laudata esset, & honorata virgo Maria super
aliis creaturis, quæ omnes in naturalibus, valde
D bonæ sunt dictæ, secundum illud Gen. 1. Vidit
deus cuncta quæ fecerat, & erant valde bona.s.
quantum ad naturam. Secũdo modo dř gratia
proprie pro aliqua re naturæ nostræ dei bene-
ficio superaddita, quæ cum sit super naturã no
stram, á nobis per naturam acquiri non potest,
vt sunt omnia bñficia gratis data. Vt verbi grã,
ꝙ aliquis sciat statim loq lingua extranea, pro-
phetare, sapienter & scientifice loqui, miracula
facere, etcę. Quæ omnia nobis á deo gratis do-
nantur, iuxta illud Apost Rom. 12. Habentes
donationes sm grãm quæ data est nobis diffe-
rentes: siue prophetiam sm rõnem fidei: siue q
docet in doctrina: siue ministerium in ministrã-
do, etcę. Et illud. 1. Cor. 12. Alii quidem per spi
ritum datur sermo sapientię; alii aũt sermo sciẽ-
tiæ

tiæ secundum eundem spm̃, et cętera. Hæc autē omnia operatur vnus atq; idem spũs, diuidens singulis prout vult. Neq; sm̃ hãc sententiã verba Angeli debent exponi, quia cum ista gr̃a naturę superaddita, sit cõis & bonis & malis, vt de prophetia, & de potestate eiiciendi dæmonia in euangelio secundũ Matthęum Christus declarat, dicens, Multi dicent mihi in illa die, domine domine, nonne in nomine tuo prophetauimus, & in nomine tuo dęmonia eiecimus, & in nomine tuo virtutes multas fecimus? Et tunc cõfitebor illis, quia nunq̃ noui vos. Discedite à me omnes qui operamini iniquitatem. Neq; super impios cõmendaret̃ ab angelo beata virgo, neq; cõuinceret̃ ꝙ ab illo rationabiliter fuisset salutata, & honorata. Tertio, gratia dr̃ ꝑpriissimè, quæ non solum superat nostræ naturæ vires, & gratis à deo nobis donatur: sed & dei nos amicos constituit, & dr̃ gratia gratum faciens.

Et de ista gratia dr̃ in euangelio Ioã. 5. Lex per Moysem data est, gr̃a & veritas, per Iesum Christum facta est. Et Rom. 7. Quis me liberabit de corpore mortis huius? gr̃a dei per Iesum Christum, etc. Et de ista gratia intelligitur ab angelo virgo Maria laudata, & honorata. Fuit. n. magna gratia ꝙ sine nostris meritis, quæ nulla habere poteramus antequã essemus, nobis dederit dona naturalia. Maior fuit ꝙ nobis dederit dona naturæ nostræ superaddita, quæ per naturam nõ possumus adipisci. Sed illa est maxima gratia, quæ dei amicos, & deo gratos nos facit: & de hac maxima gratia loquẽs angelus ad beatam virginem, dicit (Gratia plena) non naturalibus tantum potentiis, & virtutibus, nõ solum donis naturæ superadditis, & gratis à deo tibi concessis quæ per naturam habere non poteras, diues es facta, sed & gratia gratum faciente, per quam dei amica constituta es, plena inuenis, ita vt de te illa vox sponsi in Canticis cant. 4. intelligi possit, cum dr̃, Quàm pulchra es amica mea, q̃ pulchra es. Vbi tria notantur quæ in virgine gloriosa cõmendauit angelus, cum dixit (gratia plena) & quæ ipsa per gratiam fuerat consecuta. Prima per gratiam cõsecuta fuit pulchritudinem internam, quę intelligitur qñ dicit sponsus, Pulchra es. s. quantum ad interiora. Actorum. 15. Fide. i. fidei gratia, & charitatis feruore, purificans corda. Secundo per eandẽ gratiam, illam cõmendat angelus ꝙ acceperit amicitiam dei, quod declarat spõsus cum subdit: Amica mea. Sapient. 7. Amicos dei, & prophetas cõstituit. Ioan. 15. Iam non dicam vos seruos, sed amicos. Tertio cõmendatur de pulchritudine exteriori, quę in sanctitate consistit cõuersationis, quam cõuersationis sanctitatem donat nobis deus per suam gratiam. 2. Cor. 1. In gr̃a dei conuersati sumus in hoc mundo. Et hãc ipsius exteriorem pulchritudinem denotauit spõsus, cum subdidit, q̃ pulchra es amica mea. s. in sanctitate vitæ, & in puritate, & fęcunditate externæ conuersationis. Notandum secundo ꝙ gratia cum nobis det esse & viuere spũaliter, iuxta illud Apostoli. 1. Cor. 15. Gratia dei sum id qd̃ sum: & esse respiciat essentiam, sm̃ sententiã Augustini, sicut posse respicit potentiam: rõnabiliter ponitur tanq̃ in subiecto principali in essentia animæ, deinde per redundantiam recipit̃ in potentiis & in toto corpore: & Deus, sicut prius in creatione creauit naturam, & essentias rerum, deinde potentias, virtutes, & accidentia earum: sic in recreatione quę fit per beneficiũ gr̃ę gratum facientis, prius perficit essentiã animæ ꝑ gratiam, deinde ꝑficit potentias eius. Rationabiliter ergo diximus ꝙ in verbis angeli quando ait (Gratia plena) primo intelligitur interior pulchritudo quam accepit virgo benedicta per recreationẽ animæ: deinde intelligitur amica facta. & pulchra etiã in exterioribus: quia ad esse spũale, sequitur amicitia dei, & ex spũalis gratię redundantia, non solum sequitur ꝙ perficiant̃ potentiæ, sed ẽt ꝙ perfectas exerceant operationes suas: vñ apparet etiã exterior pulchritudo. Notandum tertio: ꝙ angelus non simplr̃ dixit in Maria gratiam inueniri, sed (Gratia plena) quia in ea omnis gratiæ plenitudo inueniebat̃. Vnde non solum fuit plena gr̃a quantũ ad animam, quia omne peccatum vitauit ex toto corde, iuxta illud. Cant. 4. Tota pulchra es amica mea, & macula non est in te: & virtutes oẽs habuit: Non solum fuit gratia plena quantum ad corpus, ꝑp redundantiam animæ, quia ex fidei redundãtia, quã in corde habuit, sm̃ illud Matt. 1. Inuenta est in vtero hñs de spũsancto: Neq; solũ dicta est gratia plena per refusionem gratiæ in oẽs homines, iuxta illud Cant. 4. Mille clyppei pẽdent ex ea: omnis armatura fortium: quia eius gloriosę virginis auxiliis & gratiis, muniunt̃ tãq̃ sub tutissimis clyppeis oẽs homines: & in ipsa est omnis armatura fortium, & ab ipsa suscipiunt oẽs. Et sm̃ hanc eandem sententiam dicitur de ea Eccl. 24. In me omnis spes vitæ, & virtutis. Sed triplex in ea inuenitur excellentissima gr̃æ plenitudo, vt omnis talis plenitudo sit in anima, omnis talis redundet in corpus, & refundatur in oẽs homines, si obicem nõ ponãt contrariæ dispositionis. ¶ Primo igitur dr̃ gratia plena, non particulariter, sed vniuersaliter: quia cęteris sanctis, & ẽt ipsis angelis nõ omnes gratię datæ sunt, iuxta illud Apostoli. 1. Cor. 12. dicentis, ꝙ vnus atq; idem spũs diuidit singula singulis prout vult: & nõ dicit ꝙ diuidat omnia omnibus. Maria autem dr̃ gratia plena, quia ei sunt datæ omnes gratię, sm̃ illud Eccl. 24. In me omnis gratia viæ & veritatis. Et hæc est sententia Hieronymi, in sermone cui est principiũ, Cogitis. Dicit. n. Bene Maria dr̃ gratia plena, quia cęteris qdem per partes datur, Mariæ vero se simul infudit gratiæ plenitudo. Et infra, Nihil virtutis, nihil speciositatis, nihil castitatis, nihil candoris & gloriæ, quod ex ea non re-

plendeat. ⁊ Secundo dr̃ gratia plena, quia ei data est gratia ſm totius ſubiecti capacitatem, non autem ad menſuram, vt datur cęteris ab ea. De aliis.n.dr̃ Rom. 12. Vnicuiq; diuiſit deus menſuram fidei. De hac aũt benedicta virgine legitur Prouer. vlt Multæ filiæ cõgregauerunt ſibi diuitias, tu ſola ſupergreſſa es vniuerſas. Nam cęteræ habuerunt gratiarum gradũ, iſta autẽ habuit fontem gratiarum. Vnde Auguſt. in quodam ſermone dicit Quid dignius aut ſanctius hac virgine in humani gñris ſemine potuit exoriri, cuius nullus patriarcharũ, nullus antiquorum ſequẽtiũ patrum, nullus omnino hominũ poterit comparari? Nec mirũ ſi hæc admirabilis virgo cunctorũ celſitudinẽ tarnſcendit mortalium, cum ipſa ẽt excellat merita angelorum. Et Hieronymus. Et in patribus, & Prophetis, gr̃a B fuiſſe creditur, tñ non eatenus plena. In Maria vero totius gratiæ quæ in Chriſto eſt, plenitudo venit, q̃q̃ aliter & aliter, vt dicemus. ⁊ Tertio habuit plenitudinem gratiæ, ſm perſeuerantiam, & confirmationẽ. Vnde alii non hñt hanc gratiam ſm cõfirmationẽ, vt de multis ſanctorum patere põt, qui poſt receptionem gr̃æ peccauerunt, ad quos dr̃ in Apoc. 2. Memor eſto itaq; vnde excideris, & age pęnitentiam, & prima opera fac. Maria aũt habuit gratię cõfirmationẽ, quia nunq̃ peccauit, aut à gr̃a cadere potuit. Vnde de ea poteſt intelligi illud Prouer. 9. Sapientia ędificauit ſibi domũ, etcę. Vbi cum talis domus, quæ eſt virgo Maria, domus diuini C verbi, & ſapiẽtiæ dei, dicatur ſuffulta ſeptem columnis, in quibus intelligitur plenitudo donorum ſpũs ſancti, & omnium virtutum, patet q̃a non ſolum gratiæ plenitudinem acceperit, ſed & eius confirmationẽ vt nunq̃ caderet. Hanc autem plenitudinẽ gratiæ, vniuerſalitatem non menſuratam, & confirmatam, intellexit ſpũs ſanctus cum in eius perſona dixit, Eccl. 24. In plenitudine ſanctorum detentio mea. Dubitaret forte aliquis q̃re ab Angelo ſalutetur & honoretur virgo Maria hoc priuilegio, ꝙ ipſa peculiariter, & præ omnibus ſit gratia plena, cũ hoc ipſum priuilegium de pleriſq; ſanctis legatur in ſacra ſcriptura. Legitur.n. de Chriſto, Ioã. 1. De plenitudine eius nos oẽs accepimus. Præterea, D Exodi. 31. Dicit dñs ad Moyſem, de Beſeel filio Huri, Impleui eum ſpiritu dei. Item, de timente deum dr̃ Eccl. 15. Impleuit eum dñs ſpiritu Sapientiæ. Præterea, ille Angelus qui dixit Marię Gr̃a plena, dixerat de Ioãne ad Zachariã patrẽ ſuum, Luc. 1. Spũ ſancto replebitur adhuc ex vtero matris ſuæ. Et de Apoſtolis omnibus dr̃ Actorũ. 2. Repleti ſunt oẽs ſpiritu ſancto. et de Stephano legitur Act. 6. Stephanus aũt plenus gratia & fortitudine. Et deniq; ſcribitur Act. 9. ꝙ Ananias dixit ad Saulum: Saule frater, dñs miſit me ad te, vt videas, & implearis ſpiritu ſãcto. R̃ideo, dicendum ꝙ aliqui, vt breuiter & faciliter ſe expediant de propoſita difficultate, dicũt,

A ꝙ multi ſancti acceperunt à deo plenitudinem gratię, quemadmodum accepit beata virgo, inter quos illos dicunt hanc plenitudinẽ gr̃æ accepiſſe, qui in ſacra ſcriptura ſunt nominati, & in hoc nõ eſt laudata & cõmendata beata Maria ſuper illos quantum ad plenitudinẽ gratiæ in ſe. Quòd ſi cõſideretur modus, & tp̃s in quo ei collata eſt iſta gratię plenitudo, merito ſuper oẽs ſanctos, & ẽt Angelos, eſt laudata tanquam de priuilegio ſingulari. Primo quantum ad modum, ſola hæc benedicta virgo habuit gr̃ę plenitudinem, quia ad ſtatum matris dei aſſumẽda erat. Secundo quantum ad tp̃s, quia gratię recepit plenitudinem à primo inſtanti ſuę conceptionis. Cęterorũ autem ſanctorũ, & ſi aliqui ſpũ, & gratia pleni ſunt dicti, quod habuerunt B cum illa cõe, nullus tñ habuit gratiam, & diuinitatem in ſe corporaliter habitantem, neq; à primo inſtanti ſuæ cõceptionis fuit ſanctificatus. Sed iſti ſic dicẽtes licet aliquã veritatem dicant, non tñ vadunt ad intentionẽ verborũ Angeli, neq; eas laudes tribuũt virgini ſacratiſſimę, quę in nouo illo nomine tribuit ei Deus, & Angelus intellexit. Voluit.n. Angelus non ſolũ eam cõmendare ꝙ quantum ad modum & tp̃s receptionis gratiæ cæteros ſanctos ſuperauit, ſed ẽt ꝙ ipſam plenitudinem gr̃æ abundantiorẽ receperit, ſine menſura, vniuerſalem, & omnino ſtabilem quantũ ad animam, & quantũ ad corpus, vt ſupra ex ſcriptura, & ex teſtimoniis patrũ declarauimus. Et ſm hunc modum exponendo, C magis laudatur deus, & cõmendatur virgo Maria. Vt igitur eius laudes quantũ poſſumus celebremus, aliter dr̃ ad q̃onem. Plenitudo.n. gr̃æ dr̃ multis modis. Primo dr̃ plenitudo ſufficientiæ, quia tanta eſſe intelligitur q̃ta ſufficiat ad ſalutem. Secundo, dr̃ plenitudo redundantiæ in alios; quod intelligitur de his qui in aliquo officio Eccleſiæ ſunt conſtituti, & habent curam animarum, qui tunc dicũtur pleni gratia, quando tantam habent gratiam per quam ſaluari poſſunt, & per redundantiam gratiæ poſſunt ſuum officium exercere, & ſibi cõmiſſos ad ſalutem inducere. Tertio, dr̃ plenitudo excellentiæ, quod intelligitur q̃n aliquis non ſolũ habet gratiam per quam poſſit ſaluari, & gratiã redũ- D dantię, vt alios ſuæ gratię participes faciat, ſed tantam habet, vt non ſit capax maioris gratię recipiendę in tali ſtatu. Quarto, eſt plenitudo cauſalitatis, & affluentiæ, & eſt illa, per quam nõ ſolum quiſpiam excellit alios oẽs, ſed ẽt eſt in omnibus aliis cauſans ipſam gratiam, & illam largiens. Quinto & vltimo, dicit̃ plenitudo exceſſus & eminentię, quæ ſua immenſitate neq; declarari põt, neq; ſub ratione ſua infinita à nobis intelligi. His pręlibatis, & in hunc modũ diſpoſitis, ſingula adaptãdo ad ea quę in obiectionibus dicebantur, ſimul ſoluitur q̃õ, & r̃ndetur ad obiecta. Prima plenitudo eſt cõis omnibus iuſtis, & ſanctis: quia ſancti eſſe non poſſent, niſi

Aeg. in cap. ij. epiſt. ad Rom. Lec. 35. dub. 2.

tanta

tanta gratiā replerentur, quæ illis sufficeret ad
salutem: & de tali plenitudine intelligitur illud
Eccl. 15. impleuit eum dñs spiritu sapientię, &
intellectus: si tamen exponatur de omni timen
te Deum, vt litera videtur innuere. Similiter &
de ista plenitudine intelligitur quod legitur de
Tabita, Actorū. 9. ꝙ erat plena bonis opibus,
& eleemosynis. Secunda plenitudo est eorū q
in officio aliquo ecclesiastico sunt constituti: &
de ista plenitudine intelliguntur quę dicta sunt
de Ioanne Baptista, Luc. 1. de Apost. Acto. 2.
de Stephano, Actorū. 6. Et de Paulo, Actorum
9. De tertia plenitudine intelligitur verbum An
geli, quæ solius fuit virginis Mariæ, cuius ple-
nitudo excellebat omniū purarum creaturarū B
plenitudinem, vt iam dictum est. Quarta pleni-
tudo est Christi hominis, quem cum dederit
Deus caput super omnē ecclesiam, vt dicit Pau
lus Eph. 1. tanquā caput decebat habere pleni
tudinem gratiæ, & illam causare, & influere in
omnia membra. Et de hac plenitudine intelligi-
tur quod habetur Ioan. 1. Vidimus gloriam
eius, gloriam quasi vnigeniti à patre, plenū gra-
tiæ, & veritatis. Et post aliqua additur. Et de ple
nitudine eius nos oēs accepimus gratiam p gra
tia. Quinta est solius dei, cuius magnitudinis nō
est finis, vt dr̄ in Psal. 144. Ex quo omnia, p quē
omnia, in quo omnia, vt dicit Apost. Rom. ii.
Ex qbus patet ꝙ licet scriptura in pluribus san- C
ctis cōmendet plenitudinem gratiæ, tñ plenitu-
do gratię excellētis iuxta totam capacitatē crea
turæ in hoc mundo existentis, soli virgini bñdi
ctæ conuenit; & ita recte in eius gloriam, & ho
norem, angelus illam super oēs sanctos exaltan
do, dixit in sua salutatione: Aue gratia plena.
Secunda ibi cum dicit.

Dominus tecum. Postq̄ cōmendauit virginem glo
riosam de plenitudine grãe in gñali, cōmēdat
eam in speciali, non noua aliqua addendo, sed
prius inclusa declarando. Et duo facit, scd̄m ꝙ
duplicem gratiam spãlem in ea cōmendat. Pri-
mo cōmendat eam, quia dñm habeat secum. Se
cundo, ꝙ sit benedicta in mulieribus. Dicit er-
go: Dñs tecum. i. ideo te honoro, ideo tibi reue
rentiam facio, quia cum sis gratia excellentissi- D
ma plena, hæc tibi præcipua gratia data est, qa
dominus est magis tecum, q̄ mecū, aut cum qua-
cunq; alia creatura. Ad euius intellectū est scien
dum ꝙ tota trinitas erat cum virgine bñdicta.
Erat. n. cum hac benedicta virgine, dñs pater,
dñs filius, & dñs spiritus sanctus. Pater erat cū
illa tanq̄ sponsus, cum qua matrimoniū per ver
ba de pręsenti cōtraxit, qñ illa respondit ad An
gelum, & cor direxit in deum dicens: Luc. 1. Ec
ce ancilla dñi fiat mihi scd̄m verbum tuū. Filius
erat cum ea tanq̄ filius eius ex eius vtero nascitu
rus, iuxta illud Angeli Luc. 1. Ideo quod nasce
tur ex te sanctum, vocabitur filius dei. Vltimo,
spiritus sanctus erat cum illa tāq̄ in suo templo
sm illud Luc. 1. Spūs sanctus superueniet in te,

A & virtus altissimi obumbrabit tibi. Et iuxta illud
Ecclesiæ, Templū domini, sacrarium Spūs san-
cti. Vnde patet ꝙ rationabiliter dixit Angelus
ei. (Dñs tecum). i. magis tecum q̄ mecum, aut cū
quacunq; alia creatura: quia nullius creaturæ,
nec etiam angelorum est hoc priuilegium, vt sic
sponsa patris, mater filii, & templum Spūs sancti
operantis filii dei incarnationem. Heb. 2. Nusq̄
enim angelos apprehendit, sed semen Abrahæ
apprehendit. Non. n. ex cuiusq; mulieris vte-
ro carnem assumens, sed ex hac sanctissima vir-
gine tantū. Et ista est sententia Bernar dicum di
cit: legimus in actibus Apostolorū Stephanum
plenum gratia, & Apostolos plenos fuisse Spū
B sancto: sed longe dissimiliter Maria. Alioquin
nec in illo habitauit plenitudo diuinitatis cor-
poraliter, quemadmodum in Maria. Et infra:
Nec tantum dñs filius tecum, quē carne tua in-
duis, sed & dñs Spiritus sanctus de quo conci-
pis: & dñs pater qui genuit quem concipis. Pa
ter inq̄ tecum, quia filium suum facit tuū. Filius
tecum, qui ad condendum in te mirabile sacra-
mentum miro modo, & sibi reserat genitale se-
cretum, & tibi seruat virginale signaculū. Spūs
sanctus tecum, qui cum patre & filio tuum san-
ctificat vterum. Fuit autem dñs cum virgine tri-
pliciter. Primo in corde & mente: secundo in
opere: tertio in corpore. Primo ꝙ in ea fuerit
in corde & mente, habuit cōe cum omnibus iu
C stis vt dicit Bern. Tertio ꝙ eum habuit in ope,
etiam fuit cōe cum omnibus sanctis, iuxta illud
1. Cor. 12. Idem vero deus qui operat̃ omnia
in omnibus. Secundo aūt modo, ꝙ eum habue
rit in vtero corporaliter, qñ inuenta est in vte-
ro habens de Spiritu sancto, vt dr̄ Matth. 1. a-
deo illi fuit speciale, vt merito sit ipsa sola ab an
gelo salutata, & vt mater dñi omnium Angelo-
rum honorata: & ei solum est dictum: Dñs te-
cum. Vere priuilegium singulare, vt filius dei
carnem sibi iungeret virginis, ac si de sua, virgi-
nisq; substātia vnum Christum efficeret, vel po
tius vnus Christus fieret: qui & si nec totus de
deo, nec totus de virgine: totus tñ dei, & totus
virginis esset: nec duo filii, sed vnus vtrinsq; fi-
D lius, & dei, & virginis. Ad maiorem tñ intelligē-
tiam dictorū est adhuc sciendū, ꝙ Deus dr̄ esse
in creaturis quinq; modis. Primo p præsentiā.
Secundo per potentiam. Tertio per essentiam.
Quarto per gratiam adoptionis. Quinto per
gratiam vnionis. Primo, secundo, & tertio mo
dis, dr̄ esse in omnibus rebus creatis, scd̄m illud
Isa. 6. Plena est omnis terra gloria eius. Et illud
Psal. 138. Si ascēdero in cęlum tu illic es, si de-
scēdero in infernū ades, si sumpsero, etc. Quin
to modo est in solo Christo, qui (secundū illud
Apostoli Phil. 2.) Non rapinam arbitratus est
esse se ęqualem deo, sed semetipsum exinaniuit
formam serui accipiens, etc. Et illud Ioannis. 1.
Verbum. i. illud de quo dixerat prius, Et deus
erat verbū, Caro factum est. i. per gratiā vnion

nis personalis deus in hnie habitauit in vnitate
suppositi. Quartn autem modo est in omnibus
sanctis. Aduertendum tñ ꝙ iste modus magnã
suscipit latitudinẽ, & in hnc modn plures mo-
di assignari põt. Nam sicut nnn oẽs sancti & iu-
sti æqualr deum cngnnscunt, sed aliqui cogno
scunt magis, aliqui vern minus: ita nõ oẽs illum
ęqualr diligunt, sed quidã magis, & quidã dili-
gunt minus. Et sicut nõ oẽs ęqualr cognnscũt
& diligũt, ita non est in oĩbus ęqualr per grãm
adoptionis, licet oẽs per adoptinnẽ filii dei si-
mus, iuxta illud Pauli Gal. 4. Cũ venit plenitu-
do tpis, misit Deus filium suũ, etc. vt in adnptio-
nẽ filiorum dei reciperemnr. Nam (vt supra di-
ximus) aliqui hñt drum secum, & eius grãm, q̃tũ
sufficiat ad salutem. Aliqui ẽt q̃tum ad offm sibi
cõmissum exequẽdum sufficiat, & non solũ ad
consequendã salutem. Et oĩum istorũ, aliqui ma
gis & aliqui minus ẜm gradus accidẽtales ipsius
grãe. Hęc autẽ virgo benedicta grã plena est
dicta, quia excellẽtissimã habuit grãe plenitudi
nem in corde, corpore, & opere: & dicta est ha-
bere dñm secum, nõ solum per potentiã pręsen
tiam, & essentiã, vt est in oĩbus creaturis: & nõ so
lum per grãm cngnitionis & amnris, vt est in
oĩbus sanctis, sed modo excellentissimn quo po
tuit dñs esse in pura creatura. s. per gratiæ pleni
tudinẽ in mente, & per assumptinnẽ carnis in
vẽtre: adeo vt rõnabilr sit ei ab angeln singulr
dictum: Dñs tecum. Deinde cum vltimo dicit.
Benedicta tu in mulieribus. Declarat ꝙ inter alias gra
tias quas accepit sanctissima virgn, accepit bñdi
ctionẽ. Dicit ergn, Benedicta tu. i. benedictio-
ne dñi, qui tecum est, sanctificata, & oĩbus male-
dictionibus libera, & singulis plena benedictio-
nibus inueniris. Vt autẽ hoc magis appareat,
addit, In mulieribus, vt illam inter mulieres in-
nuerit benedictam per remotionem omnis Vę
primæ illius maledictinnis quæ omnibus mulie
ribus data fuit, Gen. 3. Mulnplicabo ęrũnas tuas
& cõceptus tuos. In dolore paries filios, etcę. A
quibus fuit immunis virgo Maria per dñi bñdi-
ctionẽ, vt in præcedentibus declarauimus. Meri
to ergo ab angelo dr̃ benedicta in mulieribus,
quæ nmnium mulierum sustulit maledictionẽ,
ita vt non amplius ad pœnã remanserint præce
dentium peccatorũ, se[illegible] ad exercitium, & ad aug
mẽtum meritorum. Põt etiam addi ꝙ cum An
gelus dixit (Benedicta tu) non solum virginem
intellexerit ab omnibus Vę, & maledictinnibus
liberã, sed ẽt omnibus repletam benedictioni-
bus. Quæ & si multæ sint ita vt à nobis enarra-
ri nõ possint: q̃tum tñ ad pñs sufficiat, triplicem
accepit benedictionẽ a dñn. Prima, fuit benedi
ctio fęcunditatis. Secunda, fuit ipsius fęcundita-
tis amplificatio. Tertia, fuit benedictio honnris
& laudis. Circa pmã benedictionẽ est notan-
dum, ꝙ in sterilitate manentes erant maledictæ,
iuxta illud, Maledicta sterilis in Israel. nnn quia
pctm̃ esset sterilitas, sed quia erat opprobrium

A hominum, tanq̃ inutilis & infructuosa, vt Ber.
dicit super Missus est. Ab isto autẽ opprobrio
per benedictinnẽ fęcunditatis libera fuit virgo
Maria sua integritate per dñi benedictinnem in
illa seruata, adeo vt pręter, & supra oẽm ordi-
nem naturę, & virgo integerrima esset, & mr̃ fę
cunda. Quod Spũssanctus nnbis per ns beatæ
Elizabeth nstẽdit cum dixit, Et vnde hnc mihi
vt veniat mr̃ dñi mei ad me? Vbi in eo ꝙ dr̃ ma-
ter, benedictio intelligit fęcunditatis: in eo vero
ꝙ additur, Dñi mei. i. saluatnris mundi, integri
tas intelligitur virginitatis: quia qd̃ in ea natum
est de Spũsancto est, Matt. 1. sine omni cõmixtio
ne virili. Notandum ẽt pro benedictione srda,
ꝙ virgo glnriosa vnnm snlum genuit filiũ natu
B ralem dñm nẽm Iesum Xp̃m. Sed sicut Abra-
ham patriarrha p vnicum filium suũ Isaac, & p
semen benedictum fructum, huius sanctissimæ
virginis, non per naturalẽ gñationem, sed ẜm
spũm dictus est pẽ multarum gentiũ, iuxta illud
Gen. 17. Nõ amplius appellaberis Abram, sed
Abrahã, vt sis pr̃ multarum gentium. Et scd̃m
illud Apost. Gal. 3. Abrahę dictæ sunt promis-
siones, & semini eius, nõ dicit in seminibus quasi
in multis, sed semini tuo qd̃ est Xp̃s. Et postea di
cit. Quicunq; in Christo baptizati estis, Xp̃m
induistis, etcę. Si autẽ vos christi, ergn Abrahę
semen estis, ẜm promissinnem hr̃des. Et cap. 4.
Nos autẽ fratres ẜm Isaac promissionis filii su-
mus. Sic ista glnriosissima virgn p vnicum filiũ
C Iesum Christum, facta est mr̃ omnium creden
tium, & ita benedictio fęcunditatis fuit in ea am
plificata, nnn ẜm carnis ppagationem, sed scd̃m
spiritus gñatinnem. Vnde de ea põt cõgruentis
sime intelligi illud Eccl. 24. Ego mr̃ pulrhrę di
lectinnis, timoris, magnitudinis, & sanctæ spei.
Propter tertium sciendum ꝙ ista virgo glnrio
sissima licet pp suas virtutes & excellr̃ nissima me
rita, laudata fuerit & honnrata: tñ maximũ ge-
nus honnris & laudis ab nmnibus accipere me
ruit pp filium Iesum Xp̃m: qa sicut dicit sapiẽs
Prou. 10. et. 14. ꝙ filius sapiens lætificat patrẽ
suum: sic nõ incõgrue dicere possumus, ꝙ Xp̃s
virginis filius (in quo sunt oẽs thesauri sapiẽtię
& scientiæ dei reconditi vt dr̃ Col. 2.) eam læti-
D ficauit per illam benedictionẽ copinsissimã quã
mundo attulit, iuxta illud Psal. 45. Fluminis im
petus lętificat ciuitatem dei; vnde ex impetu flu
minis nõ solum accepit plenitudinẽ omniũ gra
tiarum, sed ẽt benedictionẽ honoris & laudis.
Primo. n. laudauerunt eã & honnrauerunt an-
geli, qa Angelnrum genuit restauratorẽ: iuxta
illud Eph. 1. Instaurauit omnia in Christo quę
in cęlis, & quę in terris sunt. Dr̃. n. Deus in Chri
sto instaurasse quæ in cęlis sunt i. angelos (vt di
ximus sup epistnla ad Eph.) quia numerum ca
dentium Angelnrum ex hominibus restituit, et
euacuatas sedes impleuit. Srdn laudauerunt, &
laudant eam homines, quia hnminum genuit
Saluatorem ẜm illud Lucæ. 19. Venit. n. filius
hominis

hominis quærere,& salnum facere qđ perierat. Notandum vlterius ꝙ cum Abrahę ꝓmissũ fuerit ꝙ multiplicandum esset semen eius (dicẽdo Gen. 13. Faciam semeo tuum sicut puluerẽ terræ, etcę. & ꝙ in semine suo beoedicendæ erant oẽs gentes, Gen. 23.) inouebatur ꝙ oẽs istę benedictiones in semine suo erant implendæ. i. benedictio fęcũditatis, benedictio amplificationis filiorũ per fidem, & benedictio laudis & honoris: quæ oẽs in benedicta virgine intelliguntur impletæ per Xp̃m, cum dicit ei angelus, Benedicta tu. Notandum vltimo ꝙ de Abrahã legiť Gen. 12. Beoedicã tibi. s. quantum ad fęcunditatem, & fęcunditatis ampliationẽ: quia multiplicabo semen tuũ, & faciam te in gentem magnã, & eris benedictus. i. laudatus & honoratus ab aliis. Benedicamq; benedicentibus tibi, etc. Vbi patet ꝙ benedictionum Abrahæ p̃nt esse participes qui ei benedicunt: qui autẽ illi maledicũt maledicunť. Ita & de hac benedicta virgine est tenendum, ꝙ qui illam blasphemauerit, & ei maledixerit, erit maledictus à filio: qui autẽ benedixerit illi, benedicetur ꝑ filium suum, & accipiet salutem æternam, ſm illud qđ in persona eius dr̃ Eccl. 24. Qui elucidant me. i. qui me laudãt, me honorant, & benedicunt, vitam æternã habebunt. Vt ergo benedictionũ sanctissimæ virginis possimus esse participes, & in vita æterna regnare cum illa, oon cessemus quotidie cũ Aogelo eam laudare, dicentes: Benedicta tu in mulieribus.

Et benedictus fructus ventris tui. Ista est pars tertia principalis Angelicæ salutationis, quam in honorem & cõmendatiooem virginis benedictæ addidit beata Elizabeth, vt in pĩcipio diximus. In qua, postq̃ angelus salutauit gloriosam virgioem, nouo nomine, & pluribus priuilegiis illã cõmendando, & hoc quantum ad primam partem: & ecclesia illam salutauit & implorauit io auxilium suum oomioe proprio. & hoc quantũ ad partem secuodã: illam honorat & laudat Elizabeth ex magnitudine fructus vẽtris sui, dicẽs: Benedictus fructus vẽtris tui. i. ideo ab Angelo bñdicta es appellata io mulieribus, quia est bñdictus fructus ventris tuis: nõ quia tu benedicta, ideo benedictus fructus ventris tui, sed ideo tu benedicta, q̃a benedictus est fructus ventris tui, q̃a pręuenit te in bñdictionibus dulcedinis. Notandũ est autẽ ꝙ Sp̃ũssãctus per os beatæ Elizabeth, noo dixit, Bñdictus fructus ventris tui, aut in mulieribus, aut in hominibus, aut in Angelis: sicut de beata virgine dixerat Angelus, Benedicta tu in mulieribus: vt oõ in cõparatione hominum & angelorũ benedictus iotelligeretur, quemadmodum io cõparatione taliũ benedicta est appellata sanctissima virgo. Sed dictum est simplr̃, Benedictus fructus ventris tui, vt & simplr̃ & absolute benedictus iotelligereť, & sine alicuius cõparatione in iofinitum benedictus appareret. Iuxta illud Apost. Rom. 9.

A Qui est super omnia deus benedictus in secula. Notaodum secundo, ꝙ etsi multæ possint assignari rõnes, quare iste fructus virginis dictus sit benedictus, triplex tñ ad præsens assignabilue ratio. Prima ratio est, quia nobis portauit verã dei similitudinem, quæ antea per peccatum fuerat io hominibus obscurata. 1. Ioan. 3. cũ apparuerit, similes ei erimus. Secunda ratio, quia veram oobis largitus est pulchritudinẽ, cum antea per fęditatem peccati facti essęmus immundi oẽs. Vnde ipse, qui speciosus est forma præ filiis hominum, dixit Petro, Ioao. 13. Si non lauero te non habebis partem mecũ. Et Paulus de eo dicit Eph. 5. Seipsum traddidit pro ea. i. ꝓ B ecclesia, vt illam sanctificaret, mundans eam lauacro aquæ in verbo vitæ: vt exhiberet ipse sibi gloriosam ecclesiam, non hñtem maculã, aut rugam, aut aliquid hmõi: sed vt sit sancta, & immaculata. Quod initiatiue cõtingit iustis in hac vita: completiue autẽ erit in patria. Tertia causa est, quia oẽm attulit suauitatem, & salutem. Ioã. 6. Qui maoducat meam carnẽ, habet vitã æternam. Fructus autem Euæ primæ matris omoiũ nostrum rõnabiliter non est dictus benedictus fructus, sed fructus scientiæ mali: quia per scientiam practicam fecit oos scire, & experiri omnia contraria his quæ accepimus per Christum benedictum fructum. Primo fecit nos dissimiles deo, & non solum de corporali paradiso eiecti C fuimus, sed (iuxta illud Luc. 15. Perregre profectus est in regionem longinquã) & nos in vallẽ dissimilitudinis ambulantes, recessimus à deo salutari nostro. Secundo per fructum Euæ facti sumus turpes, noo solum quia oudos nos cognouimus, sed etiam quia cecidimus io fęditatẽ peccati, ita vt verum sit quod dicit Iob 25. Ecce Luna oon splendet, & Stellę non sunt muodæ in conspectu dei. Quanto magis homo putredo? et filius hominis vermis? Et illud Isaiæ. 64. Et facti sumus vt immundi oẽs oos, & quasi pãnus mẽstruatę, vniuersæ iustitiæ oostrę. Tertio, ex hoc fructu amaritudinem suscepimus dolorem, & mortem, ſm ꝙ illis fuerat dictum Gen. 2. In quacunq; die comederis, morte morieris etcę. Vel possumus aliter dicere, ꝙ ideo dictus D est benedictus, primo, quia benedictus fuit io se à patre cęlesti gratiis omnibus plenus, ſm ꝙ dr̃ Ioan. 1. Vidimus gloriam eius gloriam quasi vnigeniti à patre, pleoum gratiæ, & veritatis. Et in tantum fuit benedictus, & gratiis, & benedictionibus plenus, vt in illo posuerit deus benedictiones omnium nostrũ. Vnde Paulus Eph. 1. Benedictus deus & pater domini nostri Iesu Christi, qui benedixit nos in omni benedictione spirituali in cęlestibus in Christo. Secũdo, q̃a benedictiones nostras, quas in ipso posuit p̃r, ad oos portauit, ſm ꝙ Abrahę promissum fuerat, Gen. 23. In semine tuo beoedicẽtur omoes geotes. Et ideo hic benedictus fructus, voluit maledictus reputari, & in cruce pendere, vt be

nedictionem nobis donaret, & liberaret à maledictione: iuxta illud Gal 3. Christus nos redemit de maledicto legis factus pro nobis maledictum. i. sustinuit supplicium pro nostris peccatis, quod supplicium ideo dr̃ maledictum, quia scriptum est. Deut. 21. Maledictus omnis qui pendet in ligno. Pena n. quã pro nobis est passus, venit ex maledictione. Et ita pro nobis factus est maledictus, vt Apostolus addit, vt nos à maledictione liberaret, & benedictionẽ Abrahæ i. illam quã dictum est, Gen. 23. In semine tuo benedicetur oẽs gentes: acciperemus per fidem. Tertio dictus est benedictus, quia cum nobis per dei benedictionem meruerit regnũ cęlorum, tanquã à dño benedictos quotidie vocat ad possessionem illius Regni, Matt. 25. Venite benedicti patris mei ad possidendum paratum vobis regnũ à constitutione mundi. Et in die iudicii ad illam ęternam benedictionem & perpetuam gloriam oẽs assumet. Ad clariorem tñ intelligentiam dictorũ, vt sciamus quomodo huius fructus benedicti benedictionẽ habere possimus, est notandũ. ꝙ tripliciter incurrimus maledictionem dei. Primo per incredulitatẽ, Christi verbum nõ audiendo, & illi non assentiẽdo. Deut. 18. Qui autem verba eius. i. Christi, quę loquetur in nomine meo, audire noluerit, ego vltor existam. Et Marc. 16. Qui non crediderit cõdemnabitur. Secundo per silentiũ à laude, & confessione, Gen. 12. Maledicã maledicentibus tibi. Et Matt. 10. Qui negauerit me coram hominibus, negabo & ego eum coram pr̃e meo qui in cęlis est. Tertio, incurrimus in maledictionem dei ꝑpter cessationẽ à bonis operibus. Deut. 28. Si audire nolueris vocem dñi dei tui, vt custodias & facias omnia mandata eius & cęrimonias quas ego præcipio tibi hodie, venient super te omnes maledictiones istæ, etcę. Et cap. 27. Maledictus omnis qui non permanet in sermonibus legis huius, nec eos opere perficit, & dicet omnis populus. Amen. Et sicut tripliciter incurrimus in maledictionem dei vt iam declarauimus, ita & tribus modis possumus huius fructus benedicti, benedictionem accipere Primo per fidem. Gal. 3. Qui ex fide sunt, benedicentur cum fideli Abraham. Et post aliqua: Conclusit scriptura omnia sub peccato, vt promissio ex fide Iesu Christi daretur credentibus. Secũdo ꝑ confessionẽ & laudem. Genesis. 12, Benedicã benedicentibus tibi; qui benedixerit tibi, erit ille benedictus. Matth. 10. Qui confitebitur me coram hominibus, confitebor & ego eum coram patre meo qui est in cęlis. Tertio per opera bona, obseruando præcepta. Ioan. 13. Beati eritis si feceritis ea. Et Matt. 25. Benedictos, & hæredes benedictionis ad possidendum regnũ appellat eos qui bona egerunt, dicendo: Venite benedicti patris mei ad possidẽdum paratum vobis regnum à constitutione mundi, quia esuriui, & dedistis mihi mãducare: sitiui, & dedistis mihi bi-

A bere, etcę. Hic est ille fructus cui benedixit pater, Prouer. 10. Benedictio domini super caput iusti. Eph. 1. Benedictus deus & pater domini nostri Iesu Christi qui Benedixit nos in omni bñdictione spũali in cęlestibus in Christo, etcę. Illi benedixerunt Angeli, Apoc. 7. Benedictio & claritas, & sapientia & gratiarum actio, honor, virtus, & fortitudo deo nostro in secula seculorum, Amen. Benedixit Simeon: Luc. 2. Benedixit deũ Simeon, & dixit. Nũc dimittis seruũ tuum domine, etc. Benedixerunt populi: Ioan. 12. Benedictus qui venit in nomine domini. Igitur vt benedictionẽ eius accipiamus, nos illum quoq; benedicamus, de quo ecclesia canit, ꝙ soluens maledictionem dedit benedictionẽ, & con-

B fundẽs mortem donauit nobis vitam sempiternam. Hæc autẽ omnia quæ exposuimus in laudẽ benedicti fructus sanctissimæ virginis, in virginis cõmendationem debent intelligi; qđ beata Elizabeth intelligere ostendit, cum non solũ & simplr̃ dixerit Benedictus fructus, sed ipsam virginem exaltãdo addidit: Ventris tui. In hoc enim maxime cõmendatur Maria, ꝙ non minorem, neq; ęqualem, sed in infinitum, se ipsa meliorem genuit filium: à cuius bñdictionis abundantia, super omnes creaturas benedictionibus est repleta. Ad honorem igitur filii, & ad cõmẽdationem matris, cum beata Elizabeth quotidie debemus dicere: Bñdictus fructus ventris tui. IESVS. Ista est quarta, & vltima pars Angeli-

C cæ salutationis, quam addidit Ecclesia: in qua, postq̃ Angelus virginem nouo nomine salutauit quoad primam partem, & Ecclesia salutauit illam nomine proprio quo ad partem secundã, & Elizabeth eam cõmendauit per benedictum fructum ventris sui quoad partem tertiam: ecclesia catholica illam tanq̃ reginam, aduocatam, & mediatricem nostram apud Deum, inuocat in auxilium nostrum. Et duo facit, quia primo specificat proprium nomen fructus benedicti, ventris virginis Mariæ. Secundo ipsam virginẽ implorat in auxilium. Secunda ibi: Sancta Maria.) Dicit ergo, IESVS. i. merito à beata Elizabeth, fructus ventris tui sanctissimæ virginis,

D dictus est benedictus: quia talis fructus est Iesus, per quem oẽs & benedicimur, & saluamur. Ad cuius intellectum est notandum, ꝙ benedictus fructus Mariæ virginis voluit proprio nomine dici, IESVS, vt nobis non solum innotesceret ipsum esse fructum benedictum, sed etiam vt ex intelligentia ipsius cognosceremus de suo nomine verum esse quod legitur Cant. 1. Oleum effusum nomen tuum: propter multa beneficia quæ à deo in benedicto hoc nomine concedũtur hominibus. Quę nobis facile patere poterunt, si olei vsum, cui hoc sanctissimũ nomẽ cõparatur, cõsideremus. Oleo. n. & si ꝑꝑ multa, specialiter tñ ꝑpter tria, vti cõsueuimus. Primo, eã voluptatis & delitiarum. Scđo, & ad cõfirmãda corporis mẽbra, & ad vires recuperãdas. Tertio, ad

tio, ad medēda vulnera. Primo igiť vtimur oleo cū voluptans & delitiarū, vt corpora sic inuncta habeant maiorē grām, fm ꝙ legitur de Iudith vidua ꝙ exitura ad Holofernem principē militiæ Assyriorū pro liberatione gentis suæ, ꝙ vnxit se myrro optimo. i. vnguēto myrri, vt maiorem haberet grām ad capiendū illum in oculis. Et in Psal. dr, vt exhilaret faciem in oleo. Et Psal 44. Vnxit te deus deus tuus oleo lętitiæ. Secūdo vtimur oleo ad cōfirmandas vires corporis, & recuperandas, vt in athletis est manifestū, qui anteq̄ prælientur, inunguntur, vt robustiores euadant & firmiores: & post certamē, vnguntur iterum ad vires lassas restituendas. De viriū confirmatione legiť in Psal. 108. Caro mea immutata est. i. deteriorata, pp oleum. i. pp defectū olei, quia multo tpe non sum vnctus ad corporis cōfirmationem. De viriū autē restauratione legiť. 2. Par. 28. de habitatoribus Samariæ, qui ex Iudęa captiui ducti fuerant, ꝙ cum vestissent eos, & refecissent cibo ac potu, vnxissentq; pp laborem, & adhibuissent eis curam; quicūq; ambulare non poterant, & erant imbecillo corpore, imposuerūt eos iumentis, etc. Tertio, vtimur ad medenda vulnera: iuxta illud Isaiæ. 1. Vulnus, & liuor, & plaga tumens nō est circumligata, nec curata medicamine, nec fota oleo. Et Luc. 10. Samaritanus aūt infudit in vulnera eius oleū & vinū. Iuxta hunc triplicē olei vsum, triplicem nominis benedicti Iesu fructum, & effectū possumus declarare. Primo quia nos lętificat. Scdo quia corroborat & restaurat. Tertio & vltimo, medetur, & sanat. Primo ergo lętificat, fm illud Angeli Luc. 2. Ecce. n. euāgelizo vobis gaudiū magnum qđ erit omni populo: & cām gaudii subdēs dicit, Quia natus est vobis hodie Saluator, qui est Christus dñs. Ipse. n. lætificat iuuentutem nřam, vt legitur Psal. 42. Vnde ēt dr cōformiter in euangelio Ioā. 20. Gauisi sunt discipuli, viso dño. Secundo corroborat & restaurat: vnde de apostolis legitur, quia in hoc nomine corroborati, omnia superabant aduersa, iuxta illud Mat. 16. In nomine meo dæmonia eiicient, etc. Et de omnibus qui vires amiserant, & postea à domino sunt sanati, dici pōt ꝙ in hoc nomine restaurati fuerunt, fm illud Petri, Act. 3. In nomine Iesu Christi Nazareni surge & ambula: & apprehensa manu eius dextera, alleuauit eum, & protinus consolidatæ sunt bases eius, & plantæ. Tertio medetur & sanat: & ideo dictus est Iesus. i. saluator, quia nos saluat. Vnde Matth. 1. Vocabis nomen eius Iesum. Ipse. n. saluum faciet populum suum à peccatis eorū. Luc. 19. Venit. n. filius hominis quærere & saluum facere quod perierat. Actorum. 4. Nō est aliud nomē sub cęlo datum hominibus, in quo oporteat nos saluos fieri. Notandum autem ꝙ duplex est salus. vna particularis, alia vniuersalis. Vel aliter, vna corporalis & tpalis, alia spūalis & æterna. Christus autē non ideo Iesus est dictus, quia salutem tribuat particularē corporalē & temporalē, sicut aliqui hoc nomine appellati fuerunt in veteri testamento, qui huius benedicti fructus fuerunt figura, vt patet de Iesu filio Naue, quia temporalē salutē illi populo acquisierunt: Sed ideo Iesus est dictus, quia salutē daturus erat spiritualem, & ęternā. Et ideo signanter dixit Angelus, Matth. 1. Saluum faciet populum suū à peccatis eorum. Tripliciter vero populum suum saluat à peccatis eorū. Primo medicinam salutarē pręparando, quod fecit quando sanctissima instituit sacramenta, quorū institutionem adūbrauit, Luc. 10. Samaritanus autē, etc. Et appropians alligauit vulnera eius, infundēs oleum, & vinum, etc. Quę omnia sacrā exierunt à latere dñi nostri Iesu Christi, & à sua passione oēm efficaciam acceperunt, qñ (sicut dicit Ioan. cap. 19.) vnus militū lancea latus eius aperuit, & cōtinuo exiuit sanguis & aqua. Sunt autē sacramenta omnia septem, quę à Christo in medelā vulnerum nřorum nobis sunt pręparata, vt ex sacra scriptura est manifestū. Primum est baptismus, de quo Ioan. 3. Nisi quis renatus fuerit ex aqua & spū sancto, non intrabit in regnum cęlorum. Scdm est confirmatio, de qua Matt. 19. sub quadā figura dr: Tūc oblati sunt ei paruuli, vt manus eis imponeret & oraret, etc. Et cum imposuisset eis manus, abiit inde. Et in actibus Apostolorū legitur, ꝙ Apostoli imponebant manus super eos qui baptizati erant in nomine dñi Iesu, & accipiebant spūm sanctum. Et de Paulo legitur Act. 19. ꝙ, Cum imposuisset illis manus, venit Spūs sanctus super eos. Tertium est Ordo sacer, de quo Ioan. 20. Accipite Spūm sanctum, quorum remiseritis peccata, remittuntur eis, & quorū retinueritis retenta erūt: vbi dedit eis auctoritatem ligandi & soluendi. Et Matth. 26. Hoc facite in meam cōmemorationem, vbi dedit illis auctoritatem conficiendi sacrm Eucharistiæ. Quartum est pęnitentia, de qua dr Ioan. 20. Accipite Spūm sanctum, quorum remiseritis peccata remittūtur eis, & quorum retinueritis retenta erunt: vbi cum sacerdotes instituantur iudices & arbitri peccatorū, manifestum est quia iudicare, & recte absoluere nō pñt, nisi cognoscāt omnia peccata, & grauitatem eorū: quare qui ab eis absolui volunt, tenētur illis denunciare peccata sua in confessione. Quintum est sacrm Eucharistiæ, quod Ioā. 6. diffuse est prędicatū. Et Matt. 26. legitur institutum, cum dr: Accipite & māducate. Hoc est corpus meus. Hoc facite in mei cōmemorationem. Sextum est Matrimonium, de quo Matth. 19. Quos deus coniunxit, homo nō separet, etc. Septimum & vltimū est vnctio extrema; de qua dr Marci. 6. ꝙ Apostoli vngebant oleo multos ęgrotos, & sanabantur. Et Iacobi. 5. Infirmatur quis in vobis? Inducat presbyteros Ecclesiæ, & orent super eum, vngentes eū oleo in nomine dñi, etc. Secundo sanat nos quotidie morbū ex-

pellendo.i.remittendo nobis peccata,quæ mor-
bum sūt animæ nostræ.Propter hoc nos quo-
tidie in orōne dicere docuit: Matth. 6. Dimitte
Ezech. 18. nobis debita nostra,etc.Propter hoc ēt dixit p
prophetam, In quacūq; hora ingemuerit pec-
cator,omnium iniquitatum eius nō recordabor
amplius.Tertio & vltimo nos sanabit, perfectā
salutem nobis in patria conferendo, ſm illud
Psal.83. Gratiam & gloriam dabit dn̄s.Et illud.
Apostoli Rom.6. Gratia autē dei vita æterna.
Hāc autem salutem nobis applicare possumus
per fidem,spem,charitatē,bona opera, & vsum
sacramentorū,vt supra diximus de benedictiōe
illius.Deinde cum dicit.

Sancta Maria mater dei. Postq̄ specificauit proprio
nomine benedictum fructum ventris ipsius,illā B
incipit implorare in auxilium suum,& tria facit.
Primo implorat eam proprio nomine,& nomi-
ne qđ os domini nominauit.Scdo specificat pe-
titionem suā. Tertio & vltimo manifestat quo
tpe,& quanto tempore,cupiat exaudiri.Secun-
da ibi:Ora pro nobis.)Tertia ibi: Nunc & sem-
per.) Dicit ergo. O sancta.i. deo sanctificata, à
terris eleuata, Maria.i.stella maris à deo illumi-
nata,& illuminatrix nostra,nr̄a dn̄a, & mare a-
marum,nr̄as auferēs amaritudines: qđ facile pa-
tere pōt,quia es mater dei,regina cęli,Dn̄a mū-
di pura(supple)audi nos,suscipe deprecationē
nostrā,& concede qđ à te deuotissime petimus.
Notandum primo q̄ Ecclesia benedictam vir-
ginem implorādo,vocat ipsam,sanctam: qđ tri- C
pliciter de illa verificari pōt,iuxta triplicē inter-
pretationem huius nominis,Sanctus.Sāctus.n.
(vt super dominica orōne diximus) primo dr̄
idem q̄ agios.i.sine terra.Scdo,sanctus,idem est
qđ mundus.Tertio,idem est qđ firmus, & quasi
sanatus.Primo ergo Maria rōnabiliter dr̄ san-
cta ab ecclesia, quia à terra fuit semper eleuata
& ab affectibus terrenis remotissima,adeò vt si-
cut Paulus dicebat de cōuersatione iustorū ad-
huc in terris viuentium,Nostra autē cōuersatio
in cęlis est: ita & de benedicta hac virgine dici
potest.Quæ cum meruerit à dn̄o eleuari super
choros omnium angelorum,ſm illud ecclesię,
Exaltata est sancta dei genitrix sup choros an-
gelorum:& pręmium in patria correspondeat D
merito in via:sequit̄ q̄ dum viueret sup omnes
alias creaturas fuit à terrenis affectibus separata:
vnde sancta est dicta.i.sine terra,à terrenis ele-
uata.Secundo ēt sancta est dicta rōnabiliter put
sanctum,est idem qđ mundum:fuit.n.hæc san-
ctissima virgo munda ab omni labe peccati a-
ctualis (vt iam diximus) & à peccato originali
fuit mūdata anteq̄ nata, adeò vt verissime de ea
intelligatur illud Cant.6. Tota pulchra es ami-
ca mea.& macula non est in te. Tertio est etiā
sancta,vt sanctum est idem q̄ firmum: quia ipsa
fuit firma & stabilis in sanctitate, adeò vt per to-
tam vitam suam nunq̄ peccauerit,& de ea verifi-
cetur illud Psal.45.Sanctificauit.i.firmauit & sta-

A biliuit in sanctitate, tabernaculum suum altissi-
mus.Notandum secundo q̄ est dicta ppřio suo
nomine Maria,vt sic proprio nomine implora-
ta, se flecteret ad suscipiendā deprecationē no-
stram.Qualiter autē interpetratur hoc nomē,
& quot beneficia nobis cōferant̄ in inuocatio-
ne huius nominis,supra dictum est.Notandum
tertio,q̄ quia aliquis dubitare posset q̄ in nomi-
ne huius sanctissimę virginis,tanta & talia bn̄fi-
cia nobis conferantur,quanta & qualia in præ-
habitis cōmemorauimus, & quia ēt contingere
posset,q̄ orando minus se committeret auxilio
eius,ideo ecclesia addit(Mater dei) vt cùm eam
quam salutamus & inuocamus,matrem dei esse
audimus,speremus & credamus q̄ omnia ad sa-
B lutem necessaria,nobis impetraret à filio. Notā-
dum deniq; q̄ cum dr̄ Virgo Maria mater dei,
non ita debet intelligi q̄ sit à muliere genitus
deus in quantum Deus,cum hoc sit omnino
falsum.Sed est genitus inquantum homo,iuxta
illud Pauli Rom.1.Factus est ei ex semine Da-
uid.ſm carnem.Tamen quia diuinitas in vnita-
te suppositi est nr̄æ humanitati coniuncta, ita
vt ppter duas naturas,diuinā.s.& humanam,di-
catur verus deus,& verus homo Iesus Chri-
stus:ideo ppter hanc vnitatem suppositi licet sit
genitus inquantū homo & virginis filius, dicit̄
etiam conceptus & natus deus,& filius mulieris,
ſm illud Apost.Gal.4. Misit filium suū factū ex
muliere,etcę.Et sic patet q̄ sicut virgo benedi-
C cta rōnabiliter dr̄ mater hominis:ita & propter
vnitatē suppositi,dr̄ mater dei. Deinde cū dicit.

Ora pro nobis peccatoribus. Specificat petitionem
suam,in qua quærit q̄ ipsa virgo bn̄dicta oret
pro nobis.Continuet̄ ergo sic: Benè dictū est
q̄ sis sancta,hoc est,à terrenis eleuata,& ab om-
ni labe peccati munda.& benè dicta es Maria.i.
stella illuminata, illuminatrix, & domina nr̄a,
quia es mater dei,mater omniū bonorū,& nul-
lius egens:quā cum talem agnoscamus,& nos
simus multis peccatis,& miseriis pleni,ad te re-
currimus tanq̄ ad aduocatam, & mediatricē no-
stram,dicentes:(Ora) deum patrem, deū filiū,
& deum Spūm sanctū (pro nobis) nō nos ipsos
iustificātibus, aut dignitatem nr̄am præferenti-
D bus,sed (pro nobis peccatoribus) peccata nr̄a
confitentibus,& tuam intercessionē,& dei mise-
ricordiam implorantibus.Notandū autē ad ma-
iorem dictorū intelligentiam,q̄ animæ sancto-
rum cognoscunt particularia in mundo existē-
tia,& audiunt nostras orationes.Hoc autem est
manifestum in diuite illo in Inferno posito,qui
(vt legitur Luc.16.)Abraham,& Lazarū reco-
gnouit,& recordatus est se habere quinq; fra-
tres: qđ esse nō posset sine cognitione particu-
larium.Qualr̄ autē illa cognoscant,nō est præ-
sentis speculationis: sed hoc declarabimus si cō-
tinget nos scribere super quarto sententiarum.
Notandū vlterius,q̄ sancti in patria existentes,
nō solum nos in particulari audiunt & cogno-
scunt,

scunt, sed etiam de nostra multiplici miseria nos A liberare cupientes, orant deum pro nobis, iuxta illud. 2. Mach. vltimo: Hic est qui multum orat ꝑ populo & vniuersa sancta ciuitate Ieremias propheta Dei. Et tñ in illo tpe Ieremias mortuus erat. Et huius sentẽtiæ rõnem adducit Hieronymus cõtra vigilantium, dicens: Si Apostoli, & martyres adhuc in corpore constituti, qñ pro se adhuc debent esse soliciti, pro aliis orant: quanto magis post coronas, victorias, & triumphos? Stephanus. n. imitator dñi suũ, & primus in Christo martyr pro persecutoribus viuens veniam deprecatus est: nunquid postq̃ cũ Christo esse cęperit minus valebit? Paulus ducentas & septuaginta sex animas sibi adhuc viuenti cõdonatas in naui testatur, at postq̃ cũ Christo re- B gnat, nunquid iam ora clausurus est? Notandũ tertio ꝙ quia sancti cognoscunt indigẽtiam nostram, & in charitate confirmati orant ꝑ nobis, ideo à nobis sũt inuocãdi in necessitatibus nr̃is, vt cum indigni simus accedere ad dñm sine tutela charorum amicorũ suorũ, ipsi pro nobis intercedere dignentur. Vnde apud Iob, 5. dr̃: Voca ergo si quis est qui rñdeat, & ad aliquem sanctorum cõuertere. Cum ergo sancti nos audiãt & cognoscãt, orent pro nobis, & à nobis in nostris necessitatibus sint inuocãdi, quia benedicta virgo inter oẽs sanctos, & Angelos, maiorem charitatem habet, & maiorem gloriã, quia eleuata est super choros angelorum ad cęlestia re- C gna, ideo rationabiliter ad illam recurrimus, vt oret pro nobis. Ad maiorem tñ intelligentiam dictorum est sciẽdum ꝙ inter alia duo sunt nobis necessaria ad hoc ꝙ virgo Maria, & alii sancti pro nobis intercedere dignentur. Primũ vt cum humilitate nr̃am agnoscẽtes indigentiam, suũ auxilium imploremus, iuxta illud Eccl. 35. Oratio humiliantis se nubes penetrabit, & donec propinquet nõ consolabitur, & non discedet donec altissimus aspiciat. Hęc humilitas innuitur cum dr̃, Ora ꝑ nobis, non iustis, sed peccatoribus. De hac autẽ humilitate & de aliis virtutibus quarũ ipsa est fundamentũ, ita loquitur Augustinus: Inter hęc igit̃ fratres, cũ toto mentis affectu beatissimę virginis nos intercessionibus cõmittamus, oẽs eius patrocinia omni nixu imploremus, vt dum nos supplici eã obsequio frequentamus in terris, ipsa nos sedula prece cõmendare dignetur in cęlis. Neq;. n. dubiũ quæ meruit pro liberandis proferre precium, posse plus omnibus liberatis rependere suffragium. Sed quid nobis prodest hanc interpellare vocibus, nisi ẽt humilitatis eius exempla teneamus? Secundum est imitatio illorum, ẽm illud Apostoli. 1. Cor. 4. imitatores mei estote, sicut & ego Christi. Vñ Augustinus in quodã Serm. dicit. Nos vero fratres charissimi si ad cõsortiũ sctõrũ martyrũ peruenire volumus, de imitatione martyrũ cogitemus. Debent. n. in nobis aliquid suę virtutis recognoscere, vt pro nobis dignentur dño supplicare. Vltimo cum dicit.

Ser. 2. de Assump. qui est 35. de Sanctis.

Serm. 1. de S. Laurẽtio, qui est. 30. de Sanctis.

Nunc & semper. Manifestat quo tpe, & quanto tẽpore cupiat exaudiri, dicens (Nunc & semper) Quasi diceret, tria sunt quæ nos grauant, & in bene agẽdo nos impediunt, à quibus omnibus cupimus liberari. Primum sunt mala præterita & perpetrata peccata. Secundũ, sunt præsentes necessitates nos grauantes, siue spũales siue corporales. Ora igitur ꝑ nobis peccatoribus (nũc) vt scilicet liberemur à malis omnibus pręteritis, & nobis subueniatur in præsentibus necessitatibus. Tertiũ vero malum nobis præsens, sunt futura pericula in quibus inuolui possemus ratione vigorosæ tentationis, & multiplicis nr̃æ imperfectiõis: ideo ora pro nobis peccatoribus (semper) .i. quandiu sumus in hoc mundo ne quandoq; à tentatione superemur. Notandum autem ꝙ alii dicunt (Nunc & in hora mortis nostræ) quod ita põt intelligi, ꝙ cum per omne tẽpus vitæ nostrę indigeamus diuino auxilio, & sanctorum intercessione, hoc maxime egemus in fine vitæ, quando nobis imminet periculum mortis: quia cum aduersarius noster Diabolus semper circuat, quærens quem deuoret (vt legitur. 1. Pet. 5.) hoc maxime facere dicitur in fine vitæ, vt in damnationem nos ducat. In fine additur.

Amen. Idest, ita fiat, sic nobis concedat dominus. Et in hoc terminatur sentẽtia salutationis Angelicæ.

FINIS.

D. AEGIDII COLVMNII

Romani, Bituricensis Archiepiscopi, et Primatis Aquitaniæ, Ordinis fratrum Eremitarum sancti Augustini, doctoris clarissimi,

TRACTATVS DE CORPORE CHRISTI,

Nunc in lucem editus.

Equisitus à Dominis & amicis, qui curis occupati nostra Theoremata de Corpore Christi legere nõ pñt, vt sub breui sermõe & plano exponerẽ quę fm sacram scripturam sunt a nobis credenda de Corpore Xpi & qño in disponendo nos ipsos ad susceptionem eius habere debeamus: proposui Tractatum cõponere, in quo ostendã quę de Corpore Christi fm sacram paginam ponat fides catholica: et quomodo nos disponere oporteat, vt Eucharistiæ sacr̃m non ad iudiciũ sed ad salutem suscipiamus. Ad cuius euidentiã aduertendum est, ꝙ de sacr̃o Eucharistię auctoritates sacrę paginæ loquunť quantum ad quinq; videlicet, q̃tum ad contentum, q̃tum ad figuras, quantũ ad significata in sacr̃o, quãtũ ad effectũ sacramenti, & quantum ad vsum illius. Ex parte autem suscipiẽtium ipsum sacr̃m, loquitur sacra scriptura de dispõne faciẽda pp dignã & salutarẽ illius susceptionẽ. ¶ Secũdũ ista sex quę numerauimus, volumus facere sex in Tractatu isto de sacramento: quorum quinq; erunt ex parte sacramenti, sextum vero erit ex parte ipsorum suscipientium. Primo tractabimus de contento in hoc sacramento, vt inde appareat veritas sacramenti. Secundo ostendemus, quomodo hoc sacramentum in veteri testamẽto fuerit figuratũ. Tertio declarabimus huius sacramẽti significata. Quarto videbimus, qui sint effectus ipsius.
Quinto dicemus de vsu eius q sit. Et in his quinq; terminabitur summa eorum quæ à nobis sunt credenda de sacr̃o Eucharistiæ, fm sententiam sacræ scripturæ. Sexto & vltimo tractabitur de pręparatione requisita ex parte nostri, vt dignẽ cõmunicemus: & in hoc terminabiť Tractatus iste. ¶ Circa primũ, est sciendum, ꝙ cõtentum in ipso sacramento, est verum corpus Christi, qđ formatum est ex sanguinibus Virginis, qđ de Virgine traxit, quod in cruce pependit, qđ fuit pro redemptione totius generis humani immolatum. Quod patere põt multis auctoritatibus sacræ scripturæ. Dř. n. Matth. 26. Cœnantibus

A autem eis, accepit IESVS panem, & benedixit ac fregit, deditq; discipulis suis, & ait, Accipite & comedite Hoc est corpus meum. Idem habeť Mar. 14. Manducantibus illis, accepit Iesus panem, & benedicens fregit, & dedit eis, & ait, Sumite, hoc est corpus meum. Legitur hoc idem Lucæ. 22: vbi dř, Et accepto pane, gratias egit, & fregit, & dedit eis, dicẽs, Hoc est corpus meũ, quod pro vobis tradetur: hoc facite in meã cõmemorationem. Et 1. Cor. 11. dř, Ego. n. accepi à dño, quod & tradidi vobis: quoniam dñs Iesus in qua nocte tradebať, accepit panẽ, & gratias agens fregit, & dixit, Accipite & mãducate: hoc est corpus meum, quod pro vobis tradetur, hoc facite in meam cõmemorationẽ. Et Ioã. 6 legiť,
B Caro mea est pro mundi vita. Quod debet intelligi nõ solum de manducatione spirituali, & de morte quam fm carnem assumptam passus est dei filius, sed etiam fm mãducationem sacramentalem, in qua nobis datur vera caro Iesu Christi. Vltimo habeť. 1. Cor. 10. Calix benedictionis cui bñdicimus, nonne cõicatio sanguinis Xpi est? Et panis quẽ frangimus, nõne cõicatio corporis Christi est? Ex quibus patet absq; vlla figura aut similitudine vel parabola ꝙ in hoc sacramento continetur verum corpus Christi, vt antea dicebamus. Ex hoc autẽ contento, sacr̃m istud diuersa sortitur vocabula. Diciť. n. primo Eucharistia, idest, bona gratia, inquantum continet illum, de quo dř Eph. 5. obtulit semetipsum
C pro nobis oblationem, & hostiam deo in odorem suauitatis. Secundo dř Synaxis. i. adunatio, vel cõgregatio, inquantũ continet illud, de quo dř Eph. 2. Ipse. n. est pax nostra, qui fecit vtraq; vnum. Et Ioan. 12. Christus moriturus erat nõ solũ pro gente, sed vt filios dei qui dispersi erãt cõgregaret in vnum. Tertio & vltimo dř, Viaticum, inquãtum cõtinet illum qui de seipso dicit, Ego sum via, veritas, & vita. Vnde & hoc sa- Ioan. 14.
cramentum instituit cum esset trãsiturus de hoc mundo ad patrem, vt dř Ioan. 13. Vnde & q ex hoc mundo transeunt, hoc cibo, quasi viatico confortantur, scđm quod figuratiue legitur de Elia. 3. Reg. 19. Ambulauit in fortitudine cibi illius vsq; ad montẽ Dei Horeb. Et sic patet de
D primo. ¶ Declarato quid cõtineať in hoc sacr̃o, & ꝙ ex contento, varia sortiť vocabula. qđ primo loco diximus faciendũ. volumus ostendere, quomodo variis figuris in veteri Testamento fuerit figuratum. Ad cuius euidentiam aduertẽdum, ꝙ huius sacramenti diuersę figuræ pręcesserunt, secundũ ꝙ diuersimode considerari potest. Primo põt considerari vt est oblatio quædam: & vt sic, figuratum est in oblatione Melchisedec, de quo dř Gen. 14. ꝙ obtulit panem & vinum, erat. n. sacerdos dei altissimi. Et pp̃ter hoc de Christo dř. Psal. 109. Tu es sacerdos in ęternum scđm ordinem Melchisedec. Figuratur ẽt vt oblatio quędã est, per omnes oblationes veteris testamenti, quæ oẽs ordinabantur ad istã

de

de qua dr̄, Heb. 10. Vna.n.oblatione consuma
uit in sempiternum sanctificatos. Secundo cōsi-
deratur vt hostiæ est sacrificium, & sic fuit pręfi
guratū in agno paschali, de quo dr̄ Exodi. 12.
Erit agnus absq; macula, masculus anniculus,
etcęt. (postea subditur) Immolabitq; eum vni-
uersa multitudo filiorum Israel, etcę. Et vniuer
saliter omnia sacrificia veteris testamenti, vnius
huiusmodi sacrificii figuræ fuerunt, sicut dicit
Col. 2. Quæ sunt vmbra futurorum. Et Hebr.
10. Vmbram hn̄s lex futurorū bonorum. Ter
tio considerari potest inquantum est spiritualis
cibus, & cęlestis: & ita pręfiguratum est per Mā
na à domino datum filiis Israel in deserto, vt ha
betur Exodi. 16. & Num. ii. Hęc autē figura sa-
cramenti expressa vr̄. Primo, quantum ad spe-
ciem, quia dr̄ panis, iuxta illud Psal. 77. Panem
cęli dedit eis, panem angelorū manducauit ho
mo. Et dominus carnem suā panem dicit, iuxta
illud qđ habet̄ Ioā. 6. Panis, quem ego dabo vo
bis, caro mea est pro mundi vita. Secundo quā-
tum ad originem. De hac.n.figura dicitur sapiē
tiæ. 16. Panem de cęlo pręstitisti eis sine labo-
re, omne delectamentum in se habentem. De
figurato vero dr̄ Ioan. 6. Ego sum panis viuus
qui de cęlo descendit. Tertio quantum ad eos,
quibus dat̄. Sicut.n. Manna datum est filiis Israel
post transitum maris Rubri, ita & iste spūalis
cibus non datur nisi post baptismum, cuius figu
ra mare rubrum pręcessit, iuxta illud Apost. 1.
Corin. 10. Patres nostri oēs sub nube fuerunt,
& oēs mare transierunt, & oēs in Moyse bapti
zati sunt in nube & in mari. Et post hæc verba
subditur de figura huius sacramenti, Et oēs eā-
dem escam spiritualem manducauerunt, & oēs
eundem potum spiritalem biberunt. Quarto,
quantum ad murmurationē. Dr̄.n Num. ii. ꝙ fi-
lii Israel murmurauerunt de manna sibi exhibi
to, dicentes: Anima nostra arida est: nihil aliud
respiciunt oculi nostri nisi manna. Simile habe
tur Ioan. 6. Litigabant ergo Iudæi ad inuicem
dicentes, Quomodo pōt carnem suam nobis
dare ad manducandum? Quarto pōt conside-
rari, in quantum hoc sacr̄m cōmissum est dispen
sationi sacerdotum, qui rite sunt ordinati scđm
claues ecclesiæ, quas Iesus Christus cōcessit apo
stolis, eorūq; successoribus. Et s̄m hūc modum
fuit pręfiguratum per panes propositionis, de
quibus habetur Exodi. 25. Et pones supra men
sam panes propositiōis in cōspectu meo semp.
De quibus panibus dr̄ Mat. 2. quođ non licebat
eos manducare nisi solis sacerdotibus. Quinto
consideratur hoc sacr̄m, inquātum est spiritua-
le viaticum: & ita fuit pręfiguratum in pane, in
cuius fortitudine ambulauit Elias vsq; ad mon-
tē dei Horeb. 3. Reg. 19. Et sic patet de secūdo.
¶ Ostenso quō variis figuris fuit hoc sacr̄m pręfiguratum in veteri testamento, & hoc quantū
ad scđm: volumus videre tertium, videlicet, quæ
sunt significata huius sacramenti. Ad cuius intel

A ligentiam est sciendum ꝙ per hoc sacr̄m diuer
sa nobis repræsentant̄. Primó dr̄ ꝙ est quoddā
memoriale repręsentans passionem Christi, &
verum eius corpus inquantū continet ipsum.
Vnde dr̄ Lucę. 22. Hoc facite in meā cōmemo
rationem. Et 1. Cor. ii. Quotiescunq; mandu-
cabitis panem hunc, & calicem bibetis, mortem
dñi annunciabitis, donec veniat. Scđo repn̄tat
corpus Christi mysticum & congregationem
fidelium, prout habet aliquā similitudinē cum
eo. Quia sicut ex diuersis vuarū granis vinum
confluit, & ex diuersis granis frumēti vnus pa-
nis efficitur: sic ex diuersis & multis fidelibus cō
stituitur ecclesia & efficitur corpus Xp̄i mysti-
cum, qđ est cōgregatio christianorū: iuxta illud
B Apost. 1. Cor. 10. Vnus panis, & vnum corpus
multi sumus, oēs q de vno pane participamus.
Tertio repn̄tat spūalem refectionem, qua mens
sancta spiritualibus donis reficitur. Hęc autē re
fectio primó consistit in contēplatione sapiētię:
Vñ dr̄ Prou. 9. Sapiētia miscuit vinum, & ppo
suit mensam suam. Eccl. 15. Cibabit illum pane
vitæ & intellectus, & aqua sapiētiæ salutaris po
tabit illum. Scđo consistit in amoris diuini dele
ctatione, de quo dr̄ Canticorum. 5. Comedite
amici, & bibite: & inebriamini charissimi. Quar
tó repręsentat futurā fęlicitatem. Vnde dr̄ Lu-
cę. 22. Ego dispono vobis sicut disposuit mihi
pater meus regnum, vt edatis & bibatis sup mē
sam meam in regno meo, & sedeatis super thro
C nos duodecim, iudicātes duodecim tribus Israel.
Et Luc. 14. Beatus qui manducat panem in re-
gno dei. Et Isaiæ. 65. Ecce serui mei comedent,
& vos esurietis. Et Psal. 35. Inebriabunt̄ ab vber
tate domus tuę. Et Apoc. 2. Vincenti dabo Mā
na absconditum. Et ita est manifestum qđ tertio
loco diximus faciēdum. ¶ Viso quæ significata
hēat hoc sacr̄m q̄tū ad tertiū, restat vt nunc vi
deamus, s̄m sacram scripturā, qui sint effectus
huius sacramenti: qđ quarto loco proponebat̄
declarandum. Propter qđ est sciendum, ꝙ sa-
cramenti eucharistię multiplex assignatur effe-
ctus. Primus effectus est, ꝙ per hoc sacr̄m ani-
ma viuificat̄: vnde dr̄ Ioā. 6. Panis.n. dei est qui
de cęlo descendit, & dat vitam mundo. Et qui
D manducat hunc panē, viuet in ęternum. Scđs
effectus est, ꝙ per hoc sacr̄m datur nobis gr̄æ
& virtutū augmētum, & multiplicatio, vt de eo
figuraliter legit̄ Isa. 30. Panis frugum terrę erit
vberrimus, & pinguis. Tertius effectus est, ꝙ p
hoc sacr̄m spūaliter iucundamur: vnde figural̄r
de eo dr̄ Gen. 49. Aser pinguis panis eius, & prę
bebit delicias regum. Illas (inquā) delicias de q-
bus dr̄ Iob. 22. Tunc super Omnipotentē deli-
ciis affluēs, & eleuabis ad deum faciē tuā. Quar
tus effectus est, ꝙ cōfirmat̄ cor nr̄m cōtra oēs
tentationes. Vñ Psal. 103. Panis cor hominis
confirmat. Et Psal. 22. Parasti in cōspectu meo
mensam, aduersus eos qui tribulant me. Quin-
tus effectus est, ꝙ per hoc sacr̄m dimittunt̄ pec

A cata & præcipue venialia, & quorũ nõ recorda
mur. Vnde dñs dicit Matt. 26. Hic est.n. sanguis
meus qui ꝑ vobis effundeť in remissionẽ pecca-
torũ. Et Heb. 9. Sanguis Xp̃i, qui ꝑ Spm̃ sanctũ
semetipsum obtulit immaculatũ deo, emũdauit
cõscientiã nr̃am ab operibus mortuis, ad seruiẽ
dum deo viuenti. Propter qđ dr̃ in Psal. 59. Po
tasti nos vino cõpunctionis, etc. Et ita est mani-
festũ qui sint effectus huius sacr̃i, qđ quarto lo-
co ꝓposuimus esse videndũ. ¶ Ostenso qui sunt
effectus sacr̃i, quod erat quartum ꝓpositũ, nunc
declarare & mãifestare oportet ſm sniam sacrę
scripturę, qui sit vsus sacr̃i eucharistię, vt quinto
& vltimo loco à principio declarandũ ꝓpone-
bať. Circa qđ est notandũ, ꝙ vsus huius sacr̃i in
B manducãdo, & bibendo cõsistit. Vñ dr̃ Ioã. 6.
Caro mea vere est cibus, & sanguis meus vere
est potus. Et Matt. 26. Accipite et comedite. Et
Mar. 14. Sumite, i. comedite. Et 1. Cor. ii. Accipi
te & manducate. Et ideo cęna, vel prandium, vl̃
cõuiuium noīatur in scripturis. Matth. 22. Ecce
prandium meum paraui, etc. Luc. 14. Hõ qdam
fecit cęnam magnã, etc. Et Isa. 25. Et faciet dñs
exercituum omnibus pp̃lis in mõte hoc conui
uium pinguium, cõuiuium vindemiæ, conuiuiũ
pinguium medullatorũ, cõuiuium vindemię de-
fecatæ. Sed si sic dicimus (qđ credimus bñ dcm̃)
occurrũt nobis duo dubia. Primũ, qa cum dcm̃
sit, vsum huius sacr̃i cõsistere in mãducãdo & bi
bendo; aliqs forte posset sumere errandi mate-
C riam & dicere, ꝙ Xp̃s in hostia nõ debet adora-
ri, quia nõ ad hunc vsum cõficiť, sed vt mandu
cetur. Scd̃a dubitatio est talis: quia si vsus & finis
sacr̃i eucharistiæ est, vt manduceť & bibať, vr̃ ꝙ
aliquis posset dicere ꝙ extra hũc vsum ibi nõ re
maneat corpus Xp̃i: qđ esset error grauissimus.
Sed hę dubitationes de facili soluuntur: & quia
solutio dubitationis primę trahit originẽ à solu
tione dubitationis scd̃ę, ideo primo dicemus ad
scd̃am q̃õnem, secundo soluemus ad primã. No
tandum est ergo ꝙ duplici via venari possumus
Xp̃i corpus esse in sacr̃o ẽt extra vsum illius, ita
vt prima via sit ostẽsiua, scd̃a verò ducens ad im
possibile. Propter primum est sciẽdum, ꝙ finis
est duplex quantũ ad p̃ñs spectat, finis g̃nonis,
D & finis rei generatę. Finis g̃nonis dr̃ forma rei ꝑ
quam res ipsa recipit esse iuxta exigentiã suæ na
turæ, & sine qua res esse non põt. Finis autẽ rei
g̃ñatæ, est ipsa actio rei, aut vsus illius, sine quo
põt res ipsa manere in suo esse, & pręsertim si sit
de numero ꝑmanentiũ, quorum neq̃ esse, neq̃
actus primus dependet ab actione, aut ab actu
scd̃o, sed põt esse sine eo, vt dicit Ph̃s in. 2. lib. de
anima. Cũ ergo forma huius sacr̃i, & finis eius
intrinsecus, qui est actus ipsius primus, sit verbũ
dei, vt illud, Hoc est. n. corpus meũ: & cũ sacr̃m
eucharistię sit de numero sacr̃orum quæ habẽt
materiã permanentẽ: vsus autẽ sit actus ipsius se
cundus, finis rei iam g̃ñatæ & extrinsecus; patet
quòd nõ depẽdet suum esse, & sua perfectio ab

actiõe & vsu, & ꝙ sine omni vsu remanet sacr̃m
quãdiu accidentia panis & vini p̃ñt cõseruari, &
per cõsequens ꝙ extra oẽm vsum remanet ibi
ex vi sacr̃i Christi corpus, qđ formatũ est ex san
guinibus virginis, & qđ pro redẽptione huma-
ni g̃ñis fuit immolatum. Adhuc hoc idẽ ꝓbari
põt nõ solum via ostẽsiua ꝙ corpus Xp̃i rema-
neat in sacr̃o extra vsum in manducãdo, sed ẽt
vt dicebať via ducente ad impo’e: & hoc dupl’r.
Primo, si Xp̃i corpus nõ eẽt in sacr̃o extra hunc
vsum, nõ cõficereť sacr̃m ex virtute passiõis xp̃i,
ex totali ꝓlatione verbi et formę sacr̃i, et ex intẽ
tione ministri huius sacr̃i vniẽtis verbũ ad elm̃. i.
dicentis verba cõsecrationis super panẽ qui ido
nea est materia ipsius, sed penderet ex intẽtione
& voluntate suscipientium; adeò vt q̃ñ illi inten-
derent illum vsum sacr̃i, & vellent sacr̃m accipe
re, sacr̃m conficeretur, & esset ibi corpus Chri-
sti: si autẽ nõ intenderent, neq̃ accipere vellẽt,
nõ esset ibi corpus christi, & nõ cõficereť sacr̃m,
etiam si sacerdos dicat verba consecrationis sup
panẽ. Hoc aũt est impo’e, & fidei catholicę om
nino aduersaťi quæ ponit, ꝙ virtute verborum
quę christus traddidit, q̃ñ dicta verba cum in-
tentione cõficiendi à sacerdote ritè ordinato di
cunť, substantia panis in verum corpus christi
cõuertiť, in illud, inq̃. corpus qđ formatum est
ex sanguinibus virginis, qđ in cruce pepẽdit, qđ
fuit pro redẽptione totius g̃ñis humani ĩmola-
tum, vt ex superioribus dictis patere potuit. Se-
cundo probať ẽt via ducente ad impo’e, & fun-
dať hęc secunda probatio in ꝓbatione prima.
Si. n. corpus christi nõ esset in sacr̃o extra vsum
in manducando, verbũ dei nõ esset forma sacr̃i,
sed voluntas & cõsensus suscipientium. Itẽ non
sciret sacerdos q̃ñ cõfectum esset sacr̃m, sed illi
tm̃ qui sunt suscepturi: hæc autẽ omnia sunt im
possibilia: ergo corpus Christi fateri debemus
esse in sacr̃o per virtutẽ verbi, licet interim nul-
lus in mãducando vtať sacr̃o. Nõ ergo sequiť,
vt arguunt rõnis ignari, Sacr̃m hoc est nobis
datum ad mãducandum & bibẽdum, ergo non
est sacr̃m extra hunc vsum: qa arguiť à destru-
ctione actus secundi ad destructionẽ actus pri
mi: à destructione & negatione actionis ad de-
structionẽ & negationẽ esse. Et postea patet ex
dictis ꝙ duplex est finis, intrinsecus, & extrinse-
cus. Vsus sacr̃i est finis illius extrinsecus, ad cuius
amotione nõ sequiť remotio sacr̃i, licet hoc se-
quať ex remotiõe finis intrinseci. i. n. à sacr̃o re
moueretur verbum, nõ aliud esset sacr̃m (vt dicit
August.) q̃ elementum. Soluta dubitatione se-
cunda, volumus soluere ad primã, quã facile sol
uemus si attendamus quæ diximus in pręcedẽti
bus. Declarauimus. n. ꝙ in hoc sacr̃o tãdiu cõti
neť verum Xp̃i corpus ex purissimis sãguinibus
virginis formatum, q̃diu accidentia panis & vini
p̃ñt cõseruari, ẽt si nullus esset qui eo vteretur in
mãducãdo. Qđ cum sic sit, sequiť, ꝙ hoc sacr̃m
semꝑ debeat adorari, & ꝙ dãnarenť qui nollẽt
eucharistiæ

Eucharistię sacrm̄ adorare, cum ibi existat illud A
idē, de quo scriptū est: Dn̄m deū tuū adorabis.
Et de filio, q nō est alius a p̄re sed idē Deus cum
Ioā. 5. p̄re, dr̄: Oēs hoīes honorificēt filiū, sicut hono-
rificant p̄rem. Et rursū, Et adorēt eū oēs angeli
Dei. Et sic patet ꝙ Xp̄s in sacro sit adorandus.
In exposit. Et hęc ē sn̄ia Aug. dicētis: Inuenio quō sine im
Psal. 98. pietate adoreť terra, sine impietate adoreť scas-
bellū pedum eius. Suscepit. n. de terra terrā, qa
caro de terra est, & de carne Marię carnē acce
pit. Et quia in ipsa carne hic ambulauit, & ipsam
carnē mādncandā nobis ad salutē dedit, nemo
illam carnē manducat, nisi prius adorauerit. In-
uentū est ergo quō adoreť scabellū pedū dn̄i, et
nō solum nō peccemus adorādo, sed peccemus B
nō adorando. Cū ergo dicebať, Xp̄s datus est
nobis in sacro vt māduceť à nobis, ergo ibi ado
rari nō debet; nō valet, sicut neq̧ ēt valet, Xp̄s
venit in hunc mundū, vt quęreret & saluū face
ret qd̄ perierat, ergo nō debuit adorari in hoc
mundo. Sed sicut in hoc mūdo a multis adora-
tus est, qa per assumptionē carnis nō desiit esse
Deus, iuxta illud, Quod erat permansit, & qd̄
nō erat assumpsit, nō obstāte ꝙ venerit quęrere
& saluū facere qd̄ perierat, ita debet à nobis ado
rari in sacro, licet sit nobis datus vt manduceť,
qa nō desinit esse deus, imo ei dicere possumus,
Tu autē idē ipse es, etcę. ¶ Expeditis oībus illis
qnq̧ quæ s̄m sacrā scripturā pposuimus decla-
rāda ex parte sacri in se cōsiderati, & solutis du- C
bitationibus occurrentibus circa qntū: restat vi
dere sextū quod pposuimus declarandū. s. quę
dispō requirať ex parte nr̄a, vt digne sacrm̄ hoc
suscipiamus. Ad cuius euidētiā est notādū, ꝙ nō
possumus sufficienter nos ipsos ad susceptionē
huius sacri disponere sine grā dei, quę dignos
nos facit, s̄m illud Pau. 2. Cor. 3. Fiduciā talē
hēmus p xp̄m ad deū, nō ꝙ sufficiētes simus co
gitare aliqd a nobis, q̄si ex nobis: sed sufficientia
nr̄a ex Deo est. i. p grām Dei, q & idoneos nos
fecit ministros noui testamēti. Et ad Col. 1. Grās
agentes Deo p̄ri, qui dignos nos fecit in ptē sor
tis sanctorum in lumine. Et iō incipiemus recte
nos disponere ad sumēdū hoc sacrm̄, si nr̄am
miseriā & idignitatē cōfitebimur ex toto corde, D
cōtinuē dicētes verba Cēturionis, Dn̄e nō sum
dignus, vt intres sub tectū meū. sed tm̄ dic verbo
& sanabiť anima mea: qa nob̄ sic faciētibus deus
cōferet grām, & faciet nos dignos. Notādū scd̄o
ꝙ licet nō possimus nos sufficiēter & pfectè di
sponere vt digne recipiamus sacrm̄, qa talis prę
paratio & dispō est à deo per grām nos mouē-
te, & nobis gratiā infundente: qa tn̄ hoc in adul
tis de quibus loqui intendimus nō fit nisi volun
tarie, iuxta illud Aug. Qui fecit te sine te, nō te Serm. 15. de
iustificat sine te: iō nō solū oportet nos cogno- Ver. Apost.
scere & cōfiteri miseriā & indignitatē nr̄am, & à
Deo quęrere vt tanto sacro dignos nos faciat,
sed ēt oportet vt per liberū arbitriū ei cōsentia-
mus, & per grām nobis datā hēamus consciam
mundā & purā. Vnde dr̄. 1. Cor. 5. Itaq̧ epule
mur nō in fermento veteri, neq̧ in fermēto ma
litiæ & nequitiæ, sed in azimis sinceritatis, & ve
ritatis. Qd̄ vr̄ consonū ei qd̄ pręcipiť Exo. 12.
de Agno paschali, vt cū azimis edereť. Ad hmōi
vero cōsciē puritatē requiriť pfecta pbō sui, s̄m
illud Apost. 1. Cor. 11. Probet aūt seipm̄ hō, &
sic de pane illo edat & de calice bibat. Hmōi aūt
pbō sui in tribus cōtineť, in cōtritione cordis, in
oris cōfessiōe, & in opis satisfactiōe: ita vt p cōtri
tionē cordis pbemus nr̄as cogitatiōes, p oris cō
fessionē pbemus nr̄as locutiōes, p operis satisfa
ctiones pbemus nr̄as opōnes. Si aūt in ista pbō-
ne adeo inueniemus nos doleř de peccatis, vt di
cere possimus illud Prophetę, Recogitabo tibi Isa. 38.
oēs annos meos in amaritudine aīę meę: & ita sa
cerdotibus cōfiteamur pc̄tā nr̄a, iuxta illud Iac.
5. Cōfitemini alterutrū pc̄tā vr̄a, vt illa nō reite-
remus, s̄m illud Xp̄i ad Adulterā, Vade & noli Ioan. 8.
amplius peccare; & ita satisfaciemus, vt p male
factis, bonis opibus abūdemus: digne ad huius
sacri susceptionē accedeř poterimus. Qui verò
cū impura cōscientia accedit, nō solū nō viuifi-
cať, sed ēt grauať: iuxta illud. 1. Cor. 11. Qui mādu
cat & bibit indigne iudiciū sibi māducat & bibit.
Et s̄m illud qd̄ apd̄ Ier. 11. de hoc sacro figuraliť
dctm̄ est: Nūqd carnes sctē auferēt à te malitias
tuas, in qbus gloriata es? Vn̄ & de Iuda legiť, ꝙ Luc. 22.
post susceptionē bucellę. i. corpis xp̄i, intrauit in
ipm̄ Satanas. Et hoc factū fuit, nō qa malū acce-
pit, sed qa bonū malè & indignè accepit. Et ita
patēt illa quę pposuimus declarāda. FINIS.

AD DEVM PATREM *Ante cōmunionem Precatio, Per D. Aegidium Romanum, Ordinis fratrum Eremitarum S. Augustini.*

Mnipotēs, et misericors Deus, ecce accedo ad Sacramētū corporis, et sāguinis vnigeniti filij tui dn̄i nostri IESV Xp̄i: accedo tāq; infirmus ad medicū vitæ: īmundus ad fontē misericordiæ, et gratiæ: cæcus ad lumē claritatis æternæ: egenus ad Dn̄m cœli et terræ: nudus ad regē gloriæ. Rogo ergo nūc, Pater æterne, immēsæ largitatis tuæ abūdantiā, ut meā digneris curare infirmitatē, lauare fœditatē, illuminare cæcitatē, ditare paupertatē, vestire nuditatē: vt IESVM, filiū tuū, panē angelorū, et Dn̄m dn̄antiū, regūq; regē tanta reuerētia, tāto tremore et timore, tanta fide et puritate, tanta cōtritione et deuotione, tali deniq; pposito ac humilitate suscipere merear, sicut expedit saluti aīæ meæ. Da mihi quæso Pater illius dn̄ici corporis, et sāguinis nō solū suscipere sacramētū, sed et uirtutē sacramēti. O mitissime Deus, da mihi sic suscipere corpus et sanguinē vnigeniti filij tui dn̄i nostri IESV Xp̄i, ut corpori suo mystico incorporari, interq; eius mēbra numerari merear. Fiat mihi dulcissime Deus hoc sacrosanctū corpus IESV Xp̄i filij tui suauitas et dulcedo aīæ meæ; salus et securitas in omni tentatione; pax et gaudiū in omni tribulatione; lumē et virtus in omni verbo et opere; solatiū et tutela finalis in morte. Cōcede mihi, Pater pie, dilectū filiū tuū, quem nūc uelatū accidentibus suscipere ppono, reuelata tādem facie contemplari in cœlestibus. Qui tecū viuit, et regnat in vnitate Sp̄us sancti Deus, per omnia secula seculorū. Amē.

D

D. AEGIDII COLVMNII

Romani, Bituricensis Archiepiscopi, et Primatis Aquitaniæ, Ordinis fratrum Eremitarum sancti Augustini, doctoris clarissimi,

TRACTATVS DE DISTINCTIONE ARTICVLORVM FIDEI.

Væstuistis de Articulis fidei vt aliqua sub cõpẽdio, & sub facili stylo describeremus: propter quod vt horum articulorum notitia aliqualiter elucescat, ideo circa ipsos articulos, sub compendio, & sub facili stylo, aliqua describemus. Sciẽdum ergo, ꝙ circa articulos fidei, quantũ ad præsens spectat, quatuor consideranda occurrunt. Primũ est, vnde dicatur Articulus. Secundum est, quid sit Articulus. Tertiũ in quo lumine Articuli fidei cognoscãtur. Quartum, quomodo vel qualiter sit accipiendus numerus articulorum. De quibus breuiter per ordinẽ videamus. Propter primum sciendum, ꝙ Articulus dicitur ab arto artas: quam deriuationem duabus de causis assumpsit. Primo quia ipse articulus est quid artũ, & indiuisibile. Debemus enim imaginari ꝙ sicut in aliis scientiis humanitus inuentis conclusiones reducuntur & resoluuntur in principia, principia autem sm ꝙ huiusmodi non reducũtur & resoluuntur in alia: sic in sacra pagina diuinitus inspirata, omnia credenda reducũtur & resoluuntur in ipsos articulos: ipsi verò articuli sm ꝙ huiusmodi non reducuntur nec resoluũtur in alia. Quare sicut in aliis sciẽtiis, principia dicuntur esse minima in quantitate, & maxima in virtute: sic & in sacra pagina, ipsi articuli sunt minimi in quantitate, & maximi in virtute. Nam quilibet articulus in se est aliquo modo quid minimũ, virtute tamẽ quilibet est quid maximũ, eò ꝙ omnia credenda (vt dictum est) creduntur, & roborantur per ipsos articulos: ipsi vero articuli sunt quædam minima, quæ non reducunt̃ in alia, sed omnia alia reducuntur & resoluuntur in ipsa. Quare cum minimum, sm ꝙ huiusmodi, sit quid artum & indiuisibile, benè dictum est, ꝙ articulus vno modo dicitur, ab arto artas: quia ipse in se est quid minimum, quid artum, & quid indiuisibile. Alio modo dicitur articulus ab arto artas, eo ꝙ nos artat, & cõstringit ad credendum. Nõ enim ea quæ sunt fidei sunt plene nota intellectui nostro, eò ꝙ quãdiu sumus in vita ista peregrinamur ad dominũ: & cognoscimus

A ea quæ sunt fidei, non clare, sed per speculum, & in ænigmate: quia non clare videmus ea quę sunt fidei, sed oportet in talibus artare, et captiuare Intellectum nostrum in obsequium christi. Articulus igitur dr̃ ab arto artas, eò ꝙ ꝑ ipsum ad credẽdũ artamur. Viso vnde dicatur articulus, de leui patere põt qd sit articulus. Potest enim articulus sic describi, Articulus est indiuisibilis veritas credendorũ. Et cum diuisimus & distinximus ipsa credẽda, partes illæ ad quas stat diuisio, quæ non vlterius diuiduntur, dicuntur articuli: quare oportet articulos esse quasdã indiuisibiles veritates. Verùm quia non omnis indiuisibilis veritas est articulus fidei, sed solum indiuisibilis veritas credendorum, & pertinen-

B tium ad salutem, ideo satis potest esse prædicta descriptio manifesta, videlicet, ꝙ articulus est indiuisibilis veritas credendorum. Sed tamen hoc in sequentibus clarius patefiet. Ostenso vnde dicatur articulus, & quid sit secundum ordinem prætaxatum, reliquum est ostẽdere, in quo lumine articuli fidei cognoscantur. Sciendum igitur, quòd deus cognoscitur tripliciter, in triplici lumine. Cognoscitur enim per creaturam, per scripturam, & per essentiam: cognoscitur ẽt in lumine intellectus agentis siue in lumine nobis naturaliter indito, & in lumine fidei, & in lumine glorię. Per creaturas ergo cognoscitur in lumine intellectus agentis siue in lumine nobis naturalr̃ indito. Per scripturas vero cognoscit̃

C in lumine fidei, qđ non est nobis naturalr̃ inditum. Sed per essentiã cognoscitur in lumine gloriæ. Primo enim modo, videlicet, per creaturas in lumine intellectus agentis cognouerunt deum Philosophi. Secundo per scripturas in lumine fidei, cognouerunt eum Theologi. Sed tertio modo per essentiã in lumine gloriæ, cognoscunt ipsum sancti qui sunt in pr̃ia. Si ergo scire cupimus in quo lumine cognoscuntur credenda, patet quòd non cognoscuntur in lumine intellectus agentis, siue in lumine nobis naturaliter indito: quia tale lumen nõ sufficit ad talia intelligenda. Rursus cum cognitio credẽdorum, de qua loquimur ad pręsens, sit obscura & ænigmatica, lumen verò gloriæ sit apertum & clarum, nõ est huiusmodi cogni-

D tio in lumine gloriæ. Relinquitur ergo quòd sit huiusmodi cognitio in lumine fidei. Patet ergo in quo lumine articuli fidei cognoscuntur, quia solum in lumine fidei. Restat ergo quarto declarandũ, quomodo vel qualiter sit accipiendus numerus articulorum fidei. Ad cuius notitiam est sciendum, quòd articuli fidei numero sunt. xiiii. qui quidem sic distingui possunt. Nam horum. vii. sunt pertinentes ad diuinitatem: & vii. ad humanitatem. Septem autem ꝑtinentes ad diuinitatem sic acipiuntur: in diuinitate enim consideranda est vnitas essentiæ, & trinitas psonarum. Rursus in ipsis tribus personis, quędã appropriantur personis. Circa diuinitatem igit̃

erunt.

erunt .vii. articuli: quattuor pertinentes ad vnitatem essentiæ: & .iii. pertinentes ad appropriata trium personarum. Est igitur primus articulus de ipsa diuina essentia, siue diuinitate essentiæ diuinæ, cum dicit. Credo in deum. Secundus autem articulus est de persona patris, cum dicitur, Patrem omnipotētem. Tertius vero est de persona filii, cum dicitur. Et in Iesum Christum filium eius vnigenitum dominum nostrū. Quartus autem articulus est de persona Spiritussancti cum dicitur, Credo in Spiritum sanctum.

Tres autem, sicut dictum est, pertinent ad appropriata personarum. Quorum primus est de appropriato patris, cum dicitur, Creatorem cęli, & terræ. Nam creatio innitit potentię: & ideo potest appropriari patri ratione potētię. Quātum ergo ad hoc dicitur, Creatorem cęli, & terræ. Secūdus vero articulus est de appropriato Spiritussancti, cui ratione bonitatis pōt appriari peccatorum remissio, & sanctorum communio, & sanctitas catholicæ ecclesiæ: & ideo dicitur, Sanctam ecclesiam catholicam. Cōmunionem sanctorum. Remissionem peccatorū. Tertius articulus est de appropriato filii, cui, qa resurrexit in carne assumpta, potest appropriari resurrectio carnis, & vita æterna quam plene habebimus post huiusmodi resurrectionem. Et quo ad hoc dicitur, Carnis resurrectionem, & Vitam ęternam, Amen. Sic ergo possunt accipi septem articuli pertinentes ad diuinitatem, licet non eodem ordine ponantur in Credo.

¶ Possunt autem & alio modo distingui septem articuli pertinentes ad diuinitatem, vt vnus articulus sit de diuina essentia: tres autem sint de tribus persoois, videlicet, de patre, filio, & spiritu sancto: & tres sint de ipsis diuinis operibus: quorum primus est, peccatorum remissio: secundus est, mortuorū resurrectio: tertius est, pręmiorum retributio. Est igitur primus articulus de diuina essentia, cum dicitur, Credo in deum. Secundus de persona patris, cum dicitur, Patrē omnipoteotem creatorem cęli & terrę. Tertius est de psooa filii, cum dicitur, Et in Iesum Christum filium eius vnicum dominū nostrū. Quartus est, de persona spiritussancti, Cum dicitur Credo in spiritumsanctū. Quiotus est, de opere diuino quod est peccatorum remissio, cum dicitur, Remissiooem peccatorum. Sextus est de alio opere diuioo, quod est mortuorum resurrectio, cum dicitur, Carnis resurrectionem. Septimus est de opere diuino, qd' est æternę mercedis retributio, cum dicit. Vitam ęternā, Amē. Aduertendum est autem, ꝙ differt hęc assignatio a prima, qa in illa de toto illo articulo (Carnis resurrectionem, vitam ęteroam) fiebat vnus articulus: hic autem fiunt duo. Et io illa de toto illo articulo, Patrem omnipotentem creatorem etcę. fiebant duo articuli, quorum alter erat de persona patris, alter de appropriato patris: hic autem vnus fit. Hęc igitur assignatio diuidit ar-

A ticulum, qui erat ibi septimus: illa vero diuidit secūdum articulum. Siue tamen sic fiet, siue non, semper assignantur septem articuli pertinentes ad diuinitatem. Septem autem alii ad humanitatem. Quorum primus est, de conceptione Christi, cum dicitur, Conceptus est de spiritu sancto. Secundus est, de natiuitate christi, cum dicitur, Natus ex Maria vergine. Tertius est de morte, passione, & sepultura christi, cum dicit, Passus sub Pontio Pilato: crucifixus, mortuus, & sepultus. Quartus est de eius descensu ad inferos, cum dicitur, Descendit ad inferos. Quintus est de eius resurrectiōe, cum dicitur, Tertia die resurrexit a mortuis. Sextus est de eius ascensione, cum dicitur, Ascēdit in cęlum, sedet ad dexte-

B ram patris omnipotentis. Septimus est de eius aduentu ad iudicium, cum dicit, Et iterum venturus est cum gloria iudicare viuos & mortuos. Isti ergo sunt articuli. Diuisimus enim, & distinximus ipsum Credo in .xiiii. partes: quælibet autem istarum partium, remanet indiuisibilis: quia quælibet istarum per se est articulus, qui est indiuisibilis veritas credendorum, vt superius fuit patefactum. ¶ Aduertendum tamen, ꝙ articulus est indiuisibilis veritas vel actu, quia nō vlterius diuiditur: vel potentia, quia non pōt vlterius diuidi. Nam dicitur vnus articulus, Credo io deū. Et totum hoc dicitur vnus alius articulus, Passus sub Pontio Pilato, crucifixus, mortuus, & sepultus. Quilibet ergo istorum est indiuisibilis

C veritas, quia vnumquodq; horum sub vno articulo collocat. Aliter tamen est indiuisibilis veritas hic articulus, Credo in deum. Et aliter iste, Passus sub Pontio Pilato, crucifixus, etcę. Nā iste articulus, Credo in deum, est indiuisibilis in actu, & io poteotia. Actu, eo ꝙ vlterius nō diuiditur: potentia vero, eo ꝙ non potest vlterius diuidi. Sed iste alius articulus, Passus sub Pontio Pilato, crucifixus etcę. est quid indiuisibile, quia Ecclesia non diuidit ipsum, sed totum hoc accipit pro vno articulo: posset tamen diuidi, & possent inde fieri tres articuli. Ita ꝙ vnus articulus esset de passione. Secūdus de morte. Tertius vero de sepultura. Patet ergo qualiter articulus est indiuisibilis veritas: & vnde dicatur ar-

D ticulus: & io quo lumine articulus cognoscat: & quot sunt articuli, quia .xiiii. Septem pertinentes ad diuioitatem, & septē pertinentes ad humanitatem. & etiam patet qualiter assumātur. Quidam autem distinguunt huiusmodi articulos in xii. partes, iuxta numerum Apostolorum. Dicunt enim ꝙ Symbolū articulorum, quod continetur in Credo, ędiderunt .xii. Apostoli, quorum quilibet dedit vnam clausulam: quā clausulam siue particulā, appellant Articulum: & qa fuerunt .xii. Apostoli, ideo sunt .xii. Articuli. Hoc autem dictum, nostrum intellectum non quietat. Nam si secundum hunc modum ponēdi, vellemus accipere numerum articulorum, tunc si vnus apostolus cōposuisset totum Cre-

Marcellus scribens Iulio epo Rom. cōmemorat hoc Credo ab Apostolis editū, vt inquit Epiphanius.

do,non esset nisi vnus articulus,ex quo nume-
rus articulorum debet sumi ſm eos iuxta nume
rum Apostolorum, quod ridiculose dici videt.
Prima igitur via eligibilior est.vt.s. accipiat nu-
merus articulorum ſm clausulas contentas in
Credo,quarum aliquę pertinent ad diuinitatē,
& aliquę ad humanitatē,vt est per habita mani-
festum. Scda aūt via nō est ita eligibilis,vt.s. acci
piat numerus articulorū iuxta numerū aposto
lorū. Verūtn si oēs articuli fidei ad .xii. Aposto-
los reducerentur,ita ꝙ essent.xii.articuli, ſm ꝙ
sunt.xii. Apostoli : tunc dicere possumus ꝙ in
Credo, numeratur vnus articulus pertinens ad
patrem. Sex,ad filium. Et quinq; ad Spiritūsan-
ctum. Quantum.n.ad personam patris,dicitur,
Credo in deum patrem omnipotentem,creato
rem cęli,& terrę. Sex vero pertinētes ad perso-
nam filii sic possent accipi,videlicet ꝙ vnus eēt
de persona filii quantum ad conceptionē, cum
dicitur,Conceptus est de spiritu sancto. Secun-
dus est de persona eiusdem quantū ad ipsius na
tiuitatem, cum dicitur, Natus ex Maria virgine.
Tertius autem esset de passione,morte, & sepul
tura,cum dicitur,Passus sub Pontio Pilato,cru
cixus,mortuus, & sepultus. Quartus vero esset
de eius descensu ad inferos , & de eius resurre-
ctione, cum dicitur , Descendit ad inferos, ter-
tia die resurrexit a mortuis. Quintus eēt de eius
A ascensione,cum dicit. Ascendit ad cęlos ; sedet
ad dexteram dei patris omnipotentis. Sextus ve
ro esset de eius aduentu ad iudicium, cum dicit,
Inde venturus est iudicare viuos, & mortuos.
Quinq; autem pertinentes ad spiritumsanctum
sic pñt accipi: quia primus esset de ipsa persona
spiritussancti,cum dicitur, Credo in spiritūsan-
ctum. Secundus vero esset de opere eius ; quo
vnit,& sanctificat ecclesiam,cum dicitur , San-
ctam ecclesiam catholicam, cōmunionem san-
ctorum. Tertius autem esset de remissione pec
catorum,cum dicitur, Remissionē peccatorū.
Quartus vero esset de resurrectione mortuo-
rum,cum dicitur, Carnis resurrectionē. Quin-
tus vero esset de retributione mortuorum,cum
B dicitur, Vitam ęternam, Amē. Nam omnia ista
quatuor. s. ecclesię sanctificatio, peccatorum re
missio, mortuorum resuscitatio, & vitę ęternę
retributio, possunt aliquo modo appropriari
spiritui sancto. Erunt ergo ſm hoc.xii.articuli
fidei,quorum vnus pertinet ad personam pr̄is,
sex ad personā filii, & quinq; ad spiritumsanctū,
vt est per habita manifestum. Et hęc de distin-
ctione Articulorum fidei dicta sufficiāt ad prę-
sens. Laus sit Christo filio Dei vnigenito,qui cū
patre & spiritusancto est vnus Deus benedictus
in secula.

FINIS.

D. AEGIDII COLVMNII

Romani, Bituricensis Archiepiscopi, et Primatis Aquitaniæ, Ordinis fratrum Eremitarum sancti Augustini, doctoris clarissimi,

TRACTATVS DE ARCA NOE.

A

Voniam in Decretali firmiter credimus de fide catholica, super illo verbo. Vna in duabus naturis persona: notatur in apparatu: *Hoc fuit figuratum in arca Noe, vbi fuit sanctorum redemptio per duas naturas, quo ad opinionem, et veritatem.* Quia ergo hoc dictum videtur obscurum, ideo quomodo intelligi debeat, quæsiuisti. Sciendum igitur, quod sic videtur litera construenda, Hoc, idest, quomodo fuit duplex natura in christo, figuratum fuit in arca Noe, vbi, idest in qua arca, vel per quam arcam, per duas naturas fuit sanctorum redẽptio, quo ad opinionem & veritatem, idest quo ad figuram, & veritatem: ipsum enim dictum figuratiue, non est dictum per expressionem veritatis: propter quod potest dici quid opinatum, & quid existimatum, & quid relatum ad veritatem. Tria sunt igitur declaranda: primum quidem, quomodo sit duplex natura in christo, & quomodo hoc fuit figuratum in arca Noe: secundum videndum est, quomodo in arca Noe per duas naturas fuit facta sanctorum redẽptio quo ad veritatem: tertium, quomodo hoc fuit quo ad opinionem, siue quo ad figuram. Propter primum sciendum, quod dupliciter natura in christo potest accipi, vel simpliciter, vel quodammodo. Simpliciter quidem fuit in Christo duplex natura: quia fuit in eo diuinitas, & humanitas. Sed quodammodo vel aliqualiter ex parte humanitatis, fuit ibi alia & alia natura: vel fuit ibi natura aliter & aliter sumpta: quia fuit ibi ratio, & sensualitas, & ratio superior, & inferior, & irascibilis, & concupiscibilis. Secundum hoc ergo dicemus etiam in arca Noe fuisse alietatem, & diuersitatem naturarum quadrupliciter. Primo quidem, quia fuit natura volatilium, & gressibilium. Natura etiam gressibilium fuit multiplex. scilicet rationalis & sensibilis: quia erant ibi homines, & bestiæ. Et rationalis etiam natura erat ibi masculina, & fœminina. Sensibilis etiã natura distinguebatur in ferocem, & mitem: quia erant ibi animalia ferocia, & mitia. Possumus autem hæc quatuor ad prædicta quatuor applicare & adaptare, vt dicamus, quod natura volatilis, quæ est quasi cælestis, figurabat diuinitatem. Natura verò gressibilis, quæ est quasi terrestris, figurabat humanitatem. Natura autem rationalis figurabat rationem. Natura verò sensibilis, figurabat sensualitatem. Sed natura rationalis masculina figurabat rationem superiorẽ, fœminina verò inferiorem. Nam inter rationem superiorem, & inferiorem (sm August. in lib. de Tri.) est quasi quoddam coniugium, sicut inter marem & fœminã. Natura vero sensibilis ferox significabat irascibilem: mitis autem concupiscibilem. Omnis igitur alietas naturarum animalium existentium in arca, referri potest ad alietatem naturæ in Christo sedm adaptationem iam factam: propter quod bene dictũ est, quod (Hoc) i. quomodo fuit duplex natura in Christo, figuratum fuit in arca Noe. Lib. 12. cap. 3

B Declarato ergo primo, quomodo. s. duplex natura in Christo, figurata fuit in arca Noe: volumus declarare secũdum, quõ. s. in arca Noe per duas naturas fuit sanctorũ redemptio facta quo ad veritatem: quod potest quadrupliciter declarari. Primo quantum ad ipsas personas quæ fuerunt in arca Noe: scdo quantum ad illos qui descenderunt ab illis: tertio quantum ad Christum qui assumpsit carnẽ ex earum stirpe: quarto quantum ad alia quæ fuerunt in arca. Propter primum est sciendum quod quantum ad ipsas personas quæ fuerunt in arca Noe, vere per duas naturas i. per naturam masculinam, & fœmininam, fuit in arca sanctorum redemptio. i. liberatio sanctorum quo ad veritatem: quia verè vtraq; natura liberata fuit per arcam. Propter quod scribitur Gen. 6. Noe vir iustus, atq; perfectus fuit in generationibus

C suis. De Noe. n. non est dubium, quod iustus fuit quando intrauit in Arcam. Alii etiam tam masculi, quam fœminæ, pro illo tẽpore quo fuerunt in arca, credibile est quod munde & sancte se tenebant: vnde quædam glosa super illo verbo, Ingressus est Noe, & filii eius, & vxor eius, & vxores, etc. dicit quod conuenienter scriptura cõmemorat, quod ingressi sunt masculi, & postea fœminæ: quia tempus tunc non erat vacãdi amplexibus: in quo datur intelligi, quod mundi, & sancti se debebant habere in arca. Quare sic quatuor masculi, & quatuor fœminæ se habẽtes in arca, redempti & liberati sunt per arcam sm veritatem: & quia sic fuit, bene dictum est, quod

D quantum ad duas naturas, facta est sanctorum redemptio, idest liberatio per arcam quo ad veritatem. Secundo hoc idem patet quantum ad illos, qui descẽderunt ab illis. Nam cum per illos paucos multiplicatum sit totum genus humanum, ex quo multi sunt sancti & electi sine omni figura: vere ad literam, in duabus naturis facta est redemptio, idest, facta est salus per arcã quo ad veritatem, quia verè sm vtrãq; naturam, scilicet, masculinam, & fœmininam, sunt multi saluati, descendentes ab his qui fuerunt in arca Noe. Tertio, potest hoc verificari de Christo, assumente carnem de stirpe eorum, qui fuerunt in arca. Nam cum per solos illos sit totum genus humanũ multiplicatum, dei filius qui post

Glos.

diluuium venit in Virginem, carnē assumpsit de stirpe eorum, qui fuerunt in arca, quo ad veritatem. Igitur per duas naturas preseruatas in arca, facta est sanctorum redēptio: quia mediante natura masculina & feminina reseruata in arca, multiplicatum est genus humanū; vnde incarnatus est dei filius, per quem sanctorum redemptio facta est. Quarto hoc idem patet, considerando animalia quæ fuerunt in arca: nā ante Diluuium dicitur non fuisse esus carniū, sed post. Cum igitur ex alimento sumpto ex carnibus animalium existentium in arca, vel aliorum animalium descendentium ex his, multa corpora sanctorum sint formata, materialiter saltem deseruierunt illa animalia ad formationem corporum existentium de numero electorum, qui B sunt saluati & redempti. ¶ Viso quomodo redēptio facta fuit per duas naturas existentes in arca quo ad veritatem, exponendo vt expositum est: restat ostendere, quomodo hoc sit quo ad opinionem .i. quo ad figuram. Cum enim in arca facta sit salus iustorum, quia Noe & plures alii iusti sunt saluati: & cum etiā per arcam figurata sit salus iustorum, bene dictum est quo ad veritatem, & opinionem siue figurā, quia in arca Noe facta fuit salus multorum, siue redēptio sanctorum, qui secundū duplicem naturam hūt esse in arca. Possemus autē omnia illa quatuor, quæ primo adaptauimus ad christū, resumere: ostendentes quō alietas naturarum existentium in arca, figurabat alietatem naturarum existen- C tium in christo, per quem facta est redēptio sanctorū. Possumus tñ si volumus in ipsa arca designare quatuor, per quæ designabat sanctorum redemptio. Primum erit ex magnitudine arcæ: secūn ex forma: tertium ex eius dispōne: quartū vero ex eius materia. Primum quidem sic patet. Nam magnitudo, siue longitudo arcę, fuit trescentorum cubitorum: latitudo arcę quinquaginta: & altitudo triginta. In quibus Augu. ait. 15. de Ciuit. dei, q̄ habetur mensura humani corporis. (Cap. 26.) Erat. n. arca sexties longa, q̄ lata: & decies longa q̄ grossa: sm quem modum proportionatum est corpus humanum bene dispositum. Magnitudo igitur arcę hñs proportionem cor- D poris humani, figurabat dei filium in humanitate venturum, per quem facta est sanctorum redemptio, vt ibidem innuit Aug. Secundo hoc idem patet ex forma arcæ. Erat. n. illa arca am- A pla in parte inferiori, & arcta in superiori: ita q̄ in vno cubito consumabat̄, iuxta illud Gen. 6. in cubito consumabis summitatem eius. Quod satis designat psntem ecclesiam, in qua est salus, & vbi est sanctorum redemptio: quæ quidē ecclesia, inferius est ampla, superius verò stricta & in vno cubito .i. in vno hoie christo cōsumatur. Vñ glo. ibidē dicit, q̄ Arca illa lata erat inferius, vbi erant bestiæ: angusta aūt superius, vbi erant homines: ga ecclesia, vbi bestiales homines tollerat, latius sinum laxat: vbi rationales habet, ad summū ducitur: quia quāto sanctiores in ecclesia, tanto pauciores: & hoc vsq; ad vnum, qui est in summo, qui solus est sine corruptiōe, sanctus natus christus. Tertio hoc idem patet ex dispo- B tione illius arcæ: erāt in arca cęnacula, & tristega .i. illa arca erat bicamerata, & tricamerata, vt alia litera innuit. Et glosa dicit, quód etiam erat in illa arca ostium in latere. Quæ omnia secūm Aug. 15. de Ciuit. dei. c. 26. vbi hanc materiam pertractat, sic intelligenda sunt, quia arca illa significabat ecclesiam, quæ est bicamerata, quia continet Iudęos conuersos, & Gręcos, siue Iudęos & Gentiles. Est etiam tricamerata, quia ex tribus filiis Noę, multiplicatū est totum genus humanum, ex quo genere humano multi sunt conuersi ad fidem, de quibus facta est ecclesia. Ostium autem in latere, significabat apertionē lateris in Christo (vt ibidem ait Aug.) vnde fluxerunt sacramenta ecclesię, vnde est introitus in C ecclesiam. Et quia per christum, & ecclesiam, habet esse sanctorum redemptio, ideo ipsa arcæ dispositio sanctorum redemptionē significat. Quarto hoc idem patet ex materia ipsius, quia erat ex lignis lęuigatis .i. quadratis, & bitumine conglutinatis: in quadratura autem lignorum sm glosam intelligit̄ sanctorum cōstantia: quia quadratum ex omni parte firmum stat. Per glutinum autem intelligitur vinculum charitatis, quæ perfectè sanctos vnit, & conglutinat. Et quia per constantiam, & charitatē, sumus participes redemptionis nostrę, cōsequens est quód materia arcæ sic lęuigata, & conglutinata, sanctorum redemptionem figuret. Patet ergo qm̄ D per arcam cōtinentem duas naturas, habuit esse sanctorum redemptio quo ad veritatem vt declarabatur: & etiā quo ad opinionem .i. quo ad figuram, vt est per nunc habita manifestum. Et hæc de quæsito dicta sufficiant.

FINIS.

